

Lördagen den 8 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne Februari och den 1 innevarande månad.

§ 2.

Med anledning af det uppdrag, som Herr Talmannen af Kammarén fått emottaga att till Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Dalarne och den Kongl. Familjens öfrige medlemmar frambära uttrycken af Kammaréns deltagande i den djupa sorg, som träffat det Kongl. Huset genom Hans Kongl. Höghet Hertigens af Dalarne timade fränfälle, tillkännagaf nu Herr Talmannen, det han från Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan hade att till Kammaréns ledamöter återföra Hennes Kongl. Höghets tacksägelse för det bevis på Kammaréns deltagande, som genom denna sorgebetygelse blifvit Henne lemnadt.

§ 3.

Föredrogs ånyo och hänvisades till Banko-Utskottet Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen om antagande af ett nytt myntsistem.

§ 4.

Föredrogs ånyo, men blefvo för andra gången bordlagda:

Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 1;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2; samt

Lag-Utskottets utlåtanden N:ris 9 och 10.

§ 5.

Förekom till afgörande Banko-Utskottets betänkande N:o 6, med förslag i fråga om sättet för utseende af ledamöter i styrelserna för Riksbankens kontor i landsorterna.

Punkterna 1 och 2.

Biföllos.

Rörande *punkten 3* anförde:

Herr Petter Olsson: I nu föredragna punkt har Utskottet föreslagit, att ledamöter i styrelsen för lånekontor skulle väljas för tre år. Med afseende på *en* ledamot, nemligen den, som komme att motsvara nuvarande banko-ombudet, har emellertid Utskottet gjort undantag, i det Utskottet ansett dennes plats så vigtig, att omval till densamma borde årligen ske. Såsom skäl för det föreslagna treårs-valet har endast anförts, att det vore af vigt att bereda kontinuitet inom styrelsen. Men om, på sätt Utskottet tillika föreslagit, ledamot som vore i tur att afgå skulle kunna återväljas, tror jag, att kontinuiteten redan härigenom vore tillräckligt tillgodosedd, och att ganska väl kunde stadgas, det samtliga ledamöter i styrelserna för dessa låne- eller, såsom de framdeles skulle benämnas, afdelnings-kontor borde väljas på ett år allenast. Jag tror att det ville hafva sig ganska svårt för bankofullmäktige att entlediga en sådan styrelseledamot, om han visat sig mindre duglig i förvaltningen af sitt uppdrag, förr än den tid komme, då han vore i tur att afgå, hvilket enligt Utskottets förslag skulle inträffa först efter tre år. Derföre kan jag ej förstå annat, än att det skulle medföra stor fördel för dessa lånekontors förvaltning, om val af styrelseledamöter ställdes på ett år, och jag får af sådant skäl hemställa, att Herr Talmannen behagade framställa proposition om ärendets återremitterande till Utskottet med anhållan, att Utskottet ville tillse, huruvida icke ändring i förslaget kunde göras derhän, att alla styrelseledamöterna skulle väljas blott för ett år. Första Kammaren har beslutat återremiss i sådant syfte, och det torde vara skäl för denna Kammare att förena sig i samma beslut.

Herr von Schoultz: De skäl för årligt omval af dessa afdelningskontors styrelser, som den förre ärade talaren framhållit, hafva äfven under Utskottets öfverläggningar blifvit åberopade, och frågans nyss antydda grannliga beskaffenhet har icke af Utskottet blifvit förbisedd. Ehuru Utskottet stannat i det slut, betänkandet utvisar, tror jag dock, att, sedan Första Kammaren återremitterat ärendet i det af den förre ärade talaren förordade syfte, Utskottet, i händelse denna Kammare beslutar en dylik återremiss, icke kan hafva något att invända mot den åstundade förändringen.

Herr Gumælius: I likhet med sednaste ärade talaren är jag viss, att Utskottet skall ställa sig sin konstitutionela pligt till efterrättelse, derest denna Kammare, såsom Första Kammaren, återremitterar ärendet. Men icke lär Utskottet göra det gerna. Denna fråga har inom Utskottet blifvit temligen utförligt diskuterad under två eller tre sammanträden, och det för Banko-Utskotts-förhållanden mindre vanliga inträffade, att, från det i början ganska olika meningar förfäktats, slutet blef, att alla på ömse

sidor om bordet voro ense derom, att hvad Utskottet nu föreslagit vore det rätta.

Den förste ärade talaren yttrade, att Utskottet icke anfört annat skäl för detta förslag än vigten af kontinuitet inom styrelsen. Detta skäl torde dock icke betyda så litet. Såsom Herrarne af betänkanudet finna, hafva bankofullmäktige helt enkelt hemställt, att dessa styrelser skulle väljas på obestämd tid för att kunna när som helst afskedas. Utskottet befarade, att genom en sådan anordning lätt skulle föranledas, att, om en styrelseledamot, som blifvit gammal i befattningen och derigenom naturligtvis föremål för större grannlagenhet, just till följd af sin ålder borde lemna rum för friskare krafter, men icke sjelf förmådde inse, att stunden kommit för honom att träda tillbaka, det skulle blifva ganska svårt att afskeda honom. Derföre har Utskottet föreslagit vissa perioder, efter hvilka hvarje styrelseledamot borde underkastas omval. Ganska säkert blefve det mindre stötande att efter uttjent kapitulationstid af två eller tre år blifva förbigången vid nytt val än att redan efter första året afskedas, hvidan ock vid årliga val det troligen blefve regel att omvälja gamla styrelsen.

För närvarande väljas bankofullmäktige på ett år. Då således inom denna korporation finnes så föga kontinuitet — hvilket jag beklagar — ligger häri ett skäl att så mycket mera vara mån om bevarande af någon kontinuitet inom afdelningskontorens styrelser. Ty om vi än till en viss grad skulle vilja hylla den amerikanska principen om tjenstemäns lättrorlighet, vore väl icke lämpligt att drifva saken derhän, att ett års bankofullmäktige, som möjligen tillsatts af ett politiskt parti, alldeles motsatt det, hvilket herrskat nästföregående år och då valt fullmäktige, skulle, utan bjudande skäl finna sig föranlätne att vid första tillfälle göra en fullständig omsättning af lånekontorens styrelser. Derföre synes mig redan hänsynen till kontinuitet innebära tillräckligt skäl att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Om den tid inträffar, då banko- och riksgäldsfullmäktige komma att väljas på längre tid eller med så beskaffad partiel omflyttning, som nu är ifrågasatt med afseende på afdelningskontorens styrelser, så vore kanske skäl, att de underordnade tjenstemän, som af nämnde fullmäktige väljas, blefve tillsatta på samma vilkor. Men att, under det bankofullmäktige väljas hvarje år, lemna dem makt att tillsätta delegerade på tre år, det synes föga rimligt. Kontinuiteten, i fråga om hvars önskvärdhet jag instämmer med den siste talaren, bör först göras gällande med afseende på bankofullmäktige. Huru skulle det se ut, om just med anledning af bankofullmäktiges val af delegerade vid afdelningskontoren, missnöje skulle uppstå och fullmäktige på grund deraf blifva aflägsnade från sin plats, men deras delegerade kvarstannade på sina. Uppdraget att vara styrelseledamot vid ett afdelningskontor utgör ju en emanation af bankofullmäktiges makt och bör väl icke kunna ega större varaktighet än sin källa. Jag tror också att de nuvarande årliga valen af bankofullmäktige icke gå så illa. I allmänhet bibehållas samma personer. Men något ombyte sker dock nästan vid hvarje riksdag, af det naturliga skäl att gamla krafter behöfva omsättas mot friskare. Hvarföre

ett sådant ombyte skulle vara lättare att göra vid val på tre år än vid val på ett år, kan jag icke riktigt fatta.

Det enda tydliga skäl, jag hörde den siste talaren anföra, var den omständighet, att, i fall det genom en partiintrig vid riksdagen skulle hända, att de föregående år utsedde bankofullmäktige blefve utbytta mot helt andra, dessa nya genom dylik manöver tillsatta kunde begagna sin makt att göra rent hus vid afdelningskontoren genom att på en gång sopa bort de gamla styrelserna. Ja, om jag föreställde mig, att man skulle kunna gå så hänsynslöst tillväga utan afseende på behovet af den sakkännedom, som endast genom vana och praktik kan vinnas, så skulle jag visst häri finna ett bindande skäl för den siste talarens mening. Men så långt äro vi icke i Sverige komna med partistrider, och jag hoppas, att det skall dröja länge innan vi komma derhän.

För närvarande finner jag Utskottets förslag i den föredragna punkten olämpligt, och jag instämmer i det af Herr Petter Olsson framställda yrkande.

Herr Hæggström: Jag har föga eller intet att tillägga till hvad Herr Gumælius anført, och vill blott göra ett par anmärkningar mot den siste ärade talarens yttrande. Han frågade, huru det skulle se ut, om bankofullmäktige tillsatte styrelseledamöter vid afdelningskontoren på sådant sätt, att deröfver uppkomme missnöje, och detta förorsakade fullmäktiges afgang från deras plats, men de styrelseledamöter, hvilkas tillsättning missnöjet gällde, komme att stanna kvar i sin befattning. Jag får påminna den ärade talaren derom, att vi nyss antagit betänkandets första punkt, som gifver bankofullmäktige rätt att när som helst afsätta styrelseledamöter vid afdelningskontoren. Det torde därför kunna anses gifvet, att i det förutsatta fallet nya bankofullmäktige skulle låta sig angeläget vara, att entlediga de personer, hvilkas tillsättande väckt detta missnöje.

Samme talare yttrade tillika, att bankofullmäktige, som väljas på ett år, icke borde ega tillsätta delegerade på tre år. Med afseende härpå vill jag erinra, hurusom t. ex. våra landshöfdingar sitta lång tid kvar på sina platser, under det ministären, af hvilken de bero, vexlar. Vi hafva också våra landsting, hvilkas ledamöter väljas blott för två år i sender och likväl utse ledamöter i Första Kammaren för nio år. Då af dylika förhållanden icke följa olägenheter, synes mig nyssberörda invändning icke hafva någon betydelse i sak, utan blott vara ett ridande på ord.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Ja, det låter visserligen säga sig, att nya bankofullmäktige skulle begagna sin makt att afsätta de personer, genom hvilkas tillsättande föregående fullmäktige väckt missnöje. Men det är icke så lätt gjort som sagdt att afsätta folk, af hvilken anledning som helst. Man skall hafva temligen bindande skäl för att göra det. Och nog betvivlar jag, att nyvalda bankofullmäktige skulle finna skäl att skrida till afsättningar inom lånekontorens styrelser, derför att för ett eller annat år sedan försports missnöje vid några ledamöters tillsättande. Det lär väl vara obestridligt, att i allmänhet det mest grannliga sätt att

göra sig af med en person, med hvilken man icke finner sig belåten, består uti att icke omvälja honom. Men att afsätta någon skyr man i det längsta. Vål kan man känna sig ega makten dertill, men man begagnar den endast i yttersta nödfall, och jag betviflar, att den värde representanten från Norrland skulle vara benägen att bruka en sådan makt. Dessutom tyckes ju Banko-Utskottet vara ense derom, att den mest främstående ledamoten i dessa styrelser, den nemligen, som skall handhafva den löpande förvaltningen, bör väljas för allenast ett år i sender. Om således en styrelseledamot skall underkastas årligt omval, hvarföre skulle icke detsamma gälla de öfrige? Eller kan det vara meningen att två eller tre ledamöter af hvarje styrelse skola vara kompletta nollor? Jag föreställer mig, att i ett kollegium af tre eller fyra personer det icke kan vara tillbörligt att välta hela bördan och ansvaret på en enda.

Herr Gumælius: Det är mellan bankoombudet och öfrige styrelseledamöter samma förhållande som — för att fortsätta en af Herr Hæggström börjad jemförelsekedja — mellan landshöfdingen och hans båda föredragande. Landshöfdingen sjelf är i den ställning, att han af Kongl. Maj:t kan afsättas, när helst han finnes vara olämplig. Det är väl af den nämnde ärade norrlandsrepresentanten påpekadt och af den siste värde talaren icke jäfvadt, att Kongl. Maj:t just icke plägar begagna denna makt, men då möjligheten dertill finnes, är det för kontinuitetens skull inom landshöfdingeembetet så mycket nödigare, att landssekreteraren och landskamreraren icke lika lätt kunna afskedas.

På samma sätt förhåller det sig i förevarande fråga. Just dertill att den förnämsta ledamoten i styrelsen för afdelningskontor skulle underkastas årligt omval, har Utskottet funnit tjenligt, att de öfrige tillsattes på något längre tid, och af samma hänsyn till kontinuiteten har Utskottet icke heller kunnat gå in på bankofullmäktiges förslag att utan närmare bestämmelse göra dessa styrelser afsättliga när som helst.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag, såsom en medelväg.

Herr Peter Olsson: Det synes mig, att denna fråga är ganska enkel. Kontinuiteten, hvars bibehållande legat Utskottet så mycket om hjertat, tror jag vara tillräckligt tillgodosedd genom stadgandet, att ledamot, som är i tur att afgå, må kunna omväljas. Och genom införande af årliga val för samtliga styrelseledamöter skulle den stora olägenheten undvikas att möjligen behöfva afskeda en person under den tid, för hvilken han vore vald. Årliga val äro äfven mest öfverensstämmande med praxis inom bankväsendet i allmänhet.

Då jag således anser, att man blott skulle vinna och intet förlora på införande af årliga val, fortsätter jag mitt yrkande om återremiss i angifvet syfte.

Herr Wedberg: I motsats mot den siste ärade talaren tror jag, att årliga val icke äro lämpliga för bankväsendet. Enligt min uppfattning vore det till fördel för Riksbanken att äfven om bankofullmäktige stadga, det de borde af Riksdagen väljas för tre år i sender. Härigenom

skulle kontinuitet i bankstyrelsen bättre bevaras. Detsamma gäller om afdelningskontoren och deras styrelser.

För att häfva den siste ärade talarens fruktan, att odugliga styrelseledamöter skulle få sitta qvar för länge, vill jag påminna derom, att vi redan beslutat först och främst obegränsad rätt för bankofullmäktige att entlediga dessa styrelser eller vissa ledamöter i desamma och vidare om-sättning hvarje år af en bland de för tre år valde ledamöterna. Det bör således vara tillräckligt sörjdt för att en mindre duglig ledamot icke alltför länge kommer att qvarstanna, och icke alltid bör väl den oturen inträffa, att den sämsta sist är i tur att afgå. Man bör väl äfven i allmänhet kunna förutsätta, att bankofullmäktige på förhand skaffat sig underrättelser om de personer, de utse till styrelseledamöter, och att således endast dugliga väljas. Jag har varit i tillfälle att inom Utskottet åhöra diskussionen i denna fråga och funnit den särdeles uttömmande, och jag anser att inom Utskottet framlagts fullgiltiga motiv för det förslag, som nu är framlagdt.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten af betänkandet.

Öfverläggningen var slutad. Enligt derunder gjorda yrkanden, gäfvos propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på ärendets återförvisande till Utskottet. Den sednare propositionen besvarades med öfvervägande ja; och hade Kammaren alltså beslutit till Utskottet återförvisa förevarande punkt.

Punkterna 4 och 5.

Biföllos.

§ 6.

Skedde föredragning af Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 12), angående väckta förslag om förändring i lagstiftningen rörande sprängämnens tillverkning, vård och försäljning.

Härvid anfördes af:

Herr Sjöberg: Jag tillåter mig göra några få erinringar i afseende å det förslag, som innehålles i Utskottets nu föredragna utlåtande. Jag beder härvid att på förhand få säga, det jag icke, såsom måhända Herrarne genom detta mitt uppträdande kunna hafva anledning förmoda, ämnar motsätta mig Utskottets hemställan och således ärendets öfverlemnande till Första Kammaren. Blifva båda Kamrarna ense om Utskottets förslag, och detta sålunda kommer att i sin tid underställas Kongl. Maj:ts ompröfning, lärar jag icke heller sakna tillfälle att närmare yttra mig i ämnet. Men jag anser mig dock i en sådan fråga som denna, uti hvilken jag vågar antaga, att de fleste ledamöter af denna Kammare icke ega någon sakkunskap, böra framställa några få erinringar vid det sätt, hvarpå det ärade Utskottet behandlat samma fråga, hvilken af ganska

naturliga skäl är, också den, af en både grannliga och ömtålig beskaffenhet. Om det än, å ena sidan, måste medgifvas, att det ärade Utskottet genom detta sitt utlåtande visat sig ega en riktig uppfattning om den ifrågavarande lagstiftningens dubbla uppgift, att på samma gång tillgodose industriens kraf och betrygga den allmänna säkerheten; så synes det mig dock, å andra sidan, att Utskottet genom det slut, hvartill detsamma i detta sitt utlåtande kommit, skulle få något svårt att på det sätt, som tyckes hafva föresväfvat Utskottet, bringa denna fråga till en tillfredsställande lösning.

Hvad som nu egentligen gifvit anledning till de i ämnet väckta trenne motionerna af samme ledamot hafva Herrarne funnit vid genomläsning af Utskottets utlåtande. Vederbörande industriidkare eller tillverkare af sprängämnen och de, som företrädesvis hafva behof af att använda de samma, finna, efter hvad det vill tyckas, nu gällande stadganden, angående upplag och transport af sådana ämnen, vara för mycket stränga och önska därför åtskilliga lättnader i berörda afseende. Såsom af utlåtandet inbemas, har motionären, som skäl för en sådan revision, anført: »att bergsbrukets, isynnerhet grufvebrytningens och i vissa fall äfven jordbrukets behof af kraftigt verkande sprängämnen i ganska vidsträckt mån blifvit tillgodosedt genom åtskilliga uppfinningar på detta område»; men han anmärker tillika straxt derefter, att lagstiftningen angående dessa för industrien viktiga ämnen icke kunnat hålla jemna steg med uppfinningarne. Detta är ganska samnt, och det ligger dessutom i sakens natur, att hvilken lag som helst man än i detta afseende må st fta, förhållandet måste blifva detsamma, eller att vetenskapen alltjemt gör nya framsteg, eller nya uppfinningar göras, som fordra särskilda tillägg till eller ändringar af förnt varande lagbestämningar, samt att följaktligen lagstiftningen i detta fall alltid i någon mån måste blifva efter de alltjemt fortgående uppfinningarne. Utskottet har äfven sökt visa detta genom att tala om de ringa försigtighetsmått eller, riktigare sagdt, den brist på försigtighetsmått i afseende å användande af nitroglycerin och dynamit, som förefanns i vårt land, innan 1869 års förordning i detta ämne utkom. Att så varit förhållandet härledde sig af det enkla skäl, att man före den tiden icke så noga kände till huru farliga dessa ämnen voro; men, så snart man kommit underfund dermed, har man genom lagbestämda försigtighetsmått sökt förekomma de olyckor, som genom ett oförsigtigt handhafvande af dessa sprängämnen så lätt kunna uppstå. Andra mycket farliga ämnen finnas, hvilka nästan synas hafva undgått lagstiftarens uppmärksamhet. Ännu i dag förhåller det sig så, att vi t. ex. sakna, hvad redan de flesta civiliserade länder ega, nemligen en så kallad gift-stadga eller förordning rörande gifters vård och förvarande. Ännu i dag kan det ansvarsfritt inträffa, att giftiga färgämnen utan allt slags kontroll försäljas i våra kryddbodar, hvarest t. ex. en låda af så kallad spanskgröna kan finnas ofvan om några andra lådor, innehållande sviskon eller russin, hvilka sednare vid förefallande tillfällen kunna af den förras innehåll beströs. Nu kan detta måhända tyckas vara förenligt med frihet i handel, och så är det äfven obestriddigen; men å andra sidan synes denna frihet gå något för långt, och meningen torde väl nu böra vara den, att äfven här i Sverige sätta någon bom för en

alltför stor utsträckning af dylika friheter. Hvad som nu, enligt Utskottets utlåtande, skulle utgöra den egentliga grunden för medgifvande af en större frihet i fråga om upplag och transport af sprängämnen är att, hvad särskildt dynamit beträffar, erfarenheten redan skulle hafva gifvit vid handen, att detta ämne vore ganska ofarligt. Detta tror jag vara väl mycket sagdt af det ärade Utskottet. Jag föreställer mig, att ännu i dag hos sakkunniga finnes den öfvertygelsen, att sprängämnet dynamit är mycket farligt. Det är väl sannt, att detsamma under vissa förhållanden och derest tillverkningen är sådan den bör vara, d. v. s. om det flytande ämnet, eller nitroglycerinen, är på ett ändamålsenligt sätt uppblandad med fasta och porösa ämnen, är mindre farligt; men under förutsättning, att det flytande ämnet, eller nitroglycerinen, af en eller annan anledning utsipprar utur eller skiljer sig från de fasta delarne af en dynamitpatron, så är densamma en ytterst farlig pjes, som lätteligen kan förorsaka mycken olycka. Vid sådant förhållande kan man med skäl fråga, om den svenska lagstiftningen fordrar för mycket, då genom densamma stadgas, att afsändare af denna vara vid landväga transporter skola hos vederbörande Konungens Befallningshafvande på förhand derom göra anmälan, derest den quantitet dynamit, som skall afsändas, öfverstiger två centner. Det ligger i sakens natur, att alla sådana bestämningar i någon mån måste blifva godtyckliga, och att man, hvad siffran beträffar, lika gerna kunde, i likhet med hvad Utskottet synes förorda, bestämma tio centner. Jag erkänner villigt, att en ganska stor olycka äfven kan inträffa genom explosion af två centner eller en ännu mindre quantitet dynamit; men genom en ytterligare inskränkning af nu stadgade eftergifter i detta fall, blefve naturligtvis ännu större tvång lagdt på afsändningen af denna vara. Skulle åter, såsom Utskottet synes förorda, en sådan förändring i berörda afseende komma till stånd, att anmälan af dylik transport hos Konungens Befallningshafvande ej behöfde ega rum, derest quantiteten dynamit ej öfverstege 1,000 skålpund, så befarar jag, att vederbörande afsändare af denna vara i allmänhet skulle ställa så till, att densamma uppginge till just dessa tio centner, då ju afsändaren vore befriad från den föreskrifna anmälan äfvensom från den kostnad, som tillskyndas honom för aflöning af den särskilda tillsynsman, som på Konungens Befallningshafvandes förordnande eljest skulle beledsaga transporten till dess bestämmelseort. Nu kan det visserligen inträffa olyckor — jag inser det mycket väl — äfven om en sådan af Konungens Befallningshafvande förordnad person åtföljer en dylik transport; men man har dock i sådant fall sökt åstadkomma åtminstone en, så att säga, approximativ kontroll, under det att deremot, derest Utskottets antydningssvis framställda förslag bifölles, särdeles stora quantiteter af detta farliga ämne komme att vid transporter lemnas utan all officiell tillsyn. Det är ock gifvet och klart, att, derest tillstånd gäfves att, utan någon sådan offentlig tillsyn, vid landväga transporter föra större quantiteter af denna vara än hvad enligt nu gällande stadganden är medgifvet, följden skulle blifva den, att man med en dylik transport af sprängämnen komme att förena hvarjehanda slag af andra varor, såsom t. ex. spannmål, potatis med mera dylikt, i hvilket fall hela transporten troligen äfven komme att betraktas såsom en temligen oskyldig

eller oskadlig fora, den der ansåges kunna lemnas vind för våg och utan all tillsyn, hvarhelst formannen funne för godt att stanna eller taga sig hvila.

Det har äfven, såsom ett förmodligen särdeles framstående skäl för den ifrågasatta revisionen, blifvit af Utskottet framhållet hvad motiornären erinrat derom, att såväl här i Sverige, som i Norge, hittills icke någon olycka inträffat vid transport af dynamit eller vid varans hopande i lager. Detta är väl också, såvidt jag har mig bekant, en sanning, men det ligger åtminstone inom möjlighetens område, att sådana olyckor hittills förekommit just genom iakttagande af de försigtighetsregler, hvilka den nuvarande lagstiftningen innehåller samt att, derest dessa restriktioner icke funnits, olyckshändelser lättare kunde hafva inträffat. Vidare omtalar Utskottet, att den österrikiska lagstiftningen i denna del är särdeles liberal, och, såsom bevis för detta sitt påstående, har Utskottet anført, att dynamit numera får transporteras på alla jernvägar inom det vidsträckta kejsarriket. Men samma förhållande eger ju äfven rum här i Sverige. Likaså har, såsom skäl för den ifrågasatta förändrade lagstiftningen, af Utskottet blifvit åberopade de författningar af temligen yngre data, hvilka för närvarande äro gällande i vårt broderland Norge. Jag beder härvid få fästa Herrarnes uppmärksamhet vid den omständigheten, hvilken äfven Utskottet för sin del icke synes hafva förbisett, att den norska lagstiftningen i detta ämne i vissa afseenden är vida strängare än den svenska. Den väsentliga skilnaden mellan de båda ländernas bestämmelser i detta fall är, att den norska lagstiftningen tillåter afsändande af en större myckenhet af dylika ämnen utan särskild uppsigt. Dessutom må jag säga, att det i allt fall torde vara svårt att nu afgöra, huruvida icke en förändring af den svenska lagstiftningen i detta afseende till likhet med den norska just vore egnad att framkalla anmärkningar äfven från industriidkarnes sida, derest, såsom också Utskottet förslagsvis angifvit, strängare åtgärder i andra riktningar komme att föreskrifvas. Såsom en särskild förtjänst hos meromnämnda norska lagstiftning åberopar äfven Utskottet, att alla hithörande bestämmelser äro i Norge sammanfattade i endast tvänne urkunder, och på denna grund har Utskottet förmenat det vara lämpligt, att man här i Sverige borde söka sammanföra alla stadganden angående sprängämnen uti en enda författning. Jag medgifver, att detta otvifvelaktigt är en ganska vacker tanke, med hvilken jag också tillförene har umgåtts; men erfarenheten har visat, att den är ganska svår att realisera. För öfrigt strider ju Utskottets betraktelser i denna del mot det åberopade exemplet från Norge, hvarest åtminstone tvänne författningar i ämnet äro utfärdade under år 1871.

En omständighet, vid hvilken Utskottet synes icke hafva fästat tillräcklig uppmärksamhet, är att, på sätt jag redan antydtt, uppfinningarne af nya sprängämnen icke stå stilla utan alltjemt fortgå. Det kan ju hända, att förr eller sednare ett kraftigare eller åtminstone lika kraftigt, men mindre farligt sprängämne, än de nuvarande, uppfinnes, hvaraf följden måste blifva, att de försigtighetsmått för vård och behandling af dessa ämnen, hvilka man nu kan vilja bestämma, för framtiden blifva alltför stränga. Jag vill såsom exempel för detta mitt påstående anføra, att vid Nora Gyttorp i Nerike, för närvarande tillverkas ett sprängämne,

hvarmed åtskilliga experimenter lära hafva anställts de sednare åren, eller så kalladt amoniak-krut, hvilket, enligt hvad teknici säga, innehåller en vida mindre procent af nitroglycerin och hvilket således af dem anses icke på långt när så farligt som dynamit, emedan det icke är ömtåligt för stötar och följaktligen icke heller är lätt utsatt för att oberäknadt explodera. För öfrigt är det klart att, derest man nu, med upphäfvande af alia äldre föreskrifter i detta afseende, skulle vilja försöka att uti en enda författning sammanföra regler för ej mindre alla redan kända sprängämnen än äfven andra sådana, som i framtiden kunna komma att upptäckas, en sådan författning alltifrån dess tillkomst måste blifva ofullständig. Utskottet har dessutom icke iakttagit hvad som fordras för ett fullständigt utvecklande af denna idé, enär Utskottet icke fästat sin uppmärksamhet vid nödvändigheten af att uti en dylik gemensam författning äfven inrymma bestämningar angående andra eldfarliga föremål, såsom oljor, fyrverkeripjeser med mera dylikt. Jag har sökt förskaffa mig del af och sätta mig in uti den utländska lagstiftningen på detta område och, så vidt jag kunnat finna, är endast uti staten New-York ett försök gjort att uti en enda lag sammanföra alla hit hörande ordningsstadganden. Jag föreställer mig, att det vore ganska vanskligt att göra ett dylikt försök, churu saken i och för sig kan synas vacker.

Jag skall icke länge uppehålla Kammarens tid med ett föredrag, som icke torde vara af särdeles allmänt intresse; men, innan jag slutar, beder jag att få fästa uppmärksamhet vid en liten motsägelse, hvartill Utskottet gjort sig skyldigt. Det synes mig nemligen, såsom om Utskottet, på samma gång det å ena sidan vill att åt lagstiftningen i afseende å sprängämnens vård och behandling skall lemnas ganska stor frihet, det å andra sidan i vissa fall vill stadga ännu strängare försigtighetsmått, än de nuvarande. Det synes vara temligen svårt att förlika tvänne hvarandra så motsatta principer. Utskottet synes äfven hafva gått väl långt i detaljföreskrifter, då det talar om de särskilda försigtighetsmått, som genom lagstiftningen böra bestämmas i sådana fall, då en transport af sprängämnen under vägen till bestämelseorten måste afbrytas. Enligt nu gällande författningar vill det synas, att lagstiftaren antagit, att den tillsyningsman, som har att öfvervaka en sådan transport, skulle, utan att några särskilda anvisningar derom lemnades, bäst kunna vara i tillfälle att efter sig företeende omständigheter bestämma de försigtighetsmått, som i dylika fall kunna vara erforderliga. Utskottet har äfven gjort sig skyldigt till ett litet misstag, då det förmenat, att uti nuvarande författningar föreskrift skulle saknas derom, att kruttransporter icke finge stanna i stad eller köping. Ett sådant stadgande finnes nemligen sednast meddeladt uti Kongl. kungörelsen den 10 April 1863.

Utskottet hemställer slutligen om revision af gällande lagstiftning angående olika slag af sprängämnen i sådant syfte, att dels vederbörande tillverkare och konsumenter deraf må beredas lättnader i fråga om upplag och transporter af dylika ämnen, dels ock att i lagstiftningen må upptagas hittills saknade, men af behovet påkallade bestämmelser till förekommande af de med industriens bedrivande förenade faror. Hvad med förslaget i denna sednare del åsyftas, är för mig icke fullt tydligt.

Menar Utskottet dermed att lagstiftningen skulle lägga sig uti detaljerna af fabrikationen och liksom utfärda ett recept för densamma, så torde väl detta få anses vara förenadt med oöfvervinneliga svårigheter. Jag förmodar dock, att Utskottets mening icke varit sådan, men uttrycken i Utskottets hemställan äro så allmänna, att det är svårt att säga, hvad med desamma egentligen menas. Utskottets ärade Ordförande, hvilken jag hört begära ordet, skall nog härom gifva förklaring.

Jag slutar, såsom jag i början af detta anförande redan antydtt, med att icke göra något yrkande i sak. Jag har endast ansett mig böra fästa en åtminstone ytlig uppmärksamhet på det förevarande ämnet, hvilket i många hänseenden är af en ganska svårlöst beskaffenhet. Det kan vara mycket lätt att begära åtskilligt, men det är icke så lätt för den, som i sista hand, har att vaka öfver det hela, att bevilja allt som begäres. För egen del anser jag mig mer än någon annan skyldig att vara mycket öm om och tillgänglig för industriens berättigade fordringar; Och jag är det äfven. Men det finnes derjemte en annan berättigad fordran, hvilken samhället uppställer, och det är, att genom lagstiftningen det måtte tillses, det icke medborgare och medborgarinnor endast för industrien och dess fria och obehindrade utvecklings skull må löpa fara att springa i luften eller upplösas i atomer. Jag antager nemligen, att, så länge icke någon olycka på detta område inträffar, man gerna är färdig att vilja säga: alla dessa försigtighetsmått äro orimliga, svenska lagstiftningen går härvidlag alltför långt. Inträffar åter af en eller annan anledning någon olyckshändelse, så talar genast allmänna opinionen, såsom det heter, på helt annat sätt och säger: det är vederbörandes efterlåtenhet, som förorsakat denna beklagliga händelse. I flera länder är all användning af nitroglycerin och dermed uppblandade ämnen alldeles förbjuden. Så är förhållandet exempelvis i Frankrike och Belgien, såvida nemligen icke, hvilket jag ej har mig bekant, någon alldeles ny lag angående denna sak på sista tiden der tillkommit. Anledningen till detta förbud i Belgien var en år 1868 der inträffad förskräcklig olyckshändelse vid transport af nitroglycerin. Något dylikt skulle ju äfven kunna inträffa här i landet, och vi må icke anse oss säkra för att allt framgent undgå sådana olyckor. Den erfarenhet, som vi hittills i detta afseende hafva vunnit, är alltför otillräcklig, för att endast på grund deraf medgifva några väsendtliga lättnader i afseende å dessa sprängämnenas vård och behandling.

Herr Treffenberg: Det förefaller mig verkligen i högsta grad besynnerligt, att, då den siste ärade talaren slutade sitt yttrande med tillkännagifvande, att den erfarenhet man hittills vunnit i fråga om dessa sprängämnen vore alltför otillräcklig, för att man med anledning deraf skulle kunna medgifva industrien några lättnader i det afseende Utskottet antager, han likväl började sitt anförande med den förklaring, att han icke ville motsätta sig Utskottets hemställan, utan tvärtom ansåg densamma böra af Kammaren bifallas, för att sedan i behörig ordning blifva behandlad af Första Kammaren. Då han sålunda förklarar, det han icke ämnar motsätta sig Utskottets förslag, kan det visserligen synas öfverflödigt att jag vidare yttrar mig i frågan, men jag anser mig likväl nödsä-

kad att göra några erinringar mot de af honom gjorda anmärkningarne. Han anmärkte nemligen, att Utskottet icke kunde lösa den dubbla uppgiften att åstadkomma en lagstiftning, som, på samma gång den medgifver de af Utskottet framhållna lättnaderna, äfven förebygger de med industriens utöfvande förenade faror. Nej, det är ganska sannt. Det är alldeles gifvet, att, om Utskottet kunnat detta, det också hade uppgjort förslag till förordning i ämnet, och icke såsom nu tillstyrkt Riksdagen att ingå till regeringen med en begäran i det förenämnda syftet.

Samme talare har vidare icke kunnat gilla Utskottets erinran, att vår lagstiftning i ifrågavarande hänseende "kommit efter", enär enligt hans förmenande detta vore något som gäller lagstiftningen i allmänhet. Men här är detta förhållande mera kühbart, enär väl icke inom något annat industriens område upptäckterna följt så tätt efter hvarandra som i fråga om sprängämnen; till bevis hvarpå jag kan nämna, att i det län jag tillhör länsstyrelsen hvarje år blir bombarderad med ansökningar om tillstånd att få försälja, transportera eller hafva upplag af nyuppfunna sprängämnen med konstiga namn, såsom "sebastin", "seranin" och hvad de heta allt. Men som man naturligtvis icke haft närmare reda på dessa sprängämnen, så har man begärt utlåtande från Teknologiska institutet, och resultatet har vanligtvis blifvit, att institutet afstyrkt ansökningarne på den grund, att man ännu icke vunnit tillräcklig erfarenhet om dessa nya sprängännens egenskaper.

Herr Sjöberg nämnde äfven, att den i Österrike nu medgifna friheten beträffande dynamit endast gäller varans transport på jernväg. Detta är fullkomligt sannt, men det är härvid att märka, att i det Österrikiska reskriptet, som jag har här i min hand, de för dylika transporter föreskrifna villkoren kunnat sammanfattas på endast tjugoen rader, under det vi, enligt hvad kan inhentas af svensk författningssamling i detta ämne hafva en hel förordning af icke obetydligt omfång.

Vidare antager Herr Sjöberg, att Utskottet skulle hålla på anmälningsskyldigheten hos *Konungens Befallningshafvande*. Detta är ett fullkomligt misstag. Utskottet håller icke på denna skyldighet, utan anser tvärtom någon anmälan hos Konungens Befallningshafvande icke vara behöflig, så vida nemligen afsändaren tillförbindes att, då någon större quantitet sprängämnen skall transporteras, derom direkt underrätta vederbörande myndigheter i de städer, köpingar eller folkrikare orter, hvarigenom transporten skall passera. Och äfven för de fall, att quantiteten är så stor, att tillsyningsman måste åtfölja transporten, anser Utskottet skyldigheten för afsändaren att göra anmälan hos Konungens Befallningshafvande kunna upphöra. Det ändamål som åsyftas med anmälningsskyldigheten vinnes sällan, just till följd af omgången med anmälan hos Konungens Befallningshafvande, hvilken icke behöfver göras förr än åtta dagar före transportens afgang. Underrättelsen om transporten framkommer nemligen oftast till vederbörande polismyndigheter i orterna så sent, att dessa icke hinna vidtaga erforderliga åtgärder. Denna olägenhet skulle försvinna, om afsändaren, liksom i Norge, direkte underrättade ortmyndigheterna. Således är talarens jämförelse med "en vanlig spanmåls- eller potatistransport" icke riktigt lämplig, emedan här verkligen blefve en

“officiel kontroll“, just genom att skyldigheten att anmäla transporten, väl icke hos Konungens Befallningshafvande, men hos vederbörande ortsmyndigheter, skulle qvarstå, då transporten hade att passera städer och mera folkrika ställen, äfvensom derigenom att tillsyningsman i vissa fall skulle medfölja.

Att Utskottet icke saknat befogenhet att ifrågasätta åtskilliga lättnader beträffande nu ifrågavarande industri, skall jag för öfrigt visa genom anförandet af en ganska betydande auktoritet i detta afseende. Det är nemligen icke längre sedan än i fjor, som öfverdirektören vid Teknologiska institutet Styffe, uti afgifvet utlåtande öfver en ansökan från nitroglycerinbolaget i Stockholm om åtskilliga lättnader vid transporter af större quantiteter dynamit, tillstyrkte nämnda ansökning, med vilkor, att, då färdande genom stad eller köping måste ega rum, fordonet icke finge nalkas staden eller köpingen närmare än 1,000 fot, innan ortens polismyndighet om ankomsten blifvit underrättad, hvilket försigtighetsmått ock Utskottet antydt i slutet af sitt utlåtande, der just omnämnes angelägenheten af att i vår lagstiftning ur den norska upptaga bestämmelserna om den befogenhet, som tillkommer vederbörande polismyndigheter i de fall då transport af sprängämnen eger rum genom stad, köping eller andra orter med större befolkning.

Herr Sjöberg påpekade likaledes, att Norge dock har *två* författningar rörande behandling af eldfarliga ämnen, och ville förmodligen dermed antyda, att det icke var så lätt att sammanföra lagstiftningen rörande dessa ämnen i *en* författning. Jag ber att härvid få fästa uppmärksamheten derpå, att vi hafva dubbelt så många eller fyra författningar i ämnet och att den norska “Loven“ angående behandlingen af eldfarliga ämnen, som innehåller endast tjugoofta paragrafer, omfattar lagstiftningen icke blott om sprängämnen, upptagande endast de 13 första paragraferna, utan äfven i sednare hälften af lagen, om eldfarliga oljor. Sammanställer man då denna “Lov“ med det derpå grundade “plakat“, finner man nog, att det icke lär vara någon omöjlighet att sammantränga föreskrifterna om dessa ämnen i en enda författning. Herr Sjöberg har äfven i sammanhang härmed lagt Utskottet till last, att dess hemställan icke omfattar jemväl lagstiftningen angående eldfarligare oljor. Skälet hvarföre detta icke skett har varit, att detta utgör ett särskildt ämne, och att Utskottet trodde sig veta att en författning härom vore under utarbetande. Herr Sjöberg talade slutligen om, att det skulle ligga en “motsägelse“ i slutet af Utskottets betänkande. Jag måste verkligen erkänna, att jag icke kan besvara denna anmärkning, emedan jag icke inser hvari denna motsägelse skulle bestå. Men om talaren, såsom jag har anledning förmoda, ånyo begär ordet och då vill gifva närmare förklaring i detta afseende, skall jag försöka besvara hans anmärkning. Enahanda är förhållandet med det af honom omnämnda “receptet“, vare sig detta nu är att tillskrifva brist på uppfattningsförmåga å min sida eller mindre klart framställningssätt å hans sida. För öfrigt tager jag mig friheten hemställa till de andra ledamöterna af Utskottet, hvilka hafva mera erfarenhet i detta ämne än jag, att vidare upptaga och söka besvara den del af Herr Sjöbergs anmärkningar, hvilka jag nu icke bemött.

Herr J. Johansson i Ringshyttan: Då den förste ärade talaren ansåg sig böra framställa åtskilliga anmärkningar emot det föreliggande betänkandet, har jag, såsom motionär i ämnet, trots det vara en pligt att nu begära ordet och i största korthet söka besvara några af dessa anmärkningar. Den ärade talaren började med att orda om denna frågas ömtåliga och granulaga beskaffenhet, samt de svårigheter som derigenom uppstode att åstadkomma en lagstiftning, som, på samma gång den beredde lättnader åt industrien, jemväl bestämde iakttagande af sådana försigtighetsmått, att all fara vid begagnandet af sprängämnen kunde förekommas. Efter min uppfattning böra dessa svårigheter kunna öfvervinnas, om man vid den revision af hithörande lagstiftning, som Utskottet föreslagit, lemnar tillräcklig uppmärksamhet åt den lyckliga erfarenhet som ett flerårigt begagnande af åtskilliga sprängämnen, t. ex. dynamit och amoniakkrut har lemnat. Anställer man en jemförelse med den för olika fall nu gällande lagstiftning angående sprängämnen, så skall man finna, att det hufvudsakligen endast är i fråga om landväga transporter och vid smärre upplag, som lagstiftaren föreskrifvit iakttagande af försigtighetsmått, som med skäl kunna kallas pedantiska, under det att vid sjö- eller jernvägstransporter en nästan obegränsad frihet är rådande. Sålunda är man vid transport å jernväg icke bunden af några bestämmelser angående *den mängd* af sprängämnen som på en gång får medföras; ej heller finnes något hinder att i samma vagn lasta tillsammans både krut och dynamit, eller hvilka ämnen som helst, undantagandes nitroglycerin, hvilket är som sprängämne förbjudet. Det är endast föreskrifvet, att sprängämneskärlen skola stå väl tillhoppa på botten af vagnen, så att rullning och stötning så vidt möjligt är må förekommas. När man nu vet, att i gällande förordning om dynamit det är förbjudet, att vid ett grufvefält, t. ex. förvara krut och dynamit tillsammans i ett hus, vill det synas som skulle ett dylikt förbud icke fullt harmoniera med tillåtelsen att uti samma jernvägsvagn sammanföra hvilka sprängämnen afsändaren behagar, emedan faran för explosion ovilkorligen bör vara större i ett förvaringsrum, som är i ständig rörelse och som jemväl kan vara utsatt för en mängd oberäkneliga tillfälligheter, än uti en källare eller i ett hus vid en grufva, för hvars solida beskaffenhet man iakttagit alla möjliga föreskrifter, och hvilket förvaringsrum ej heller kan rubbas ur sitt läge.

Då jag är inne på kapitlet om de för jernvägsfrakt af sprängämnen gällande föreskrifter, kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten äfven på den paragraf i hithörande författning som bestämmer, att dynamitkärl skola vara försedda med "säkra" och krutkärl med "lämpligt anbragta" handtag, för att kunna mottagas till befordran å jernväg. I gällande förordning om tillverkning af krut m. m. finnes icke en dylik föreskrift, hvilken således antagligen tillkommit för att, hvad krut beträffar, man må vara ännu mera förvissad emot fara. Men då man sålunda föreskref att lämpliga handtag skulle finnas på ett krutkärl, så glömde man att bestämma huru dessa skulle vara beskaffade, så att man icke behöfde komma i kollision med föreskrifterna om kärlets beskaffenhet. Det är nemligen i afseende på dessa föreskrifvet, att i sammansättningen får icke jern till någon del ingå. Då vill jag fråga, huru skall man då på
ett

ett träkärl kunna "lämpligt anbringa", t. ex. ett handtag af trä? Männe genom limning, eller skall man binda fast handtaget på något konstmessigt sätt, när det är förbjudet att begagna jernspik eller dylikt. Hvilken större säkerhet dessa handtag kunna medföra vid dylika krutkärls forslande kan jag icke fatta, men att denna bestämmelse ganska ofta åstadkommit trakasserier för afsändare, har jag mig med visshet bekant. Förunderligt nog behöfvas icke dessa handtag, då man per jernväg levererar krut för *statens* räkning, och de behöfvas ej heller vid sjö- eller landväga transporter af krut.

Den förste talaren ansåg äfven antalet af ifråga om sprängämnen gällande författningar icke vara särdeles stort, då det icke finnes flere sådana än fyra. Detta kan visserligen vara sannt, men i mitt tycke är detta jemnt tre för många, så mycket mera som de i flera fall hänvisa till hvarandra. Men i sjelfva verket utgör antalet gällande författningar om sprängämnen icke blott fyra, utan till och med *sju*, enär det finnes icke mindre än tre tid efter annan utfärdade *undantagsresolutioner*, genom hvilka det för åtskilliga grufvebolag i Filipstads, Nora och Lindes bergslager blifvit tillåtet att använda äfven *nitroglycerin*, ehuru icke i sitt oblandade tillstånd, utan med en tillsats af 2 å 3 procent benzin eller nitrobenzin. Härigenom har det egna förhållandet uppstått, att en enda fabrik fått ett slags monopol på att tillverka detta slag af sprängämnen till en qvantitet af nära tusen centner årligen, till förmån hufvudsakligen endast för sådana konsumenter som bo i fabriken omedelbara närhet, och som i följd deraf kunna begagna sig af nyssnämnda sprängämne. Jag vill ingalunda klandra detta förhållande, utan jag skulle tvärtom önska att andra, så väl tillverkare som konsumenter finge åtnjuta samma fördel, och sålunda beredas tillfälle att använda just det sprängämne, som man ansett till effekten vara det starkaste af alla hittills kända. Såsom ett ytterligare bevis på den inkonsequens som uti lagstiftningen rörande sprängämnen gjort sig gällande bör äfven anmärkas, att af nitroglycerin, som är försatt med benzin, få ända till tio centner fraktas på ett lass, utan iakttagande af den formalitet lagstiftaren föreskrifvit för en transport af mer än två centner dynamit, oaktadt det måste anses vara fullt konstateradt, att dynamit icke är på långt när så farligt som nitroglycerin. Den förste talaren ville visserligen påstå, att dynamiten kunde anses såsom särdeles farlig derföre, att någon del af dess beståndsdel nitroglycerin stundom utsipprade ur patronerna, och att denna utsipprade olja skulle vara af särdeles explosiv natur. Huru härmed i verkligheten kan förhålla sig, vill jag lemna derhän; säkert är att ännu har icke någon explosion af dylik utsipprad olja inträffat, måhända just af den orsak, att densamma icke varit fullkomligt oblandad, utan till större eller mindre del bemängd med öfriga i dynamiten ingående ämnen; och denna utsipprade olja kan bestämdt icke vara så farlig som den nitroglycerin, som endast innehåller några få procent benzin. Skulle man emellertid, genom anställande af praktiska försök härmed, kunna till fullo ådagalägga, att man genom tillsats af tjenliga ämnen kan förebygga all fara för nitroglycerinens exploderande, genom slag eller stötar, så vore detta en fördel af ofantlig vikt för landets grufvetrytning.

Då den ärade talaren på stockholmsbänken, ovanligt nog, icke ville framställa något särskildt yrkande, hvilken omständighet jag vågar tolka såsom ett tyst medgifvande af mina motioners behörighet, och såsom ett erkännande af den begärda revisionens nödvändighet, samt då jag icke heller för ögonblicket vill trötta Herrarne med att uppdraga jemförelser mellan de ganska många orimliga, att icke säga enfaldiga föreskrifter, som finnas i nu gällande författningar angående sprängämnen, så vill jag sluta med att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Sjöberg: Icke heller nu skall jag göra mig skyldig till att länge upptaga Kammarens tid, utan söka att i största korthet besvara ett och annat af min ärade vän, Utskottets ordförande, haft att anmärka mot mitt förra anförande. Han talade om transport på jernväg af sprängämnen och framhöll såsom en synnerlig förtjenst hos den österrikiska förordningen i ämnet, att den är så kort. Förtjensten hos densamma kan väl ej ligga uti sjelfva kortheten, utan beror väl egentligen på huru innehållsrika de få rader äro, hvaraf den består. Genom alltför mycken korthet kan ju också en författning förlora uti värde.

Hvad beträffar den s. k. anmälningsskyldigheten, vill jag söka framhålla något, hvarom vi torde komma öfverens. När uti de svenska förordningarne om försändning af krut och dynamit stadgas skyldighet för afsändaren att före en transports afgang derom göra anmälan hos Konungens Befallningshafvande i länet, har sådant naturligtvis skett under förutsättning, att länsstyrelsen bör betraktas såsom en fast personlighet, hvilken dagligen kan på bestämd ort och ställe af allmänheten anträffas. Då man nu såsom en förtjenst hos den norska förordningen åberopar den omständigheten, att afsändaren endast är förbunden att direkt underätta vederbörande myndighet i den stad eller köping, hvarigenom transporten skall föras, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att denna skiljaktighet mellan det norska och svenska lagstadgandet beror derpå, att Norge icke har en sådan fast myndighet, som Sverige eger uti Konungens Befallningshafvande. Det torde nemligen vara bekant, att Norges amtmän icke äro så lyckliga som Sveriges landshöfdingar, hvilka sednare hafva till sitt förfogande en hel stab af tjenstemän, landssekreterare, landskamrerare o. s. v. En amtmän är derföre — om jag så får uttrycka mig — ställd på rörlig fot, så att man ej med säkerhet vet, hvarest han vid ett visst tillfälle kan träffas. Dessutom inser jag icke, hvilken egentlig fördel skulle vinnas genom att anmälningen egde rum hos särskilda af Konungens Befallningshafvande tills vidare förordnade personer i stället för hos länsstyrelsen, ty — såsom den ärade talaren sjelf anför — låter det tänka sig, att tiden för anmälningens vidare meddelande åt vederbörande ortmyndighet är så kort, att skrifvelse derom icke hinner expedieras. Kan sådant inträffa, då anmälningen sker hos en myndighet, hvilken alltid med säkerhet kan träffas, så kan det väl ännu lättare hända, om man skall vända sig till personer, om hvilka man omöjligen kan veta, hvarest de skola sökas, just i det ögonblick då man behöfver anlita dem. Men det är ganska möjligt, att till undvikande af denna olägenhet Utskottets ordförande skulle kunna föreslå medel, hvilka jag för närvarande icke kan inse.

Såsom ett slående bevis i saken har blifvit anfördt, att föreståndaren för teknologiska institutet, öfverdirektören Styffe, skulle hafva förordat förändring i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Utskottet föreslagit eller i egentlig mening motionären begärt. Detta är visserligen ganska riktigt. Det torde kanske vara ledamöterna uti Utskottet bekant, att nitroglycerin-aktiebolaget i Stockholm hos Kongl. Maj:t gjort framställning af i det närmaste samma innehåll, men — märken, mine Herrar — med betydligt större konsekvens än både motionären och Utskottet. Herr Styffe ville visserligen medgifva lindring i fråga om den så kallade tillsynen, men med förbehåll att transporter icke skulle få ega rum under sommarmånaderna. Dessutom ville han införa alla inskränkningar, som förekomma i norska lagstiftningen. Då det nyssnämnda bolaget sedermera kom i tillfälle att taga kännedom om dessa anmärkningar, förklarade det — hvilket Utskottet nu icke gör — att de sålunda föreslagna nya föreskrifterna voro orimliga, och bolaget tycktes till och med ause dem hårdare än de nuvarande. Så är i korthet innehållet af den saken.

Jag har förut yttrat mig om det lämpliga eller olämpliga uti att sammanföra alla hithörande stadganden i en enda författning. Det är alldeles gifvet, att om ett sådant försök gjordes, det icke skulle dröja länge innan man af omständigheterna blefve tvingad att utfärda den ena nya specialförfattningen efter den andra. Så vidt mig är bekant, finnes icke, såsom jag redan antydtt, mer än ett land, der ett slikt försök blifvit gjort. I Tyskland, exempelvis, finnas deremot särskilda författningar och flere sådana, till och med för snart sagdt hvarje eldfarligt ämne, såsom för krut, dynamit, eldfarliga oljor o. s. v. I Norge äro, såsom Utskottet också uppgifvit, två författningar utfärdade i detta ämne. Som bekant delar norska Storthinget med Konungen den ekonomiska lagstiftningsmyndigheten. Således måste äfven i ett ämne, sådant som det nu ifrågavarande, finnas en "lov". Men i alla dylika ämnen, och företrädesvis när de hafva större omfattning, medgifver eller uppdrager Storthinget åt Konungen att utfärda de närmare bestämningar, som med iakttagande af "lovens" föreskrifter kunna anses nödiga vid "lovens" tillämpning. Hvad nu sprängämnen särskildt beträffar är således regeringen i Norge oförhindrad att förordna om tillägg till eller ändring af det utaf Utskottet åberopade plakatet af den 16 September 1871.

Herr A. Ros: Att den talare på stockholmsbänken, som först yttrade sig, skulle motsätta sig föreliggande förslag, kunde man lätt hafva förutsett, synnerligast om man haft kännedom om innehållet uti de utlåtanden från Kommers-kollegium, som af Kongl. Maj:t infordrats i anledning af de många ansökningar om ändring uti de gällande förordningarne i ämnet, hvilka tid efter annan blifvit af åtskilliga näringsidkare gjorda.

Hvad först beträffar den ansökning om rättighet till fraktning af nitroglycerin, som blifvit till Kongl. Maj:t inlämnad af en del disponenter inom Filipstads bergslag, så yttrade sig Kollegiet derom afstyrkande. Det oaktadt biföll Kongl. Maj:t ansökningen, på grund af ett utaf föreståndaren för Teknologiska institutet, Öfverdirektören Styffe, afgifvet yttrande, hvori han säger att nitroglycerin, tillsatt med 2 procent benzin eller nitrobenzin, förlorar sin egenskap att lätt explodera för stöt eller slag

samt sålunda nästan bliver jemförlig med dynamit. På grund af detta utlåtande gaf Kongl. Maj:t sökanderne rättighet att transportera nitroglycerin, dock under vissa försigtighetsmått och med iakttagande af att icke mera än tio centner på en gång fraktas.

Sedermera har nitroglycerin-aktiebolaget i Stockholm begärt lättnader uti gällande föreskrifter i berörda afseende. Kommers-kollegium yttrar med anledning häraf, bland annat, att näringsidkarne nog sjelfva veta att bevaka sina fördelar. Men hvarest kan väl detta ske lämpligare än vid Riksdagen? Vill Kommers-kollegium att hvarje industriidkare skall hos Kongl. Maj:t särskildt anhålla om eftergifter uti de nu gällande alltför stränga föreskrifterna om transport och upplag af sprängämnen eller manne icke en lättare utväg finnes? Man har klagat öfver att Civildepartementet är öfverhopadt med göromål. Ännu mera skulle det få att göra, om en mängd besvärsskrifter i detta ämne från alla håll inkommo.

För min del tror jag mig veta ett sätt att förekomma en sådan olägenhet, nemligen att i ämnet utfärda en ny förordning, gällande för alla näringsidkare utan undantag, och hvari mera tidsenliga bestämmelser infördes, än som nu äro gällande.

Herr Lundström: Den förste talaren, som uti föreliggande ärende uppträdde — det var min ärade granne till höger — började sitt anförande med en förklaring, att han icke ämnade framställa något yrkande. Men då han på samma gång uppdrog en så mörk tafla öfver alla de olyckor, som dels redan framkallats, dels skulle kunna framdeles förorsakas af oförsigtighet vid transport af sprängämnen, och i sammanhang dermed framställde de svårigheter, hvilka medfölja all lagstiftning inom detta område och i vissa fall till och med göra det nästan omöjligt att derutinnan träffa några bestämmelser; så förmodar jag, att hans verkliga mening likväl var den, att anförandet skulle lemnas ett så beskaffadt intryck hos Kammaren, att Utskottets förslag icke måtte bifallas. Men hvad är det då egentligen som yrkas? Ingenting annat än en revision af hittills gällande författningar, för att få — så att säga — en bättre lagstiftning i ämnet än den nuvarande. Förslaget kan således på intet vis — såsom talaren yttrade — sägas förstora faran genom att borttaga all officiel kontroll vid transport eller upplag af sprängämnen. Samme talare, såväl som den, hvilken sedan yttrade sig, har ingått väl mycket i detalj, dertill föranledd af Utskottets ganska vidlyftiga motivering, hvaruti lemnas fingervisningar med afseende å de förändringar i gällande stadganden, som böra vidtagas. För min del anser jag denna sida af saken mindre väsendtlig, emedan det ändå ytterst beror på Kongl. Maj:t att vid utfärdandet af ny författning i ämnet, fästa det afseende vid dessa fingervisningar, hvartill omständigheterna kunna föranleda. Jag vill således icke uppehålla Kammaren med tal härom, utan endast fästa mig vid ett yttrande, som den förste talaren fällde med afseende å uppgiften, att hittills ingen olycka vid transport af sprängämne inom vårt land egt rum, en uppgift, som han lemnade obestridd. Talaren ansåg att detta härledde sig just från de försigtighetsmått, som uti nuvarande författningar stadgas. Men, mine Herrar, det torde vara bekant, att obehörig forsling, en

slags smuggling med sprängämnen i rätt stor omfattning eger rum, naturligtvis för att undslippa den kostnad, det tvång och besvär, som förordningens efterlevande medför, och är det sannt, att ingen olycka hittills inträffat, så är det i sanning märkvärdigt, ty under smugglingen lär det väl ofta inträffa, att — till skydd för möjlig upptäckt — alla försigtighetsmått under transporten helt och hållet lemnas åsido. Handteringen af sprängämnen tyckes således icke vara så farlig som man tror. Detta är också min uppfattning, ehuru till följd af oförsigtighet och vårdslöshet icke sällan olyckor inträffa såväl med dynamit och nitroglycerin, som äfven med krut. Men tidningarne äro endast benägna att fästa sig vid de olyckor, som åstadkommas af de nyare, våldsammare sprängämnena, hvaremot en olycka, förorsakad af vanligt krut, ej anses pikant nog för en tidningsartikel, ty allmänheten är dermed af gammalt förtrogen.

Sedan jag i korthet förutskickat dessa anmärkningar, vill jag framställa ett förslag, hvilket egentligen föranlett mig att begära ordet, det nemligen, att Utskottets hemställan måtte vid afgörandet delas uti trenne särskilda punkter. Jag föreställer mig nemligen, att inom Kammaren skulle kunna finnas någon, som önskar bifalla första punkten, beträffande lättnader uti gällande föreskrifter, men deremot afslå andra punkten, angående skärpta försigtighetsmått i vissa fall; eller också bifalla dessa båda punkter och afslå den tredje, beträffande införandet af en enda författning i ämnet. En sådan uppdelning i punkter kunde måhända redan Utskottet hafva föreslagit uti betänkandet, men då så ej skett och åtgärden är ganska enkel, hemställer jag om bifall till mitt förslag, som jag tror skall bidraga till en lättare lösning af frågan.

Herr Treffenberg: Jag ber att endast några ögonblick få upptaga Kammararens tid, för att bemöta åtskilligt af hvad Herr Sjöberg nyss yttrat. Han nämnde, att man i Norge ålagt afsändaren skyldighet att anmäla transporter af sprängämnen hos de underordnade ortmyndigheterna derför, att amtmansinstitutionen i Norge icke, såsom motsvarande myndighet hos oss, utgjorde en "fast personlighet," utan vore på mera rörlig fot. Då jag icke tillräckligt känner till organisationen af de administrativa myndigheterna i Norge, så är jag icke i tillfälle att bedöma detta förhållande; men då Herr Sjöberg i sammanhang härmed antydde, att skälet, hvarför Utskottet ansett anmälningsskyldigheten hos Konungens Befallningshafvande kunna upphöra, skulle vara det, att de af en anmälan påkallade skrivelser icke skulle hinna expedieras från länsstyrelserna, så får jag härvid erinra, att jag icke framhållit olämpligheten att göra anmälan hos länsstyrelsen *derför*, att man icke skulle medhinna expediera underrättelse om transportens ankomst till vederhörande, underlydande ortmyndigheter, utan derför att en sådan underrättelse sällan i tillräcklig tid hinner fram till dessa myndigheter. Att åter tillsyningsmannen icke är någon, för att tala med Herr Sjöberg, "fast personlighet", utan på rörlig fot, anser jag ej göra något till saken, enär det ju alltid skulle åligger afsändaren att försäkra sig om, att transporten, innan dess afgång, blifvit anmäld hos tillsyningsmannen, då sådan bör åtfölja transporten, och det vore således icke tillfyllestgörande för afsändaren att blott och bart skicka en anmälan på posten och dermed tro sig hafva uppfyllt all

rättfärdighet. Utskottet har vidare ingalunda tänkt sig att afsändaren skulle slippa skyldigheten att göra anmälan hos Konungens Befallningshafvande, annat än under den förutsättning, att han tillförbindes delgifva vederbörande ortmyndighet underrättelse om transportens afgang.

Vidare ber jag få fästa Herr Sjöbergs uppmärksamhet på ett misstag, som han begick, då han uppgaf att öfverdirektören vid Teknologiska institutet vid sitt tillstyrkande af nitroglycerin-aktiebolagets ansökan skulle hafva fäst det vilkor, att transport af dynamit icke finge ske sommartiden. Jag har förskaffat mig del af Kommers-kollegii eget referat af hvad handlingarne i omförmälda ärende innehålla och deraf framgår att bemälda öfverdirektör icke gjort något dylikt vilkor. Han har endast föreslagit, att, då försändning sommartiden i större myckenhet än två centner dynamit skall verkställas, det skulle bero på Konungens Befallningshafvande att meddela de särskilda föreskrifter, som på grund af förhanden varande lokala förhållanden kunde vara erforderliga. Sålunda har han ingalunda föreslagit något bestämdt förbud mot försändning af dynamit sommartiden. Herr Sjöberg har också nämnt något om den skilnad som eger rum i fråga om statsmakternas i Sverige och Norge befogenhet att lagstifta i ekonomiska ärenden. Men hvad detta kan hafva för sammanhang med den här föreliggande frågan kan jag icke rätt inse.

Slutligen har samme talare, såsom jag ock i mitt förra yttrande antydde, anmärkt, att det skulle ligga en "motsägelse" i sjelfva klämman af Utskottets utlåtande. Oaktadt min uppmaning, då jag förra gången hade ordet, har han icke i sitt sista anförande närmare utvecklat detta sitt påstående, men han har enskildt meddelat mig det han dermed afsåg, att Utskottet å ena sidan begärt ändring i lagstiftningen i syfte att åstadkomma lättnader för tillverkare och konsumenter af sprängämnen, men å andra sidan föreslagit skärpta bestämmelser i samma lagstiftning. Ja, det ligger så litet någon motsägelse häri, att fastheldre om man vill medgifva lättnader i lagstiftningen på detta område, i ett visst afseende, så måste i de aldra flesta fall ett sådant medgifvande på samma gång kräfva skärpta bestämmelser eller ökade försigtighetsmått i ett annat afseende.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade endast yrkats bifall till hvad Utskottet hemställt, och i öfverensstämmelse med detta yrkande afgaf nu Herr Talmannen proposition, som med öfvervägande ja besvarades. Kammaren hade alltså godkänt Utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan; kommande, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, detta beslut att genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 7.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 16, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor, rörande anslagen under riksstatens första och andra hufvudtitlar.

Punkterna 1 och 2.

De i dessa punkter föreslagna voteringspropositioner godkändes.

Punkten 3.

Lades till handlingarne.

Sedan de i nu föredragna memorial föreslagna voteringspropositioner sålunda blifvit godkända och underrättelse ingått, att jemväl Första Kamraren godkänt ifrågavarande omröstningspropositioner, tillkännagaf Herr Talmannen, att, enligt den öfverenskommelse, som vid sednaste Talmanssammanträde derom träffats, komme, Onsdagen den 2 nästkommande April, gemensamma omröstningar, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, att anställas i anledning af de stridiga beslut, som Kamrarne i nu föreliggande anslagsfrågor fattat.

§ 8.

Förekom till behandling Stats-Utskottets utlåtande N:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel.

Ingressen äfvensom punkten 1.

Lades till handlingarne.

Punkten 2.

I anledning af Utskottets hemställan under *Litt. a* anförde:

Herr Helander: Jag har icke begärt ordet för att yttra mig om den i nu föredragna punkt afhandlade fråga uti dess hela omfattning, dertill jag såsom civil tjänsteman naturligtvis svärligen kan ega, eller göra anspråk på, erforderliga militäriska insigter. Det är sålunda icke vid hufvudfrågor, utan vid en bifråga, som jag ämnar uppehålla mig; men denna bifråga är för mig, och, hvad vida mera är, för hela vårt land, af så stor vikt, att jag icke tvekar att sätta den lika högt, om icke högre, än hufvudfrågan. Innan jag öfvergår till sjelfva ämnet, ber jag att, ur Herr Chefens för Kongl. Landtförsvars-departementet underdåniga memorial om generalstabens omorganisation, af den 8 sistlidne Januari, få anföra några allmänna satser, som förtjena ganska stor uppmärksamhet. Detta memorial återfinnes under N:o 3 a såsom bilaga till Kongl. propositionen N:o 1 om statsverket. På andra sidan af detta memorial redogöres, uti nio punkter, för den uppgift generalstaben har att lösa, och heter det uti den åttonde af dessa punkter, att denna uppgift, bland annat, består deruti:

”att handhafva och ombesörja landets *militära* kartläggning, dess undersökning och beskrifning i *militärt* hänseende.” Vidare mot slutet af samma sida:

”Af dessa skäl har hufvudsyftet vid bestämmandet af generalstabens officersantal varit, att åt *alla* stabens officerare under fredstid bereda en verksamhet, som tager deras *hela* arbetskraft i anspråk och detta uteslutande för sysselsättningar, som hafva ett omedelbart samband med militäryrket i dess helhet och särskildt med deras egen speciella uppgift i fält;“ --- samt slutligen midt på femte sidan:

”Redan i det föregående har jag sökt framhålla vigten deraf att generalstabsofficerarnes tjänstgöring vore af den art, att deras *hela* verksamhet ständigt toges i anspråk för militära sysselsättningar.“

Jag citerar dessa Herr Chefens för Landtförsvars-departementet yttranden, icke för att dermed vilja antyda att jag skulle vara af någon annan mening än han, ty jag är tvärtom fullkomligt öfvertygad om dessa satsers riktighet, utan för att få det förhållande konstateradt, att Herr Krigsministern sjelf såsom grundsats uttalat och ansett det alldeles oefftergiftigt att — såsom det heter — generalstabs-officerarnes *hela* verksamhet uteslutande toges i anspråk för *militära* sysselsättningar. Jag anholder att Kammarens ledamöter behagade fasthålla detta i minnet, såsom nödvändigt för att bedöma hvad jag i det följande har att andraga.

Enligt organisationsplanen skulle generalstaben komma att bestå af fyra hufvudafdelningar, nemligen kommunikations-, den militärstatistiska-, den krigshistoriska- och den topografiska afdelningen; och borde nuvarande topografiska korpsen helt och hållet uppgå uti och förenas med generalstaben samt jemväl dit öfverflyttas de under nämnda korps nu ställda karteverk. Detta vill säga ingenting mindre, än att hela vårt geografiska karteverk skulle blifva ett bihang till denna nya militäriska institution. I hågkommer man hvilken betydelse detta i grunden *civila* karteverk har, hvilket oerhördt arbete som åligger den vid samma karteverk anställda personal att utföra ännu under minst ett sekel, så må man skäligen göra sig den frågan, huru denna anordning kan stå tillsammans med den uttalade grundsatsen om nödvändigheten af att generalstabens officerare alldeles uteslutande böra hafva militärisk sysselsättning. Jag måste, på grund af det anförda, bestämdt påstå, att dessa bestämmelser i organisationsförslaget stå i en alldeles afgjord motsats till hvarandra. Lika nödvändigt som det för generalstabsofficeren kan vara att ensamt sysselsättas med militära göromål, lika oefftergiftigt är det att det geografiska karteverkets personal uteslutande sysselsättes med kartearbetet. Att under sådant förhållande underordna kartearbetet generalstaben, synes mig utvisa, att man antingen i hög grad underskattat eller icke gjort sig reda för karteverkets stora vikt och betydelse, eller ock att man, oakadt insigt härom, är likgiltig för den stora uppgift samma karteverk har att lösa. Må man icke svara mig att, emedan topografiska korpsen kommer att uppgå i generalstaben, förhållandet framdeles blir enahanda med det som nu existerar, ty ett sådant svar kan omöjligen godkännas. Topografiska korpsen egnar sig uteslutande åt kartearbetet, hvarigenom, det måste erkännas, det är möjligt att få något uträttadt, om ock ytterligt långsamt, på samma gång som det låter sig göra att bilda geografer; men hurudant blir förhållandet med den topografiska afdelningen af generalstaben? I denna afdelning kommer officersantalet att något understiga det i topografiska korpsen. Endast afdelningschefen och hans närmaste man få en något så när stadig-

varande befattning med kartarbetena. Alla öfrige officerare tjenstgöra endast få år vid denna afdelning för att sedan öfvergå till en annan, och skola dessutom tjenstgöra i staben och de bivista årliga vapenöfningarne i landsorten m. m. Att på det sättet det skall blifva lika omöjligt att upptäcka skickliga geografer, som att få något nämnvärdt utträttadt i karteväg borde hvar och en kunna inse. Den korta tid generalstabsofficeren sålunda skulle egna åt det geografiska kartarbetet är, med all säkerhet, icke tillräcklig att bibringa honom ens en ytlig insigt uti den praktiska handläggningen af dylika arbeten. Just då han, antagligen, till fördel för karteverket och sig sjelf såsom geograf skulle kunna blifva mera användbar, är tiden för honom inne att lemna karteverket och mottaga annan sysselsättning. Det är möjligt att en sådan anordning kan vara tillfyllerstgörande för generalstabsofficerens bildning och kännedom om geografiska kartarbeten, men fullt visst måste det vara att icke det allmänna eller karteverket dermed är belåtet. Detta skall af anordningen lida i den betydliga grad att, efter det man i sednaste tid redan synnerligen omildt behandlat våra karteverk, det geografiska kartarbetet hardt när varder omintetgjordt. Enligt min mening hade man likväl kunnat, sannolikt med mycket mindre kostnader än som nu uppkomma, draga försorg derom såväl att kartarbetena blifvit befordrade i stället för omöjliggjorda, som att bibringa generalstabsofficeren all erforderlig insigt i dylika arbeten. Jag har under sistlidna riksdag uttalat denna mening, enligt hvilken, då grunden till allt kartarbete i sjelfva verket vore en och samma, det naturligaste, likasom det billigaste och i allo mest lämpliga vore, att alla karteverk sammanslogos till ett enda, under gemensam styrelse och med personal som uteslutande sysselsattes med kartarbetet på underafdelning, inrättade efter de speciella ändamål, för hvilka kartor erfordras. Naturligtvis inser jag att generalstabsofficeren måste hafva kännedom om kartarbeten och särskildt om militärkartor, men, likasåväl som en sådan officer ålägges tjenstgöra viss tid i Arméförvaltningens Intendents-departement, för att göra sig förtrogen med dithörande göromål, borde han ock kunna kommanderas till tjenstgöring vid ett sådant allmänt karteverk, som nyss nämndes, inom hvilket en afdelning borde för militärkartors upprättande finnas. Skedde så, föreställer jag mig att hela topografiska afdelningen inom generalstaben kunde blifva öfverflödig, och officerarne ändå få all nödig insigt i geografiska och specielt i militäriska kartors upprättande. Då man emellertid nu tänkt ordna på det sätt organisationsförslaget visar, föreställer jag mig att man så uteslutande haft den militära organisationen till ögonmärke, att man alldeles förbisett vigten af det vida omfångsrikare civila arbetet, som man underordnat det militära. För att i någon mån visa vidden af detta civila arbete ber jag få omnämna en del af de göromål, som nu åligga topografiska korpsen. Ett bland dessa är fullbordandet af den så kallade kartan öfver Sverige, i skalan 1: 100,000. Jag nämnde under nästlidne riksdag att detta kartarbete, om det fullbordas i samma skala, som nu användes, sannolikt icke medhinnes på kortare tid, räknad från arbetets början, än omkring ett sekel. Vidare har korpsen att upprätta generalkarta öfver riket, hvaraf endast mindre delen ännu medhunnits. Sistlidne riksdag fick korpsen till sig öfverlemnadt ett större enskildt karteverk, att fullkomna, o. s. v. Visserligen kan man, efter

öfverflyttningen till generalstaben begagna den utvägen, att inskränka dessa arbeten, eller rent af stryka dem; men nog vore det ett besynnerligt sätt att påskynda det angelägna kartarbetet, om det ock bör medgifvas att ett sådant sätt att gå till väga inpassar i det numera anbefalda systemet för våra kartarbeten. Må härmed vara huru som helst, så lär dock ingen kunna påstå, att det skulle gå an att "stryka" de topografiska korpsen nu åliggande ortbestämmelserna: de astronomiska observationerna samt de trigonometriska mätningarne och uträkningarne för triangelnätets uppgörande, hvilket grundläggande arbete måste föregå hvarje geografisk kartas upprättande. Detta arbete, åtminstone, måste ovilkorligen företagas. Är det tänkbart att topografiska afdelningen af generalstaben kan utföra ett så ytterst grannliga, vidtomfattande, besvärligt och kostsamt arbete? Jag skall söka utreda huru dermed kan komma att förhålla sig. Dessa ortbestämmelser påbörjades i vårt land tio år efter det fältmätningsskorpsen — numera topografiska korpsen — inrättades således år 1815, och hafva alltså fortgått i 58 år. Det är den svagaste punkten i topografiska korpsens historia, att dessa ortbestämmelser äro alltför litet omfattande för att hafva tillåtit en fullt säker sammansättning af redan utgifna kartor. Skälet till ett sådant mindre tillfredsställande resultat torde vara att finna, dels deruti, att personalen varit allt för ringa för att tillåta nödig utsträckning af ortbestämmelserna och dels deruti att, om detta långsamma arbete skolat utsträckas och fortskyndas, resultatet af det egentliga kartarbetet icke så snart blifvit synligt, som eljest. Att triangelnätet, såsom jag nämnt, icke är tillräckligt omfattande, vitsordas af den utaf topografiska korpsen för ett par år sedan utgifna kartan öfver ortbestämmelserna. För att kunna bilda sig ett omdöme om huru mycket af detta grundläggande arbete, som ännu kan återstå att härafter handläggas af generalstabens topografiska afdelning, har man att jemföra den areal för hvilken, på känd tid, ortbestämmelser åstadkommits, med den areal af riket som ännu återstår för sådant ändamål bearbeta. Omöjligt är det visserligen för mig att nöjaktigt bedöma den saken; men med ledning af de utaf topografiska korpsen utgifna kartor, torde man kunna antaga, att ifrågavarande arbete, isynnerhet om hänsyn tages dertill att komplettering erfordras för trakter i hvilka detta arbete eljest antages vara undanflyttadt, ännu icke sträckt sig öfver en fjerdedel af rikets hela areal; detta på en tid af 58 år, då arbetet varit uppdraget åt en korps, som uteslutande sysselsatt sig med kartarbeten och hvad dertill hör. Man torde häraf kunna någorlunda bilda sig ett omdöme om den återstående tidslängden för ortbestämmelsernas fullkomnande. För visst antager jag att minst ett halft århundrade skulle erfordras om topografiska korpsen skulle fullborda ifrågavarande arbete för hela riket. Hvad tid manne då den topografiska afdelningen skulle behöfva? Detta kan knappast vara nödigt att utreda, ty densamma lär, äfven förutsatt att erforderlig skicklighet dertill skulle vara för hand, på grund af det anförda, endast kunna hinna tuffjät på ortbestämmelsebanan. Må vara att topografiska korpsens professor åtföljer till generalstaben, så lär han, med dylika biträden som man vill åt honom bestå, icke kunna komma synnerligen långt.

Jag hoppas härigenom hafva ådagalagt både motsägelserna i organi-

sationsförslaget, orinligheten af geografiska karteverkets förening med generalstaben och omöjligheten af att, till det allmännas gagn, genom nämnda stab kunna bearbeta detta karteverk, och jag nödgas därför varna Kammaren att icke godkänna nu föredragna punkt i utskottsbetänkandet, för att icke Riksdagen må nödgas uppsätta, kanske snart nog, en ny korps för geografiska kartearbeten, hvilka arbeten icke kunna undvaras; allt med förlust af både tid och allmänna medel.

Under sådana förhållanden som dem jag här omnämnt, och då jag verkligen i öfrigt önskar framgång åt Kongl. Maj:ts af Utskottet tillstyrkta förslag, blott det kan ske utan äfventyr för karteverket, är jag något villrådig om hvad yrkande jag skall framställa. Inseende emellertid svårigheten både för mig att nu kunna formulera något antagligt förslag till beslut, och för Utskottet att, om punkten återremitteras, framkomma med förslag som hade sannolikhet för sig att varda i begge Kamrarne antaget, ser jag ej annan utväg än att nu påyrka afslag. Deruti synes mig icke ligga någon våda, emedan det är antagligt att påföljden ej blir värre än ett års uppskof, då det är sannolikt att vi till nästa riksdag hafva att motse ett nytt arméorganisationsförslag, som i sig kunde innefatta jemväl generalstaben, befriad från det bihang af karteverket, man nu tillämpat densamma.

Det stora intresse jag alltid haft för, och den uppmärksamhet hvarmed jag under en temligen lång tjenstemannabana följt, kartearbetena i allmänhet inom vårt land, hafva ålagt mig såsom en pligt att lemna de upplysningar i detta ärende hvartill jag varit i tillfälle. Det är ock på grund af den pligt jag dertill anser mig ega, som jag nu yrkar afslag på ifrågavarande punkt i Utskottets betänkandet.

Vidare yttrades ej. Efter framställda propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som ock, enligt Herr Helanders yrkande, på afslag å hvad Utskottet tillstyrkt, förklarade Herr Talmannen sig finna den förra propositionen besvarad med öfvervägande ja; och hade alltså Utskottets förslag blifvit af Kammaren bifallet.

Sedan detta beslut fattats, begärdes ordet af

Herr Helander, som yttrade: Oaktadt jag redan sagt min mening, så, då saken efter min tanke är mycket vigtig och jag tycker det kan vara godt att på ett ställe se hvad man derom sagt, anhåller jag att den af mig framhållna mening måtte varda för framtiden i protokollet förvarad och anmäler min reservation mot Kammarens beslut.

Utskottets hemställanden under *Litt. b c och d* i den under föredragning varande 2:dra punkten blefvo likaledes bifallna.

Punkten 3.

Bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarne.

Punkterna 5—9.

Biföllos.

Utskottets hemställan i *punkten 10* föranledde öfverläggning, hvarunder yttrade:

Herr Key: Vid denna punkt torde det tillåtas mig att yrka bifall till min med fleres vid betänkandet i denna del fogade reservation. Det gäller icke här frågan om siffran, hvori reservanterne varit ense med Utskottet, utan huruvida anslaget skall i riksstaten uppföras såsom reservations- eller extra anslag. Då vi antagligen snart hafva att förvänta en organisation af försvarsväsendet, byggt på indelta arméens upphörande, så inser jag sannerligen icke, hvarföre just *nu*, när det icke skett förr, detta anslag skulle få naturen af reservationsanslag, utan anser vida lämpligare att det, till det belopp Utskottet föreslagit, uppföres å *extra* stat, hvarom jag alltså anhåller att Herr Talmannen behagade göra hemställan.

Herr Grefve Posse: Jag ber få erinra, att Kongl. Maj:t för Riksdagen tillkännagifvit, att det funnes en besparing å anslaget till belopp af 59,593 R:dr 86 öre. Då nu anslaget är af den natur, att besparingen kunnat öfverföras på hufvudtitelns allmänna besparingar, hade behållningen kunnat användas till andra ändamål än det dermed egentliga afsedda. Kongl. Maj:t har emellertid i den nådiga propositionen tillkännagifvit, att medlen blifvit reserverade för det anvisade ändamålet, för den händelse att de skulle dertill framdeles erfordras. Under sådana förhållanden ansåg afdelningen mest lämpligt att förvandla hela anslaget till reservationsanslag. Derigenom inträffar visserligen, att anslaget, som förut varit extra, nu skulle blifva ordinarie; men dervid fäste afdelningen icke synnerligt afseende, emedan erfarenheten lärt att anslaget under många år qvarstått såsom extra och ändå alltid blifvit årligen beviljadt. Afdelningen hade så mycket mindre anledning att fästa afseende dervid, som det samtidigt föreslogs att nedsätta anslaget från 100,000 R:dr till 80,000 R:dr. Det ansågs nemligen att de högre arrenden, som man på sednare tiden erhållit för boställen, minskat behovet af det särskilda anslaget.

Om det nu emellertid skulle synas Kammarén lämpligare att bibehålla anslaget till det föreslagna beloppet såsom extra, så skall jag för min del icke hafva något att deremot invända, så mycket mindre som besparingarne säkerligen i alla fall komma det med anslaget afsedda ändamål till godo.

Herr O. B. Olsson: Detta anslag på 100,000 R:dr blef först beviljadt vid 1856—1858 års riksdag, och sedermera har det ständigt och jemnt varit strid om det skulle utgå eller ej. Då nu, såsom det synes af Kongl. Maj:ts proposition, andra tillgångar ökats, så att hela anslaget

icke behöfver användas, utan en reservation finnes af 59,593 R.dr, samt man kan hoppas att behovet af anslaget alltmör skall minskas, så ansåg jag och flere inom Utskottet olämpligt att uppföra detta anslag såsom ordinarie. Jag vidhåller detta och yrkar bifall till min reservation.

Herr Jan Andersson: Då jag icke reserverat mig vid denna punkt, erkänner jag att sådant skett af förbiseende allenast. Vid frågans behandling på afdelningen var jag ense med Utskottets öfrige ledamöter om att nedsätta beloppet, men kom icke att fästa mig vid den sidan af saken som nu kommit på tal. Då jag emellertid i allo delar reservanternes åsigt, anholder jag att få förena mig i den af dem uttalade mening.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade endast det yrkandet blifvit gjordt, att Kongl. Maj:ts nädiga proposition, i fråga om löneförbättringar vid indelta arméen, måtte på sådant sätt bifallas, att för detta ändamål skulle under år 1874 anvisas ett *extra* anslag af 80,000 R.dr. Herr Talmannen framställde emellertid propositionen såväl på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick som äfven på bifall till nyssomförmälda yrkande; och då för den sednare propositionen ja befanns öfvervägande, hade alltså Kammaren, i enlighet med samma yrkande, fattat sitt beslut.

Punkterna 11—25.

Biföllos.

Punkten 26.

Lades till handlingarne.

Beträffande *punkten 27* uppstod öfverläggning; och yttrade

Herr Kolmodin: Det torde helt visst icke förvåna Kammaren, om jag förklarar, att jag är missnöjd med den föredragna punkten i Stats-Utskottets betänkande. Skälet ligger för en öppen dag. Den afstyrker en af mig väckt motion, hvilken dessutom, efter min uppfattning, berör en fråga af stor vikt för den provins, jag tillhör och till en del representerar. Dertill kommer, att motionen synes mig blifvit afstyrkt på ganska lösa och otillfredsställande grunder. Allt detta oakadt skulle jag måhända till följd af Utskottets afstyrkande hafva fällt modet, om jag ej å ena sidan förlitande mig på min goda sak och å den andra hade observerat, att Utskottet icke varit fullt ense i sitt beslut, utan att fyra betydande namn finnas antecknade såsom representerande en motsatt mening.

Motiveringen börjar med ett medgifvande från Stats-Utskottets sida, hvilket dock hvarken är behöfligt eller affattadt i så klara och enkla ord, som vederbort. Jag har i motionen sökt visa, att föreningen af den högsta militära och civila makten på Gotland träder 46 § Regerinsformen för nära, att den omöjliggör tillämpningen af en ganska viktig Kongl. förordning inom ön, och att den dessutom förorsakar en mängd förvecklingar och kollisioner, hvilka ej kunna genom någon lagtolkning bortresonneras. Stats-

Utskottet har emellertid icke till skärskådande upptagit en enda af de grunder, jag sålunda anført för önskvärdheten af en skilsmessa. De stå kvar ovederlagda. Jag hemställer då, om i ett land, der lagarne öfverallt, då fråga är om en samverkan mellan den civila och militära makten, angifva, att dessa befogenheter skola representeras af särskilda personer, om, säger jag, i ett sådant land det kan vara behöfligt, att i ett utskotts-betänkande säga: "det medgifves vara riktigt, att den civila och militära myndigheten icke böra vara förenade i en hand." Uttrycket saknar dessutom den enkla klarhet, som med skäl kan fordras. Om något i detta afseende skolat sägas, så hade det bort heta: "det är ovedersägligen orätt, hvarhelst en dylik förening förefinnes."

Jag nämnde, att jag i min motion sökt visa, att den "vanliga landtregeringen" icke finnes på Gotland. Med uttrycket: "den vanliga landtregeringen" kan i Regeringsformen icke åsyftas något annat än en sådan styrelse inom de respektive länen, som från år 1855 års landshöfdinginstruktion hemtar sin tillvaro och sin befogenhet. Om man nu genomläser 18 § af denna förordning, der just den civila maktens förhållande till den militära bestämmes, skall man finna, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har många göromål och angelägenheter att gemensamt med militärbefälhafvaren ombesörja, hvaribland dock ingenstädes förekommer utöfvandet af något slags befäl öfver trupperna. Derefter slutar § sålunda: "Föröfrigt har Kongl. Maj:ts Befallningshafvande icke något att bjuda öfver krigsmakten, hvaremot, å andra sidan, dennas befälhafvare icke ega rättighet att något befalla eller ålägga länets innevånare vare sig rust- eller rotehållare eller andre, utan böra desse, i afseende på sina skyldigheter, genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande erhålla de föreskrifter som erfordras." Således: i allt, som ligger utanför den 18:de §, der har Konungens Befallningshafvande ingenting att med krigsmakten beställa. Nu frågar jag: när alla beväringssklasserna på Gotland från 18 till 45 år sistlidne mid-sommarstid voro kommenderade till vapenöfning, stodo alla dessa tusental af öns befolkning i det förhållande till landshöfdingen, hvilken då i egenskap af militärbefälhafvare trädde inför fronten, som Regeringsformen förutsätter? För min del kan jag icke fatta detta så. Saken, som från en värnepligtigs sida i förhållande till landshöfdingen under vanliga förhållanden ej skulle väcka den ringaste uppmärksamhet, kunde under här angifna omständigheter lätt växa ut till stora felsteg och ådraga den felande de allvarsammaste följder.

Jag har äfven i min motion omnämnt Kongl. förordningen angående förändrade föreskrifter emot uppror och olaga sammankomster, och dervid visat, att, då lagens bud fordrar, att den civila myndigheten i vissa gifna fall skall uppträda och i Konungens namn bjuda upprorsmännen att skiljas åt samt derefter, om nöden så kräfver, förordna om den militära maktens ingripande, en förening af båda befogenheterna måste föranleda en kollision, som jag åtminstone ej kan finna medel att lösa. Skall landshöfdingen-militärbefälhafvaren uppträda med lagboken i ena handen och svärdet i den andra? Eller skall han beordra kronofogden eller någon annan underordnad tjänsteman att fungera såsom lagens och den fredliga ordningens representant, medan han förbehåller sig sjelf att sköta svärdet? Jag har ej fått något svar på dessa frågor.

Vidare har jag ådagalagt, att kollisioner kunna uppstå derigenom, att landshöfdingen-militärbefälhafvaren måste i sin förra egenskap döma öfver en mängd förseelser, hvilka han såsom militärbefälhafvare angifvit. Jag har ock till sist visat, att enligt 1842 års tågordning och inqvarteringsordningen för rikets städer det kan inträffa, att man hos den dubbla myndighetens innehafvare i hans egenskap af landshöfding söker upprättelse för hvad han såsom militär-befälhafvare brutit. Äfven rörande dessa förhållanden har Stats-Utskottet lemnat mig utan all upplysning. Utskottet synes då i sanning icke hafva sagt för mycket, när det yttrar: "det må medgifvas i allmänhet icke vara riktigt, att den civila och militära makten äro förenade i en hand". För min del har jag redan förut sagt, att jag anser föreningen af dessa båda befogenheter stå i uppenbar strid med svensk lag och i beständ motsägelse till alla våra begrepp om dylika förhållanden.

Orsaken, hvarföre Stats-Utskottet stannat vid ett dylikt vilkorligt medgifvande, framträder omedelbart, då Utskottet straxt derefter yttrar: "dock torde den exceptionela militär-organisation, som å Gotland förefinnes, både medgifva och i viss mån äfven fordra en särskild anordning äfven uti ifrågavarande afseende". Hvilka äro nu dessa exceptionela förhållanden, som ej blott skulle medgifva utan äfven fordra en särskild anordning? Jag anmärker då först, att den gotländska militär-organisationen hvilat på folkbeväpningens rena grund, samt att friköpning och lega der aldrig förefunnits. Detta nämnes såsom en egendomlighet och ej såsom ett ämne för oss att högmådas öfver; ryssarne voro ju våra läromästare med afseende på vår försvars-organisation. En annan egendomlighet förekommer med afseende på öfningstiden, i det hvarje man reguliert vapenöfvas under 66 dagar; således mer än dubbelt så lång tid, som fastlandets beväringsskyldige ännu i denna stund äro underkastade. Dertill kommer, att dessa öfningar enligt konventionen kunna än vidare ökas. Såsom bevis härpå må jag blott erinra om, hvad redan förut är nämndt, att sistlidet år alla åldersklasserna mellan 18 och 45 år voro uppbådade till vapenöfningar. Alla värnepligtige, som voro öfver 30 år,ingo då ett extra tillskott af öfningsdagar.

Dessa äro egendomligheterna i den gotländska militär-organisationen; och nu frågar jag: ligger det i allt detta något, som kan berättiga Stats-Utskottet att säga, det denna organisation ej blott medgifver utan till och med fordrar den särskilda anordningen af den civila och militära maktens förening i en persons hand? För min del måste jag helt och hållet bestrida, att så är. Det måtte väl vara klart, att i ju vidsträcktare kretsar den militära myndigheten kommer att beröra en orts befolkning, desto mindre lämpar den sig för en förening med den civila. Den omhandlade anordningen passar således allra minst för Gotland. Så snart vårt försvär beröres, talar man snart sagdt dagligen om, att vi hafva att förvänta en reorganisation af vårt militärväsende, genom hvilken folkbeväpningens stora grundsats skall etableras öfverallt. Nåväl, mine Herrar! vänten I väl då, att äfvenledes öfverallt få den militära och civila makten förenade hos samme person? Jag, som vet hvad detta vill säga och sett systemets frukter på nära håll, måste då råda eder att ej beträda den vägen, utan

tvärtom söka undanröjda den ifrågavarande oformligheten, der den redan förefinnes.

Stats-Utskottet tyckes verkligen hafva haft en känsla af svagheten i sin argumentation, ty det fortfar: "Det är för närvarande endast under den korta mötestiden, som militär-befälhafvaren på Gotland kan anses i sådan egenskap uppträda, under det han emellan mötestiderna visserligen har under sig en del befäl och underbefäl jemte den ringa i Wisby garnisonerade truppstyrka, men i öfrigt till de värnepliktige icke intager annan ställning än den, i hvilken landshöfdingarne i länen i allmänhet stå till den i beväringåldern varande befolkningen". Hvad vill detta annat säga, än att föreningen verkligen är olämplig, att den står i strid med våra begrepp om lag och ordning samt vållar en mängd förvecklingar; men att alla dessa olägenheter framträda för en stor del af Gotlands befolkning endast under de korta mötestiderna, medan de visserligen för ett fåtal befäl och underbefäl samt den lilla garnisonen i Wisby fortfara hela året om. Mine Herrar! Detta är ett tal, som knappast skulle passa, om frågan gälde ostindiska seapoys, men som alls icke duger här med afseende på svenska medborgare, hvilka iklädt sig större skyldigheter i militärväg, än Sveriges öfriga befolkning. Ingen Riksdag, intet Utskott, ingen enskild riksdagsman får med likgiltighet anse, att lagen, om ock blott för en dag, lederas i den minsta vrå af Sveriges rike. Skälet till likgiltigheten må väl icke ligga deri, att saken gäller blott det lilla Gotland? Då skulle hela resonnementet lifligt påminna om den stockholmske skådespelarens, som, en gång, då eldsvåda utbrutit under en representation, framträdde till rampen och uppmanade den af brandsignalerna förskräckta publiken att ej oroas sig, "ty det var bara på söder". Nu heter det: "det är bara på Gotland". Jag föreställer mig emellertid hvilket rop här skulle bli, om frågan gällde någon stor och mäktig provins, såsom Östergötland eller Skåne. Eller tänk, om den gällde Norrland! Huru skulle då ej norrländingarne mangrannt resa sig från sina bänkar och uppkalla en storn i Kammaren. Jag får dock säga, att Gotland, huru ringa det än är och huru svagt det än är representeradt i denna Kammare, har samma fordran på rättvisa, som Sveriges stoltaste och mäktigaste landskap.

Till sist meddelar Stats-Utskottet några tröstens ord; men äfven dessa äro af en sådan art, att jag för min del icke kan acceptera dem. Utskottet säger: "Skulle i en framtid vid förändradt ordnande af rikets militärväsende, försvaret på Gotland erhålla en annan och fastare organisation torde i sammanhang dermed angelägenheten att för högsta ledningen af detta försvar kunna påräkna en särskild, af andra embetsbestyr icke upptagen person, ej blifva förbisedd". Mine Herrar! vi hafva ofta talat om behovet att skyndsamt reorganisera vårt försvarsväsende, och en ärad talare på calmarbänken har nyss sagt, att vi med snaraste motse en reform i detta afseende. Sjelfva tidpunkten kan väl ej ännu bestämmas, men om en sak hafva alla hittills varit ense, att det skall ske snart. Nu vågar jag ej afgöra, om jag i de citerade orden blott har framför mig ett prof på ett mindre lyckligt uttryckssätt, eller om uti dem skulle ligga en ny åsigt rörande tidpunkten för vårt försvarsväsendes ordnande. Säkert är, att man, om en sak anses kräfva skyndsambhet och ej hör till de af-
lägsna

lägsna framtidsfrågorna, i afseende på denna aldrig begagnar sådana ord, som Utskottet här använt: "Skulle i en framtid vid förändradt ordnande af rikets försvar" etc. Man säger då helt enkelt: "Vid en snart skeende reform af rikets försvar" etc. eller något annat liknande. Då jag således ej kan säkert veta, antingen jag här träffat endast ett olyckligt uttryck eller uppslaget till en helt och hållet ny åsigt rörande tiden för vårt försvarsväsendes ordnande, vill jag acceptera hvarken orden eller de meningar, som möjligen kunna gömma sig bakom dem. Ty jag hoppas verkligen på, att vårt försvar snart skall blifva ordnad, äfvensom att i det öfverklagade förhållandet på Gotland skyndsamt rättelse skall vinnas. Jag protesterar mot hvarje uppskof i dessa frågor, äfven om detta söker att vinna uttryck allenast i slappa ordasätt.

Innan jag slutar, vill jag nämna, att jag häromdagen rörande det nu föreliggande ämnet råkade i samtal med en person, som otvifvelaktigt egde en fullständig sakkänedom. Jag lyckades emellertid att under dispytens fortgång så inveckla honom i de af mig anförda kollisionsfallen, att han till sist förklarade: "detta reder sig sålunda, att landshöfdingen den dagen, då ett dylikt mål skall behandlas, förklarar, att han är sjuk och går till sängs, samt låter landshöfdinge-embetet fungera". Mine Herrar! en institution, som skall uppehållas derigenom, att länets högste styresman i kritiska ögonblick gör sig sjuk och går till sängs, förtjenar sannerligen icke hvarken Stats-Utskottets eller Riksdagens understöd.

Jag har varit mycket tveksam om, hvilket yrkande jag här skulle göra; men då jag, såsom förut är sagdt, har förtroende både till min goda sak och Kammarens känsla för det rätta, och då dertill kommer, att mitt hufvudsakliga missnöje ändå är riktadt emot "klämnen" i betänkandet; så har jag beslutit mig för, att helt enkelt yrka afslag å Stats-Utskottets betänkande och bifall till min motion.

Herr Grefve Posse: Den siste ärade talaren har otvifvelaktigt principiellt rätt i sin uppfattning af frågan och jag ber att få erkänna att jag för min del endast anser det vara en tidsfråga, när den af honom fordrade förändringen skall införas, och jag hoppas att densamma snart måtte ega rum. När jag erkänner detta, har jag också anspråk på att den ärade representanten från Gotland, som nyss yttrade sig, icke skall anse, att bakom Stats-Utskottets ord i utlåtandet ligger *någon obekant tanke*, såsom han uttryckte sig; det föreföll mig, som om han trodde att vi ånyo voro inne på den "högre politiken", hvilket man på gotlandsbänken så ofta befarar; men så är icke förhållandet.

Jag får i afseende på sjelfva saken förklara, att jag anser att Utskottet haft goda skäl för det afslag Utskottet tillstyrkt; och får jag anföra att, när frågan var föremål för undersökning på utgifts-afdelningen inom Utskottet, föreföll det oss, som äro oinvigde, att efter den af motionären föreslagna delning af högsta civil- och militärmyndigheten på Gotland, den blifvande General-befälhafvaren skulle få bra litet att göra. Det torde tillåtas mig, att, äfven med godkännande af den grundsats, att högsta civila och militära makten på Gotland icke bör vara hos en enda person förenad, icke ingå på motionärens åsigt att militärbefalet skall öfvertagas

af en General-befälhafvare, då detsamma kan bestridas med en militärperson af vida lägre rang och lägre lön. Herr Kolmodin får ursäktat att jag säger det, men just i hans motion ligger anledningen till den hemställda Utskottet ansett sig nödsakadt göra. Hade motionen inskränkt sig till att anhålla det en underdånig skrifvelse i ämnet måtte till Kongl. Maj:t aflåtas, så hade jag för min del godkänt detsamma; men nu yrkade motionären omedelbart inrättande af en ny militärisk befattning och anslag dertill med 7,700 R:dr och detta kunde jag icke godkänna.

Jag hoppas att hvilken utgång frågan nu må få, detsamma dock måtte varda af Herr Chefen för Landtförsvars-departementet uppmärksammat och förslag till dess ordnande Riksdagen förelagdt. Ehuru lysande ringa förhoppning att Stats-Utskottets förslag skall af Kammaren godkännas, får jag likväl yrka bifall till detsamma.

Herr Hjelm: Den förste ärade talaren nämnde, att, om frågan gällde Norrland, så skulle dess representanter, man efter man, resa sig för att tala för detsamma. Detta yttrande är dock icke anledningen hvarföre jag begärt ordet; anledningen är det varma intresse jag hyser icke allenast för de frågor som angå Norrland särskildt, utan äfven för dem, som beröra det gemensamma fosterlandets intressen. Grundlagsstiftaren har stadgat att militär och civil makt skola vara åtskiljda, men ändock eger för Gotland ett undantagsförhållande rum, hvartill öns afskilda läge troligen utgjort första anledningen. Men att detta fortfarande skall ega rum och vara olägenhet för öns befolkning, anser jag icke lämpligt. Då det yrkande, som i motionen blifvit framställt, kan anses som ett uttryck af den gotländska befolkningens önskan, och jag för min del godkänner den föreslagna delningen af den civila och militära makten, kan jag icke finna att vinsten af ett afslag å motionen blir annat än en besparing i Statskassan af några tusen riksdaler. Jag tror att den gotländska befolkningen är så god svensk som trots någon annan och dessutom är den mera än någon annan utsatt för fienders anfall och det är af dessa omständigheter som så utsträckt beväringsskyldigt derstädes blifvit införd, till hvars anförande det vore bättre att hafva en särskild militär-befälhafvare på ön.

Jag förenar mig i allo med motionären och yrkar bifall till hvad i hans motion blifvit föreslaget.

Herr Friherre Ericson: Nu föreliggande frågas betydelse såsom anslagsfråga är obetydlig i jemförelse med dess principiella betydelse, som är den, huruvida grundlagens bud i 46 § Regeringsformen, att ingen Generalguvernör inom riket må förordnas, skall gälla inom hela riket, eller om en del af landet skall vara undantaget från tillämpningen af detta stadgande. Med en General-guvernör kan icke förstås något annat än en person, som i sin hand förenar den högsta både civila och militära myndigheten, och det är just en sådan förening, som grundlagen förbjuder, och orsaken härtill är lätt att inse. Det är en erfarenhet inom alla länder, som äfven hos oss förr blifvit vunnen, att befolkningens frihet från öfvergrepp från de militära myndigheternas sida icke är fullt betryggad, om icke befolkningen har en högsta civil myndighet att vända sig till för att erhålla beskydd mot ett möjligt drifvet tjenstenit hos den

militära myndigheten. Denna princip har blifvit tillämpad inom hela landet utom på Gotland, och jag hemställer till Eder, mine Herrar, representeranter från olika delar af landet, om I viljen, såsom gotlänningarne, hafva den högsta civila och militära myndigheten inom Edra provinser förenade i en hand. Jag är öfvertygad att I samt och synnerligen härpå skolen svara nej, och då förstår jag icke hvarför gotlänningarne skola befinna sig i ett undantagsförhållande.

Jag vill nu öfvergå till granskning af de skäl, hvarpå Utskottet grundat sin hemställan. Utskottet säger att "om det än må medgifvas i allmänhet vara riktigt, att den civila och den militära myndigheten icke böra vara i en hand förenade, torde dock den exceptionela militärorganisation, som å Gotland förefinnes, både medgifva och i viss mån äfven fordra en särskild anordning äfven uti ifrågavarande hänseende". Det orimliga i detta resonnement är redan af motionären i frågan påpekadt och jag upprepar nu, hvad jag sagt i Utskottet, att jag icke begriper detta skäl, som är blottadt på både logik och reson, ty hvarför skulle på Gotland under djupaste fred — i krigstid är förhållandet annorlunda — råda ett undantagsförhållande? Ingen vill väl påstå heller att gotlänningarne lefva i ständigt uppror. Det anförda skälet är således icke något skäl, utan endast en tom fras. Vidare säger Utskottet, att "det är för närvarande endast under korta mötestiden, som militärbefälhafvaren på Gotland kan anses i sådan egenskap uppträda", och anför detta förhållande såsom ett stöd för sitt afslag å motionen. Derför att mötestiden, då truppen är sammandragen, är kort, skulle det således vara mindre nödvändigt för befolkningen att ega en civilmyndighet att vända sig till, i händelse af en verklig eller förment orätt från den militära myndighetens sida. Detta är ett kuriöst resonnement, ty under mötestiden kunna ej emellan de värnepliktige och den militära myndigheten uppstå några kollisioner som böra afböjas af civil myndighet, emedan befolkningen då lyder under krigsrätt, utan det är just *emellan mötestiderna*, då truppen ej är samlad, vid sammandragningen och upplösningen, som dylika kollisioner kunna uppstå och behovet af en särskild civil myndighet gör sig gällande och således betyder det i detta afseende icke någonting om mötestiden är längre eller kortare.

Utskottet tyckes anse, att några olägenheter hittills icke uppstått af den nuvarande organisationen och att i följd deraf en förändring är obefohöflig. Men kunna Herrarne tro, att Gotlands befolkning gång efter annan upprepat ifrågavarande framställning endast för *nöjet* att få en särskild militärbefälhafvare? Nej de hafva nog giltiga skäl för sin begäran, men det är klart, att dessa icke kunna framläggas hvarken i en motion eller under diskussionen här i Kammarerna, ty sådant förbjuder Riksdags-ordningen, för att icke tala om grannlagenheten. För mig är det klart att, om den, som förenar landshöfdinge- och militärbefälhafvarebefattningarne på Gotland, icke är en alldeles ofelbar person, så kan han såsom militärbefälhafvare komma att begå misstag, hvilka han såsom landshöfding måste rätta, och kommer då i en besynnerlig ställning, som säkert icke lärer till fromma för förhållandena på Gotland.

På grund af de skäl jag nu anfört och hufvudsakligen med hänsyn

till den principiella sidan af frågan yrkar jag afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionärens framställning i ämnet.

Herr Åstrand: Lika med den siste ärade talaren önskar jag framgång åt den motion, som ligger till grund för Stats-Utskottets förevarande framställning och det har därför föga mig att läsa de motiv, hvarpå Utskottet bygt sitt afslag, ty af en sådan motivering måste man draga den slutsats, som äfven Utskottets ordförande nu uttalat, att motionen är principiellt riktig och Utskottets premisser följaktligen oriktiga. Man kan icke få ett mera eklataut bevis härpå än det erkännande Utskottets ordförande nyss afgifvit. För min del anser jag den form, hvori motionen nu framkommit, vara ganska lycklig, ty jag vill påminna om att en motion i samma syftning, men utan begäran om anslag, blef väckt vid 1870 års riksdag och bifölls af denna Kammare, men afslogs af Första Kammaren. Om samma motion nu återkommit, är det troligt, att utgången blifvit densamma som då, enär nya val till Första Kammaren icke skett sedan 1870, men då frågan nu blifvit sammanbunden med en begäran om anslag, är det möjligt att få densamma lyckligt löst i gemensam votering, såvida denna Kammare vidhåller de åsikter, Kammaren hyste för tre år sedan.

Att i samma hand förena den högsta civila och militära myndigheten är, såsom den föregående talaren anmärkt, förbjudet i 46 § Regeringsformen, äfven om personen icke skulle bära titel af generalguvernör. Påtagligt är att en sådan förening skall föranleda många obehagliga förvecklingar och att det hittills icke kommit till mera oroväckande sådana på Gotland, vittnar verkligen om en hög grad af rättskänsla, stor humanitet och lojalt sinnelag hos befolkningen.

I en bekant teaterpjäs uppträda skådespelarne i första akten såsom prester och i den andra såsom röfvere, men på Gotland går rolförändringen för sig i samma akt, ty en och samma person måste i samma ögonblick uppträda såsom både landshöfding och militärbefälhafvare och detta kan icke gå för sig med mindre han kan, lika hastigt som clownen på cirkus, byta om uniform. Hur ett sådant förhållande skall kunna ingifva respekt hos befolkningen, är mer än jag kan fatta.

Det är väl sannt, att Gotland är en liten provins, den enda som icke hänger samman med fastlandet, men därför böra icke representanterne från det öfriga Sverige ringakta de framställningar, som göras från denna provins. I händelse af ett fredsbrott, blir troligen Gotland i första rummet föremål för fiendens eröfringsplaner, och jag tror att det sätt, hvarpå vi behandlat befolkningens önsknings, kommer att utöfva icke ringa inflytande på försvaret.

Jag är förvissad att gotlänningarne äro ett godmodigt och fredligt folk, men att döma af deras representanter här i Kammaren, duger det icke att reta dem, och de, som kunna begagna så skarpa vapen i diskussionen, blifva säkerligen icke goda att möta i en annan debatt. Det är säkert bättre att hafva dem till vänner än till fiender.

Jag yrkar afslag å Stats-Utskottets hemställan och bifall till motionärens förslag.

Herr Lyth: Då jag till alla delar instämmer i de skäl den ärade motionären framlagt för bifall till sin framställning, skall jag yttra mig så kort som möjligt. Först skall jag söka bemöta ett skäl, som nyss blifvit anfördt mot skiljandet af de ifrågavarande befattningarne, nemligen, att militärbefälhafvaren skulle få alltför litet att göra. I korthet vill jag nämna hvad militärbefälhafvaren, såsom sådan, för närvarande har att sköta. I början af Maj har han mönstringarne, som vara en à två veckor, derefter befälsmötet i Wisby elfva dagar, sedan underbefällets öfnings-tid sex dagar eller en vecka och derefter jägarnes exercis under två veckor, två bataljoner i hvar vecka, hvarefter infanteriet exerceerar en eller två veckor. Under en stor del af denna tid exerceerar äfven artilleriet i Wisby, sedan inträffar väl ett par månaders ledighet, men då skall skarpskytteafdelningen af jägarkompaniet vissa dagar öfva sig. Allt detta skall nu militärbefälhafvaren hafva ett öga för och alla dessa öfningar skall han inspektera. För min del tror jag, att militärbefälhafvaren på Gotland, när man tar i betraktande att det manskap, som står under hans öfverinseende, utgöres af 8,000 à 9,000 man, har fullt upp lika mycket att göra som någon regementschef på fastlandet. Dessutom bör man komma ihåg, att han under hela året måste se till att en god anda råder emellan befälet och underbefälet. Jag protesterar således mot påståendet, att militärbefälhafvaren skulle få för litet att göra, derest de ifrågavarande befattningarne skiljas.

Jag vill nu tillägga endast några få ord. Om det är en sanning att Gotlands befolkning visat stor offervillighet, när det gällt landets försvarsväsende, så tror jag att en hemställan sådan som den förevarande, för hvilken både rättvisa och billighet talar, förtjenar allt erkännande. Ju ringare denna provins är i förhållande till Sveriges större, folkrikare och mäktigare län, med desto starkare band är den fästad vid moderlandet och desto smärtsammare skall den känna sig berörd, om ej Kammaren lyssnar till den billiga begäran motionären framburit. Jag anhåller att få med honom förena mig och yrkar afslag å Stats-Utskottets hemställan.

Herr Nyblæus: Den konstitutionela rättsfrågan synes mig vara af den betydelse, att den ensamt tillräckligt talar för att den nuvarande organisationen på Gotland i ifrågavarande hänseende med det snaraste bör upphöra. Härtill kommer nu att man genom bifall till motionen går gotländingarnes rättmätiga önskuingar till mötes, hvilket är ett viktigt skäl, då man besinnar Gotlands läge och betydelse för Sverige.

Man har mot det ifrågasatta atskiljandet annärkt, att militärbefälhafvaren skulle få för litet att göra. Det är väl möjligt att förhållandet till en början skulle blifva sådant, men det blir just militärbefälhafvarens sak att påskynda en fullständig organisation af Gotlands försvar, och kan han vinna befolkningens förtroende och gehör får han ökad sysselsättning och blir den lämpligaste att afgifva en fullständig plan till provinsens försvarsorganisation. För öfrigt kan han snarare än någon annan generalbefälhafvare komma att träda i aktivitet, då ön ligger blottad för angrepp. Bläser här upp en krigisk storm, så från hvad håll han än kommer, nog sträcker han sig till den ön. Under erkännande att motionärens skäl synas mig vida öfverväga Utskottets, yrkar äfven jag bifall till motionen.

Herr Key: Då äfven jag reserverat mig mot Utskottets hemställan, må det tillåtas mig yttra några ord, ehuru jag måste bekänna, att nästan alla de skäl, jag tänkt anföra, plockats från mig af föregående talare. Man har redan talat om oformligheten att bibehålla landshöfdinge- och militärbefälhafvare-befattningarne på Gotland förenade i en och samma hand, då grundlagen förbjuder att någon generalguvernör vidare må finnas, och man har frågat om gotlänningarne skola anses oroligare än Sveriges öfriga befolkning, eftersom de hållas i permanent belägringstillstånd. Man har, som sagdt är, anfört både dessa och andra talande skäl, och motionären har sjelf talangfullt och bevisande ådagalagt det oformliga uti att samma person måste uppträda samtidigt både såsom åklagare och domare, och påvisat det rent komiska deruti att han kan komma att stå såsom svarandepart inför sitt eget tribunal. Ensamt dessa omständigheter borde tala för bifall till den framställning de tre representanterne från Gotland nu gjort, och hvilken riksdag efter riksdag upprepats. Om ordspråket är sannt att den känner bäst hvar skon klämmer, som har den på sig», så är det gifvet, att gotlänningarne icke utan giltig orsak så många gånger framlagt denna samma begäran. Är derföre behovet af en förändring af den nuvarande organisationen verkligen grundadt, så torde det minst tillkomma denna Kammare, med så många traditioner från det gamla Bondeståndet, hvilket flera gånger beslutat den sak, hvarom motionären nu hemställt, att vilja bibehålla ett undantagsförhållande, i följd hvaraf befolkningen på Gotland lyder under militärmyndighet, liksom kriget stode för dörren och den icke lefde under djupaste fred.

Ett skäl, som äfven talar för bifall till motionen, synes mig dock hafva blifvit för litet vidrördt. Man har sagt att, derest de ifrågavarande befattningarne åtskiljdes, militärbefälhafvaren skulle få för litet att göra, och att det derföre skulle vara misshushållning att bevilja det för hans afföning begärda anslaget. En föregående talare har helt kort bemött detta påstående, men jag ber att få tillägga några ord. Vid 1870 års riksdag väckte Herr Mankell en motion i samma syftning som den förevarande och deri bemöter han det nyssnämnda inkastet sålunda: »Militärbefälet på Gotland är å andra sidan en befattning, som, om den rätt skall skötas, mer än tillräckligt tager sin man i anspråk. Militärbefälhafvaren måste på samma gång tjenstgöra såsom sådan och såsom regementschef, tvänne befattningar, som man på fastlandet åtskiljt. Han har under sitt befäl olika vapen samt af infanteri icke mindre än 4 bataljoner och 30 kompanier, då ingen regementschef har mer än 2 bataljoner och 8 kompanier. Han har öfver 100 officerare och en manskapsstyrka af öfver 8,000 man, hvilkas militära angelägenheter af honom skola ombesörjas och öfvervakas. Skall han då dessutom i någon mån hinna göra sig förtrogen med grunderna för öns försvar i allmänhet samt i taktiskt hänseende lära känna densamma, så synes ingen tid för civila göromål för honom återstå.»

Skall militärbefälhafvarebefattningen skötas som sig bör, så kräfer den, som Herrarne finna, uteslutande *sin* man, liksom den civila befattningen tar *sin* innehafvare fullt upp i anspråk. Jag tror således icke att vi göra oss skyldiga till något slöseri, om vi bevilja det ifrågavarande anslaget. Skulle en ny arméorganisation komma till stånd, hvilket

jag hoppas snart skall ske, så kommer detta anslag icke att derigenom blifva öfverflödigt, ty Gotland blir väl mest oberördt af omorganisationen. Gotland har för sitt försvar åtagit sig en särskild tunga med afseende å värnepligtstiden, vida större än fastlandet behöfver eller kommer att åtaga sig. När nu gotlänningarne endast begära att ifråga om styrelsesättet blifva likställda med landets öfriga innevånare, skulle det illa anstå denna Kammare att säga nej till en så billig begäran. Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: På det att ej Stats-Utskottets ordförande må stå ensam om den af honom uttalade åsigt i denna fråga, har jag begärt ordet för att gifva tillkänna att, då jag i det hufvudsakligaste instämmer med honom, jag kommer att gifva min röst för bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt. Herr Grefve Posse betonade särskildt såsom ett skäl, hvarföre Utskottet afstyrkt motionen, den omständighet att, om de nu förenade landshöfdinge- och militärbefälhafvarebefattningarne på Gotland komme att skiljas från hvarandra, militärbefälhafvaren icke skulle få så särdeles mycket att göra. Detta har visserligen här blifvit motsagdt af flere talare, hvars riktighet vi ej våga bestrida, ty jag förstår icke att så noga bedöma detta förhållande; men det synes mig dock, som om det af Stats-Utskottets ordförande anförda skäl eger full giltighet, om man ser till, huru landshöfdingen på Gotland hittills kunnat sköta både de göromål, som åligga honom såsom sådan, och dem han har i följd af den dermed förenade befattningen såsom militärbefälhafvare. Det har nemligen visat sig, att den nuvarande landshöfdingen kunnat ligga borta från sitt län i flera månader utan att han deraf i någon mån hindrats att uppfylla de pligter, som åligga honom i afseende på de nu förenade befattningarne; och om den ifrågavarande platsen hädanefter tillsättes med hufvudsakligen fästadt afseende vid militärbefälhafvarebefattningen, torde det icke vara någon fara att ej denna befattning kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt, isynnerhet som hans åliggande såsom landshöfding ej lär kunna upptaga mycken tid.

En talare på gotlandsbänken yttrade nyss att gotlänningarne visat så stor offervillighet för fosterlandets försvar, att det icke vore mer än rättvist och billigt, att nu gå till mötes deras önsknings i denna fråga. Det torde icke vara af denne talare glömdt, att äfven det öfriga svenska folket visat en offervillighet för fädernejordens försvar, hvilken icke lär kunna skattas lägre än gotlänningarnes, nemligen genom antagandet af det utaf Kongl. Maj:t vid 1871 års riksdag framlagda förslaget till ny värnepligtslag, hvilket nära nog enhälligt antogs af Riksdagens båda Kamrar. Men bredvid denna offervillighet hafva fastlandets innevånare uppställt fordran på erhållandet af en rättvisa, nemligen afskaffandet af en obillighet, som är i vida högre grad tryckande, än det af gotlänningarne nu öfverklagade förhållande. Man torde således icke kunna påstå, att den af motionärerne påpekade orättvisan är större än den som vidlärer öfriga Sverige, eller att det är mera brådsande för Gotland än för den öfriga delen af landet att få dessa orättvisor borttagna. Då vi nu kunna hoppas att med det snaraste få vårt försvarsväsende ordnad

på goda och för alla samhällsklasser billiga grunder, synes mig den nu föreliggande frågans lösning gerna kunna anstå, till dess den tiden kommer.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Leijer: Då denna fråga sista gången förevar till behandling i denna Kammare, eller vid 1870 års riksdag, hade jag af grannlagenhets-skäl föresatt mig att icke deltaga i diskussionen, ehuru dertill uppmanad af mina kommittenter, men nödgades dock dertill, därför att jag, då min granne till venster var frånvarande, ansåg mig böra uppträda till gotländingarnes försvar emot Utskottets påstående, att icke något *synnerligt* missnöje med den bestående anordningen af landshöfdinge- och militärbefälhafvarebefattningarne på Gotland skulle hafva försports. Nu är förhållandet annorlunda. Jag har nu vid min sida kraftiga förespråkare för Gotland, men många omständigheter göra att jag nu ansett min pligt såsom representant fordra att jag denna gång skulle låta större delen af grannlagenhetskälen falla och yttra mig i frågan och med egna ord och ej såsom sist med blott lånta. Saken har dock redan blifvit af föregående talare så väl och grundligt behandlad, att det är öfverflödigt, att äfven jag inlåter mig i diskussionen om densamma. Jag afstår därför gerna äfven denna gång från mitt förut fattade beslut. Jag ber likväl att få säga några ord i anledning af hvad föregående talare yttrat emot förslaget. Den siste har anført, bland annat, att, i händelse landshöfdinge- och militärbefälhafvarebefattningarne på Gotland skiljdes från hvarandra, den förstnämnda befattningen ensam icke skulle taga sin man i anspråk. Jag förmodar, att den ärade talaren förblifver, liksom han ännu är, skyldig beviset för detta sitt påstående, såvida han ej kan bevisa att landshöfdingen i något annat af våra län har för litet att göra, ty jag anser landshöfdingen på Gotland icke hafva mindre att göra, än någon annan landshöfding, då göromålen ej gerna kunna anses stå i något direkt förhållande till folkmängden. Dessutom torde det tillåtas mig att få fästa hans och Kammarens uppmärksamhet derpå, att ett särskildt förhållande med Gotland tager landshöfdingen derstädes för närmaste framtiden i vida större anspråk än i något annat län, såvida nemligen Gotland erhåller en landshöfding, som vill och *kan* uteslutande egna sig åt sina pligter såsom sådan. Gotland står ännu, trots vackra framsteg, i väsendtlig mån efter Sveriges öfriga provinser och tarfvar en ny och kraftig uppräckning för att gå framåt och tillgodogöra sig de fördelar, naturen så rikligen gifvit denna ö.

Jag vill nu lemna andra förhållanden å sido och fäster mig blott vid frågan om den för militärbefälhafvaren föreslagna lönens belopp och om sättet för sjelfva regleringen, hvarom jag hört anmärkningar af åtskillige ledamöter af denna Kammare och nu sednast af den ärade ordföranden i Stats-Utskottet, likasom ock mången både offentligt och i enskilda samtal ansett lönen vara för stor. I sistnämnde hänseende finnes svar nog i motionen, men jag erkänner, att det finnes andra sätt för anordningen. På Gotland finnes nemligen en särskild artilleribefälhafvare, som egentligen skulle hafva sin tjänst vid ett på fastlandet förlagdt artilleriregemente. Han uppbär lön vid nämnda regemente men har sin tjänst-

göring på Gotland, och så har förhållandet varit alltsedan beväringen upprättades 1811. Denne tjänsteman har en egendomlig ställning. Han subordinerar under generalfälttygmästaren, men förer befäl öfver artilleri som tillhör Gotlands Nationalbeväring, och ehuru han således är tjänstgörande vid Gotlands beväring, står han dock i ringa mån under den dervarande militärbefälhafvarens kommando. Denne artilleribefälhafvares inkomster uppgå nära nog till den af motionären föreslagna lön för en särskild militärbefälhafvare på Gotland. Anslogos nu dessa inkomster till lön åt militärbefälhafvaren, behöfde man blott ett mindre anslag till lön åt en artillerimajor. Jag vill ej här ingå i någon fullständigare utredning af dessa förhållanden eller angifva flera sätt att reglera saken. Hvad jag härmed hufvudsakligen vill hafva sagt, det är, att under hvilka förhållanden som helst den nu föreslagna lönen för militärbefälhafvaren blir nödvändig och icke kan anses för stor samt att den därför bör för omreglerings möjliggörande af Riksdagen anvisas. Det synes mig icke heller ligga någon fara uti att nu bevilja ifrågavarande belopp, för att sätta Kongl. Maj:t i tillfälle att sedermera kunna anordna detaljerna, då verkställigheten ifrågakommer, och därför afstår jag från min afsigt att påyrka återremiss af denna punkt, såsom jag till en början ämnat, i ändamål att få den af mig nu påpekade omständighet närmare utredd, och instämmer med mina länskamrater i deras yrkande om bifall till motionen.

Herr Sjöberg: Den diskussion, som uppstått öfver den 27 punkten i Stats-Utskottets nu föreliggande utlåtande, utgör ett nytt bevis för den gamla satsen, att ingenting är fullkomligt här på jorden. Innan vi hunno till denna punkt, rådde bland oss den ljufvaste harmoni, och det var ej möjligt att spåra det ringaste tecken till liflighet eller stridslust, — ty en liten nyss tilländabragt meningsskiljaktighet emellan Stats-Utskottets egna ledamöter inom Kammaren förtjenar väl knappt att omnämnas. Nu deremot äro vi inne i en redan lång och ytterst liflig öfverläggning; och det är Herr Kolmodin, som utkastat denna brandfackla, som blifvit ett tvistefrö till och med i Utskottet. För egen del har jag visserligen icke många ord att tillägga de värtaliga föredrag i detta ämne — och främst deribland den ärade motionärens — hvilka Kammaren redan varit i tillfälle att höra. Vid sådant förhållande skulle jag icke heller hafva begagnat mig af ordet, hvilket jag för en stund sedan begärde, derest jag icke till verklig bedröfvelse funnit, att en ledanot, som vid så många andra tillfällen gjort sig känd för att vilja ställa allt på laglighetens område, nu ansett sig befogad att lägga sin stora auktoritet i vägskålen, för att åstadkomma ett annat resultat i denna fråga, än det, som — efter hvad jag ännu vågar hoppas — det stora flertalet af denna Kammares ledamöter skall komma att omfatta. Herr Sven Nilsson i Elfväröd har nemligen uppträdt till stöd för Stats-Utskottets afstyrkande af Herr Kolmodins förslag, under förmenande, bland annat, att landshöfdingen på Gotland hade så litet att göra, att han väl borde kunna komma ut med den militära befattningen derjemte. Mig förefaller det besynnerligt att en fråga, sådan som denna, hvilken vid så många tillfällen under en lång följd af år varit underställd nationalrepresentationens ompröfning, och för hvilkens

lösning i den riktning, de hvilka saken närmast rör, gifvit så goda skäl, ännu skall röna motstånd, och det af personer, af hvilka man minst borde vänta detta. Är här då fråga om en stor statsutgift, hvilken vi ur sparsamhetens synpunkt böra motsätta oss? Nej, visserligen icke. Varder förslaget godkändt kommer detta att medföra en jemförelsevis högst obetydlig utgift. Vi hafva nu på en stund varit riktige slösare, ty vi hafva ju utan den ringaste betänklighet voterat ganska stora anslagssummor. Eller måste icke hvar och en, som eger någon kännedom om förhandlingarne rörande denna fjerde hufvudtitel vid föregående riksdagar, villigt medgifva, att denna hufvudtitel knappt någonsin tillförene rönt ett så välvilligt emottagande, en så mild behandling. Det kan icke heller antagas, att Stats-Utskottets pluralitet af sparsamhetsskäl afstyrkt bifall till ifrågavarande motion, och det kan knappt vara ett sådant skäl, som hos en eller annan här i Kammaren vill göra sig gällande. Men, man anser måhända frågan i och för sig vara af en underordnad vikt; man tänker dervid måhända: det der rör hvarken mig eller den provins, jag tillhör och hvars intressen jag har att bevaka, utan en liten ö, hvars angelägenheter icke ligga mig närmare om hjertat, och som väl fortfarande, som hittills, kan sträfvat med sin landshöfding och sin militärbefälhafvare i en och samma person. Men gotlänningarne hafva derom en annan mening; de vilja och de hafva länge velat, — och de torde till och med hafva berättigade anspråk på — att i fråga om vården af sina administrativa och ekonomiska angelägenheter icke stå i ett undantagsförhållande. Man får icke heller förbise, att detta förhållande under tiotal af år utgjort föremål för gotlänningarnes klagan, och att denna klagan äfven vunnit gehör hos ett och annat af de fordna riksständen, åtminstone visade sig icke det gamla Bondeståndet likgiltigt i detta afseende. Jag kan icke heller undertrycka den anmärkning, att regeringen långt före detta bort undanröjda ett missförhållande, som alltför länge varit i ögonen fallande. Men det är dock icke nu endast fråga om att erkänna en stor och viktig grundsats, utan frågan gäller helt enkelt att ställa sig till efterrättelse den oförtydbara meningen af ett grundlagsbud, hvilket under mer än sextio år blifvit af båda statsmakterna åsidosatt. Tiden synes åtminstone nu vara inne att skipa rättvisa, i första rummet mot grundlagen och i det andra mot den lilla öns väl befogade anspråk.

Jag vågar hoppas, att åtminstone icke denna Kammare skall tillåta att lösningen af denna fråga ytterligare uppskjutes. Med varm uppfattning af nödvändigheten utaf frågans snara afgörande, vågar jag också af Kammarens rättskänsla vänta att Stats-Utskottets hemställan afslås och att Herr Kolmodins förslag deremot kommer att röna ett allmännare bifall.

Herr Hörnfeldt: Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, emedan det, så att säga, liksom kännes i luften att motionärens förslag kommer att vinna Kammarens bifall. Då emellertid Herr Sven Nilsson förklarar, att det icke borde anses vara så brådskande att nu bringa denna fråga till lösning, så har jag begärt ordet för att gifva tillkänna, att jag är af alldeles motsatt mening. Jag tror att denna fråga länge nog varit å bane vid våra riksdagar. Det torde tillåtas mig att erinra derom, att redan vid 1862 års riksdag, då jag hade äran vara ledamot af Bonde-

ståndet, en motion väcktes i med denna likartadt syfte. Denna motion blef visserligen af allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet afstyrkt, men vann en sådan anklang i Bondeståndet, att icke en enda röst höjdes emot densamma. Likaledes hos Borgareståndet hade motionen framgång. Äfven före 1862 års riksdag hafva flera särskilda motioner framkommit i detta ämne, och blifvit understödda af de folkvalda ombuden. Det skulle derföre högeligen förundra mig, om denna Kammare nu skulle sätta sig emot ifrågavarande motion.

Jag tillåter mig att på det varmaste yrka bifall till motionen.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Denna fråga har varit å bane vid nästan alla de riksdagar jag bevisat. Under de fordnä ständs- riksdagarne lemnades till densamma ett villigt bifall inom Bondeståndet, ty man fann gotländingarnes fordran på likställighet i detta afseende med det öfriga Sverige både rättvis och billig. Äfven hos Borgareståndet vann frågan framgång. Det skarpaste motståndet kom från Adeln och Ridderskapet, och häruti understöddes detta stånd af Presteståndet. Således vann denna fråga aldrig sin rätta lösning under ständsriksdagarne. Äfven efter det nya representationsskicket införande visade det sig, då denna fråga förevar vid 1870 års riksdag, att denna Kammare var benägen att gå gotländingarnes önskan i detta fall till mötes. Då fråga nu genom den ärade motionären åter blifvit bragt å bane, synes mig tiden vara inne att lösa densamma, på det att denna tvistefråga icke mera måtte här återkomma. Som jag icke finner densamma utgöra något hinder för den nya arméorganisationen, kan jag för min del icke annat än på det lifligaste yrka bifall till motionen.

Herr Uhr: Jag har nästan alltid haft den otur med mina motioner, att man vid desammas afgörande sagt: du har rätt, och du får rätt; men vänta. Det är derföre med synnerligt nöje jag nu hört, att Kam-maren kommit till en annan åsigt och visar sig liksom hafva brådtom att hjälpa gotländingarne till rättvisa. Jag är icke den, som i detta fall vill hålla igen, utan skall mota på så mycket jag kan. Jag yrkar derföre biall till motionen.

Herr Peter Olsson: I öfverensstämmelse med min reservation vid denna punkt af Stats-Utskottets utlåtande instämmer jag till alla delar i motionärens förslag och yrkar afslag på Utskottets ifrågavarande hem-ställan. Det synes mig att motionärens framställning är så väl grundad på rättvisa och billighet, att man icke gerna kan underkänna de af honom anförda skäl. Att ställa denna fråga i sammanhang med organisationen anser jag icke nödvändigt.

Jag inskränker mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr Anders Persson: Jag har begärt ordet blott för att gifva tillkänna att jag kommer att rösta för bifall till motionen af rent principiela skäl och derföre att jag anser det innebära den största orättvisa att den ena provinsen i vårt land behandlas annorlunda än den andra.

Öfverläggningen förklarades slutad. I öfverensstämmelse med hvad derunder yrkats, gaf Herr Talmannen proposition dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på bifall till det förslag som blifvit framställt i Herr G. Kolmodins hithörande motion. Herr Talmannen fann den sednare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Emellertid begärdes votering, med anledning hvaraf, och sedan Kammaren medgifvit att bifall till Utskottets förslag finge uppställas såsom ja-proposition, omröstningen nu företogs enligt härunder införda, af Kammaren godkända voteringsproposition:

Den som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 27 punkten af dess utlåtande N:o 6,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i Herr G. Kolmodins motion N:o 17.

Omröstningen visade 50 ja och 116 nej, hvadan Kammaren beslutit i enlighet med nejpropositionen.

Punkterna 28—30.

Biföllos.

Punkten 31.

Lades till handlingarne.

Punkterna 32—34.

Biföllos.

Då till föredragning dernäst förekom *punkten 35*, begärdes ordet af:

Herr Statsrådet Weidenhielm, som anförde: Herr Talman, mine Herrar! Redan under närmast föregående riksdagar har denna fråga om sättet att anvärfa och bekläda manskap, som kallas passevolans, varit underkastad en sakrik utredning, hvaraf framgått, att detta sätt är principiellt oriktigt, både ur militärisk och disciplinär synpunkt betraktadt; och sistlidne Riksdag har ytterligare befastat denna åsigt genom uttalandet af, att passevolansens upphörande vore af den redan beslutade nya organisation af artilleriet betingad. Stats-Utskottet har likväl, i föreställning om de ojemförligt ökade kostnader, som skulle drabba statsverket, om detsamma hädanefter åtog sig de anskaffningar, som förut varit på passevolans bestridda, tillstyrkt afslag å förevarande Kongl. proposition.

Om battericheferne, de nuvarande eller de blifvande, vid Göta artilleriregemente förbunde sig att, mot samma ersättning som hittills, fortfarande anvärfva och bekläda manskapet, så medger jag gerna, att statsverket skulle derpå göra en ekonomisk vinst. Men då till följd af återfaldiga orsaker, såsom dels den i betänklig grad ökade svårigheten att anskaffa manskap till värfvade regementen och dels den prisstegring å persedlar, som för närvarande är rådande och som nästan omöjliggör en beräkning på förhand, passevolanskostnaderna hädanefter måste betydligt stegras, så är det min fulla öfvertygelse att battericheferne också skola ansenligt höja sina anspråk, om de ens vilja för något rimligt pris ikläda sig passevolansskyldigheten. Ett afslag å det af Kongl. Maj:t önskade anslaget skulle dessutom ställa passevolantören och kronan till hvarandra i ett helt olika förhållande, emot hvad hittills egt rum, i det passevolantören och icke kronan, såsom nu är fallet, blefve den prisbestämmande, och jag tror att den köpslagan, som deraf blefve en följd och hvaraf artilleriets organisation blefve beroende, visserligen icke skulle medföra någon ekonomisk vinst för statsverket. I sammanhang härmed torde jag böra fästa uppmärksamheten på, att redan nu sådana ökade anspråk blifvit af passevolantören vid Gotlands nationalbeväringss artillerikorps' stamtrupp framställda. att Kongl. Maj:t funnit sig befogad derstädes låta afmönstra passevolansen till kronan. Persedelvärdena å de passevolanskontrakt, som upprättats vid Göta artilleriregemente, upphöra att vara gällande med detta års utgång. Det går således icke an under orubbade förhållanden, såsom Stats-Utskottet hemställt, i ro afbida erfarenhetens utslag vid Wendes artilleriregemente, hvarest Riksdagen förliden år i och för passevolansens upphörande beviljade ett med det ifrågavarande liknande anslag.

På grund af hvad jag sålunda anført, och då det väl icke kan vara skäl att öka den mångfald af olika sätt för truppers anvärfning och beklädande, som vi redan äro underkastade vid arméen, med ännu en variation inom vårt artillerivapen, så får jag hemställa om Kammarens bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Jag hoppas att Kammaren skall lemna sitt bifall dertill, emedan grundsatsen om passevolansens afskaffande redan här har blifvit till sin riktighet erkänd; jag hoppas det, emedan Kammaren redan uttagit ett steg i denna riktning med afseende å Wendes artilleriregemente; jag hoppas det slutligen äfven, emedan jag vet, att Kammaren icke älskar något vankelmöd.

Herr Grefve Posse: Vid förliden riksdag beviljades ett anslag å 50,000 R:dr i och för passevolansens upphörande vid Wendes artilleriregemente. I det nu föreliggande betänkandet har Stats-Utskottet angifvit skälet, hvarföre dess majoritet i år hemställt om afslag å Kongl. Maj:ts begäran om 90,000 R:dr till inlösen af persedlar vid Göta artilleriregemente och Gotlands nationalbeväringss artillerikorps' stamtrupp i och för passevolansens upphörande derstädes. Det skäl anfördes nemligen att man ville först afvakta resultaten af den aflösning, som i fjol skedde vid Wendes artilleriregemente. Man ville se om passevolansens aflösning verkligen medförde förespeglade ekonomiska och militära fördelar och man ville äfven erfara, huru stor den egentliga kostnaden blefve för denna aflös-

ning. Men dessutom misstänkte man — och detta är det egentliga skälet — att regementets underhåll blefve ofantligt mycket dyrare för staten, om passevolansen upphörde, än om den bibehölles; och numera har man temligen allmänt den föreställningen, att med passevolanssystemets användande kommer truppen i åtnjutande icke blott af sin fulla rätt, utan till och med derutöfver. Den animositet, den ovilja mot passevolanssystemet, som varit rådande och hvaraf ännu finnas spår, låter sig ganska väl förklaras af missförhållanden från äldre tider; men dessa missförhållanden finnas icke numera. Det är icke att begära att *alla* ledamöterna i Stats-Utskottet skola vara genomträngda af den öfvertygelsen, att passevolanssystemet på grund af både militära och ekonomiska skäl bör upphöra att i vårt land tillämpas. För att få en sådan uppfattning erfordras en större och mera omfattande sakkännedom, än man kan begära af de civile ledamöterna i Stats-Utskottet, för hvilka, med den kännedom de ega om bestående förhållanden, det i stället förefallit, som om passevolansen vore en ganska ändamålsenlig institution, på hvars afskaffande det icke vore nödvändigt att offra allt för stora belopp statsmedel. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Casparsson: När en liknande fråga förevar vid förra riksdagen, nemligen om statens öfvertagande af passevolansen vid Wendes artilleriregemente, tillstyrkte Stats-Utskottet det då af regeringen för nämnde ändamål äskade anslag i följande ordalag: "Utan att ingå i pröfning af frågan, huruvida afskaffande af passevolansen vid värfvade armén i allmänhet må vara lämpligt och för statsverket fördelaktigt, har Utskottet, enär passevolansens upphörande vid artilleriregementena är af den redan beslutade organisationen af artilleriet betingadt, ansett sig böra tillstyrka, att till inlösen af persedlar vid Wendes artilleriregemente äfvensom till arvoden åt battericheferne må för år 1873 på extra stat beviljas ett förslagsanslag af 50,000 R:dr." Nu i år finna vi att hos Utskottets herrar ledamöter uppstått vissa ekonomiska betänkligheter mot statsverkets öfvertagande af den anskaffning, som förut varit genom passevolans bestridd. Jag skall bedja att få belysa frågan med att citera, hvad Stats-Utskottets ledamöter inom denna Kammare vid förra riksdagen anført i detta ämne. Jag vet mycket väl att Kammaren icke tycker om att man läser ur bok för densamma, men jag ber ändock att få göra det, emedan de anföranden, som då afgåfvos, äro så upplysande, att jag icke kunde framställa saken bättre, om jag skulle taga skälen ur egen fatabur. En ledamot från södra Dalarne yttrade: "Många olägenheter vidlåda, såsom vi veta, det nuvarande passevolansväsendet, och jag tror det vara hög tid på att det öfverklagade onda blifver afhjelpat. Jag *tror* derföre, att vi göra rättast i att godkänna Stats-Utskottets tillstyrkande af det Kongl. förslaget." Denne ledamot ställde sig här; såsom vi se, på trons standpunkt och om den ock inom det materiela området ej har samma betydelse, som inom andra, så är den dock alltid ganska beaktansvärd. En annan ledamot från Christianstads län, som således kan anses härvidlag representera lokalkännedomen, yttrade: "*Det tyckes vara klart* att det blifver staten till nackdel, då truppens utrustning öfverlemnas till passevolantörerne, hvilka åtaga sig detta mot visst bestämdt pris, men helt naturligen icke

utan beräkning att förtjena derpå. Nu mera är det heller ingen fara att staten skall göra förluster genom direkta uppköp. Ty det har visat sig, att, då sådana effekter, hvarom här är fråga, skolat upphandlas å auktion, de mången gång erhållits till lägre pris än de som i orten allmänast varit gängse.“ Men de, af Stats-Utskottets ordförande gjorda meddelanden äro af ändå större vikt och betydelse. Han medger, att han från början stått på en annan och motsatt ståndpunkt, men att sedermera upplysningar tillkommit som föranledt till andra åsigter. Han yttrade: “Det utreddes nemligen att, när Wendes artilleri, som nu har passevolans, skall uppsätta nya batterier, kommer det att ske på det sätt, att en del af de gamla batterierna skall sprängas ut för att deltaga i bildandet af de nya.“ Jag vill härvid endast erinra att förhållandet blifver enahanda vid Göta artilleri, ty naturligtvis måste äfven här de gamla batterierna “sprängas ut,” för att lemna stam till de nya. “Under sådana omständigheter,” fortsätter ordföranden “är det klart att stora praktiska svårigheter skulle möta, om passevolansen sålunda måste delas mellan kronan och de nuvarande passevolantörerne. Det blefve då en del af passevolansen, som stannade kvar hos battericheferne och den andra delen skulle kronan sjelf öfvertaga, eller också finge de nya battericheferne ingå i nya kontrakt, hvilket blefve ganska svårt för dem att göra, emedan dessa kontrakt komme att gälla på allt för obestämd tid, för att de skulle kunna ikläda sig de förskott, som af sådan anledning erfordrades.“ Och tillägger ordföranden i Stats-Utskottet, det var således ett *rent ekonomiskt skäl*, utan att man företrädesvis fästade sig vid de militära fördelar, som skulle uppstå genom förändrade anordningar i ifrågavarande afseende, som föranledde Utskottet att stanna i det tillstyrkande, det då gjort.

Om nu, såsom väl icke kan bestridas, samma praktiska svårigheter, som i fjor förestafvat Utskottets tillstyrkande ifråga om passevolansens afskaffande vid Wendes artilleriregemente, i år kvarstå och göra sig gällande beträffande passevolansens bibehållande vid Göta artilleriregemente och således den förevarande frågan gestaltar sig på samma sätt nu som då, huru kan då Utskottet komma till ett alldeles motsatt resultat? I fjor var det “ett rent ekonomiskt skäl, utan att man företrädesvis fästade sig vid de militära fördelarne”, som talade för bifall till Kongl. Maj:ts framställning, men i år afslås en likartad framställning, “om än ur militärisk synpunkt riktig” af rent ekonomiska skäl! Jag kan sannerligen icke fatta sammanhanget i detta resonnement. I fjor, när det var fråga om Vendes artilleri, har den ene ledamoten i Utskottet öfvergått den andra i klarhet en ledamot säger nemligen: “det tyckes vara klart” och för ordföranden, “är det klart”. I år, när det är fråga om Göta artilleri, försinar denna klarhet helt och hållet, utan att jag kan förklara orsaken dertill. I Utskottets koncisa motivering står ingen upplysning om grunden för de ekonomiska betänkligheterna att erhålla. Under sådana förhållanden och till dess Utskottets Herrar ledamöter kunna lemna en mera nöjaktig förklaring häröfver, kan jag icke annat än yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Grefve Björnstjerna: Jag börjar med att uttrycka min lifliga tacksamhet för det sätt, hvarpå Stats-Utskottet behandlat fjerde

hufvudtiteln. Jag är förvissad, att denna min känsla skall delas af hvarje fosterlandsvän, som genomläser Utskottets betänkande. Men då jag sagt detta, måste jag å andra sidan högeligen beklaga, att Utskottet i nu föredragna punkt kommit till ett med regeringen olika resultat. Redan föregående talare hafva påpekat nödvändigheten af passevolansens upphörande, såvidt den organisation af artilleriet, som är föreslagen och af Riksdagen redan godkänd, skall kunna fullbordas; den siste ärade talaren har, genom hvad han anført, så tydligt visat detta, att föga mera torde behöfva tilläggas. Stats-Utskottets ordförande deremot tror statsverket möjligen skulle ådragas stora kostnader, om detta nu öfvertog passevolansen. Mig förefaller sådant deremot omöjligt. Det är gifvet att, om den enskilde passevolantören under hittills varande förhållande kunnat göra en icke ringa vinst, staten, som är i stånd att på en gång uppköpa persedlar i betydligt större quantiteter, skall få dessa för betydligt billigare pris och således åtminstone icke förlorar på passevolansens öfvertagande. Jag ber dessutom få fästa Herrarnes uppmärksamhet derpå att passevolanssystemet, under en lång följd af år antaget öfverallt i Europa, numera är öfvergifvet af alla stater, utom af Sverige, och detta icke allenast på militära skäl — till hvilka jag skall återkomma — utan på helt och hållet ekonomiska, sådana jag redan anført. Öfverallt har det äfven visat sig att staten på passevolansens upphörande gjort en bestämd vinst, under det att truppen befunnit sig särdeles väl af förändringen. Hvad den militära delen af frågan angår, ber jag att särskildt få yttra några ord derom, öfvertygad att den utför ett stort inflytande på Kammarrens blifvande beslut. Det var en tid då hela arméer uppställdes på passevolans, t. ex. Wallensteins här under tyska 30-åriga kriget. Sednare inskränktes saken först till regementen, slutligen till kompanier; numera har dock, som redan nämnt är, passevolanssystemet blifvit öfverallt utom hos oss öfvergifvet och detta med rätta. Det förefaller nemligen alldeles klart att den slags tankegång måste vara oriktig, som förordar att staten skall betala en kompanichef temligen klen, men säga till honom: "hvad som brister i din lön må du skaffa dig på ditt manskaps bekostnad".

Att emellertid en sådan tankegång verkligen finnes, visar sig bland annat deraf, att Riksdagen alltid, då passevolansen upphör tilldelar kompanicheferne ersättning derför. Att passevolans ur rent militärisk synpunkt är förkastlig, ligger i öppen dag. Icke kan den väcka lust och håg för krigiska öfningar hos kompanichefen. Tvärtom! Det ligger i hans intresse att truppen öfvas så litet som möjligt, den sliter då sina persedlar mindre. Icke heller kan den väcka god militärisk anda hos truppen; det är gifvet att soldaten, som vet att kompanichefen förtjenar på den anslagssumma, denne i och för passevolansens fullgörande af staten uppbar, äfven föreställer sig att detta sker på hans bekostnad. Mine Herrar! Det är sådant som mer än något annat bidrager till disciplinens undergräfvande. Det kan icke annat än lända våra svenska passevolantörer till heder, att några större olägenheter ännu icke häraf uppstått, och jag är den förste att erkänna att de sköta sitt uppdrag på det aktningvärdaste och mest oklanderliga sätt. Ett sådant erkännande tror jag mig så mycket heldre kunna afgifva, som jag under min 36-åriga tjenstetid haft den äran

kommendera

kommendera tvenne olika värfvade regementen. Men detta hindrar icke att saken i och för sig är oriktig och fördömlig. Helt olika blir förhållandet om man slår in på det system, som numera är antaget öfverallt utomlands, der man, om jag så får säga, gör soldaten sjelf till passevolantör. Gifvet är att karlen, då han sjelf har fördel af munderings bibehållande i godt skick, äfven sköter den omsorgsfullare, blir förtänksam och ordentlig; detta till bättnad både för honom, för tjensten och för staten.

Huru man än betraktar saken, torde det således vara nyttigt att passevolansen upphör. Alldeles nödvändigt är det att så sker i detta fall, om den redan år 1871 af Riksdagen antagna planen för artilleriets omorganisation skall kunna genomföras. Jag yrkar derföre bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Friherre Ericson: Herr Talman, mine Herrar! Jag har vid sistlidne riksdag reserverat mig mot Stats-Utskottets tillstyrkande till Kongl. Maj:ts då gjorda framställning om passevolansens upphörande vid Wendes artilleriregemente och beviljande af förslagsanslag för detta ändamål. Jag insisterade dock icke på bifall till min från Utskottet i detta fall skiljaktiga mening, emedan det uppgafs, att Kongl. Maj:t med sitt förslag endast afsåge ett försök att praktiskt erfara, huru det skulle bära sig, om kronan öfvertog persedlarnes anskaffning och underhåll, för att sålunda få utrönt, hvilketdera sättet för den värfvade arméens beklädnad må vara billigast och förmånligast för staten. Detta, såsom mig syntes, ganska sannolika antagande utgjorde *skälet*, hvarföre jag lät frågan falla, utan att ens taga någon del i den öfverläggning, som egde rum i Kammaren. Huru som helst har emellertid Riksdagen genom dess beslut, hvilket sålunda blef förlidit år fattadt, att passevolansen skulle upphöra vid Wendes artilleriregemente och öfvertagas af staten, satt Kongl. Maj:t i tillfälle att göra ett sådant försök, och jag föreställer mig, att, hvilken åsigt man än må hysa i sjelfva saken, man bör erkänna och inse, att försigtigheten bjuder, att man icke tillämpar detta försök vid mera än ett regemente, ty experimenter kunna utfalla ofördelaktigt, och det kan derföre icke vara skäl att utsträcka den längre, än som är nödigt för att förvärfva den erfarenhet, som åsyftas.

Jag tror för öfrigt och jag har derom blifvit allt mera öfvertygad, att, hvad angår den ekonomiska sidan af systemet, staten ovilkorligen måste komma att göra förlust, om staten öfvertog anskaffningen och underhållet af persedlarne. Jag tror detta *derföre*, att sällan någon upphandling, som staten företager sig för egen räkning, utfaller så, att den ländar staten till ekonomisk bättnad. Det ligger i sakens natur, att i anseende till de skarpa kontroller, hvilka här i vårt land äro föreskrifna, då den ene revisoren efter den andre skall se efter, att allt är i behörigt skick och ingenting underhålligt, i förening med den ringa sjelfständighet och rätt till sjelfverksamhet, som de personer, hvilka hafva uppköpen om hand, tillåtas utveckla, det är, säger jag, i betraktande häraf, ganska tydligt, att detta här ånyo föreslagna sätt att anskaffa persedlar måste för staten blifva det dyraste. Jag kunde för att ådagalägga detta anför

flera exempel, men herrarne känna dem nog alla och säkert är, att ingen militär finnes, som icke om dem är på det nogaste underkunnig.

Man säger visserligen, att denna anskaffning skulle anförtros åt en direktion af officerare, och man har med styrka tillbakavisat den tanken, att desse hädanefter icke skulle med samma nit och omsigt som för närvarande handhafva och vårda denna angelägenhet. Man har sagt mig till och med, att det vore en skymf mot officerare att förutsätta, att de skulle handla på ett annat sätt för statens än för egen räkning. Detta må nu så vara. Men, mine Herrar, härvid förekommer dock, att, om de skola fullgöra uppdraget för statens räkning, de icke ega ett så fritt fält för sina åtgöranden, som då de verkställa upphandlingen på egen risk och eget ansvar. Dessutom ligger det i den menliga naturen, att den sak, för hvilken man är mest intresserad, den sköter man bäst. Detta intresse kan svårigen vara i lika hög grad förhanden, då man sitter i ett kollegium, der ingen känner med sig, att han bär ansvaret personligen eller har den utsigt till ekonomisk fördel, likasom å andra sidan den möjlighet till förlust, som af det nuvarande anskaffningssättet betingas; — då han med ett ord saknar den sporre, som ligger i medvetandet, att för det sätt, hvarpå han sköter sitt kompani eller sin squadron han ensam åtnjuter hedern, om det är mönstergildt, men om han försummar sina förpligtelser, han ensam och ingen annan lider skammen.

Man har påstått, att det vore olämpligt att nu vägra detta anslag till Göta artilleriregemente, derför att det skulle vara af föregående beslut betingadt, att passevolansen vid artilleriet skall upphöra.

Jag anhåller att härmed till en början få upptaga några af de skäl, som Herr Departementschefen anført till stöd för detta förslag, då jag härutinnan icke tänker lika med honom.

Herr Departementschefen har sålunda, bland annat, förklarat, att battericheferne vid Göta artilleriregemente icke kunna fortfarande upprätthålla passevolansen med samma pris, som nu gällande kontrakt bestämma, utan fordra större godtgörelse för samma åligganden. Detta är en sanning och jag finner det dylikt yrkande från deras sida ganska naturligt och befogadt, enär allt nu är dyrare, men denna omständighet bevisar, enligt min åsigt, ingalunda, att, om *Kronan* öfvertager anskaffningen af persedlarne, kostnaden icke skulle blifva långt dyrare, än om passevolansen bibehålles med någon tillökning i persedelpris. Ty om erfarenheten ådagalägger, att en person, när han sköter en angelägenhet för egen räkning, då gemenligen sköter den bättre, än när han saknar denna impuls, lärer det förhållandet icke förändras, om konjunkturerna vexla och priset ställer sig billigare eller dyrare. Då varan stiger i värde, men ersättningen förblifver oförändrad, är det ju helt naturligt, att passevolantören icke måktar underhålla beklädnaden på fullt samma sätt som då priset är billigt, och lika uppenbart är det väl ock, att, om *Kronan* i ett sådant tidsögonblick träder i passevolantörens ställe, *Kronan* skall komma att befinna sig i alldeles enahanda kategori och äfven nödgas betala sina inköp dyrare. Dermed är dock icke ådagalagdt, att anskaffningen blir förenad med *större* omkostnader för det allmänna genom *passevolans*, än om den verkställes genom *Kronans* direkta försorg.

Af Herr Departementschefen har äfven framhållits, såsom på frågan inverkande, det förhållandet, att passevolanskontrakten vid Göta artilleriregemente med detta års utgång upphöra att vara gällande samt att det således skulle komma att ligga i batterichefernes skön att bestämma prisen, och Herr Departementschefen uttalade derjemte, om jag rätt fattade hans ord, den farhågan, att Kronan derigenom kunde komma att oskäligen uppskörtas. Jag må bekänna, att jag ej delar denna åsigt. Så vidt jag vet, äro, der passevolans eger rum, officerarne intresserade af att den fortsättes, och i öfrigt lärer vid de tillfällen, då staten kommit i beröring med passevolantörerne, man aldrig förnummit, att desse begagnat sig af sin rätt att vägra förnyelse af kontrakten och att bestämma prisen, utan har man tvärtom sett bevis på tillmötesgående, för att icke säga offervillighet från deras sida. Jag ber att i sådant hänseende få erinra om ett kändt förhållande; jag menar det billiga sätt, hvarpå staten fått till stånd underofficersskolan vid Lifgardet till häst, och hvilket hvar och en, som förstår dessa saker, måste inse icke hafva kunnat åstadkommas utan mycken personlig kostnad för passevolantörerne vid nämnda regemente, men de hafva likväl icke tvekat att iklåda sig den af nitälskan för det allmännyttiga ändamålet.

Under denna öfverläggning har vidare Herr Casparsson andragit åtskilligt, som, enligt hans förmenande, skulle tjena till stöd för Kongl. Majts förslag i denna del. Jag är likväl icke rätt säker, om han menade allvarligt, eller om han blott ville säga några lustigheter och jag är derföre tveksam, om jag skall besvara hans yttrande, ty i någon täfian i konsten att muntra Kammaren och gallerierne vill jag icke deltaga.

Det egentliga skälet för sin mening har han emellertid hemtat från den omständigheten, att Stats-Utskottet vid sistlidne riksdag, då passevolansen afskaffades vid Vendes artilleriregemente, grundade sitt tillstyrkande till det då åskade anslaget beviljande derpå, att passevolansens upphörande vid artilleriregementena vore af den redan beslutade organisationen af artilleriet betingadt, och samma skäl hafva reservanterne nu upprepat. Med anledning häraf får jag erinra, att just här föreligger det misstag, som jag i Stats-Utskottet förlidet år anmärkte, hvarföre jag ock bestred, att Utskottet hade rätt när Utskottet tog in det skälet i betänkan. Jag erinrade, att af förslaget om en organisationsförändring i rent militärisk riktning af vårt artilleri alldeles icke ovillkorligen »betingades», att passevolansen skulle upphöra och jag förnyar denna erinran. Jag anhåller att få fästa herrarnes uppmärksamhet uppå, att en militärisk organisation såsom sådan icke är beroende af det sätt, hvarpå persedlarne anskaffas och underhållas. Detta utgör en ekonomisk fråga, hvars slutliga reglering är af sjelfva organisationen betingad ungefärligen lika mycket, som om Departementschefen i sitt yttrande händelsevis skulle hafva sagt, att han ämnade köpa vissa persedlar i Stockholm eller i Göteborg. Ingen skulle väl derföre vilja påstå, att organisationen *betingas* deraf, att persedelköpet sker här eller der, utan inser man nog lätt, att med valet af olika upphandlingsort för olika effekter endast åsyftades, att organisationen må kunna sättas i verket på det enklaste och billigaste sätt, som är möjligt.

I enlighet härmed var jag, såsom sagdt är, förra året af den mening,

att Stats-Utskottets motivering i förevarande fall var oriktig, och jag anser följaktligen äfven, att reservanterne mot den nu föredragna punkten hafva lika orätt i *detta* hänseende.

Men man har här anfört äfven militära skäl. Dem tillägger jag den aldrr största vikt och jag vill på intet villkor medgifva, att några ekonomiska skäl, som strida mot de militära, tilläggas något afgörande vitsord eller gälla mera än dessa. Om derföre jag delade herrarnes farhåga beträffande det nuvarande anskaffningssystemets lämplighet ur rent militärisk synpunkt, skulle jag för visso icke heller yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition, i hvad den rörer denna fråga, utan obetingadt medgifva passevolansens upphörande vid *alla* regementen, der den finnes. Men jag undrar, om den farhåga, som herrarne sålunda hysa, är berättigad; jag undrar, huruvida verkligen så många militära olägenheter må vara förknippade med bibehållandet af denna passevolans. I detta hänseende kan jag till en början icke undertrycka den tanken, att det förefaller mig temligen underligt, att man *nu* först kommer med detta skäl, när man förr, då det just icke hörde alldeles till sällsyntheterna, att folket ej var så noga och anledning möjligen icke saknades till den föreställningen, att passevolantörerna begagnade sig på ett måhända mindre lämpligt sätt af sin ställning såsom anskaffare för truppen, det synes mig, säger jag, något egendomligt, att man *då* icke hade något att anmärka med hänsyn till olägenheterna af passevolanssystemets fortsatta tillämpning. *Nu* deremot, då hvarje passevolantör handlar ärligt och icke *kan* handla annorlunda, enär de stränga kontroller, hvilka äro författningsenligt stadgade, göra omöjligt, att han icke skulle uppfylla sina förpligtelser; då tidsandans hela riktning är sådan och den kontroll, som utöfvas af den allmänna opinionen, så stark, att de icke tillåta honom att svigta ett ögonblick i fullgörandet af sina skyldigheter; då karlen till punkt och pricka vet, hvad han skall hafva och säkerligen icke heller nöjer sig med mindre, för att icke nämna *den* kontroll, som ligger i offentligheten och allmänhetens liffigare deltagande i allt hvad som rörer så väl politiska som ekonomiska angelägenheter; att med ett sådant sakernas skick man vill tala om dessa olägenheter, då de icke längre finnas, under det att, när de förefunnos, man teg stilla, detta förvånar mig.

Man förmenar emellertid, att passevolansen skulle ställa batteri-, squadrons-, eller kompanichefen i ett oriktigt förhållande till truppen, då truppen visste, att passevolantörens inkomster vore beroende af det sätt hvarpå truppen underhölles. Ja, mine Herrar, detta låter något; det är en mycket vacker teori, men den håller, i likhet med så många annan sådan, icke stånd uti det praktiska lifvets verklighet. Jag tror fasthelt, att motsatsen är rådande. Ty det faderliga förhållande, hvori t. ex. batterichefen — då här är fråga om Göta artilleriregemente — står till truppen, upprätthålles, efter min öfvertygelse, bäst derigenom, att han blir så mycket som möjligt i tillfälle att göra karlen små tjänster, att öfverse med slarf och små fel samt att i öfrigt bereda karlen den mångfald af mindre fördelar så väl under tjensten som efter afgang, hvilka han *kan* åstadkomma, derföre att *han* eger rustkammaren och att persedlarna äro *hans*, men hvilka han icke kunde låta komma karlen till del, derest persedlarna tillhörde Kronan. I *sådant* fall skulle han,

i stället för att vara den välvillige vännen, som kunde vara karlen till hjälp, blifva en fiskal, som vore förpligtad att tillse, att icke något medgifvande skedde, som vore på minsta vis stridande mot Kronans fördel, och han vore då förbjuden att lemna karlen den ringaste assistans med äfven de aldra obetydligaste saker, som för honom och Kronan vore af ringa värde, men för karlen kunde hafva en så mycket större betydelse. Jag har nyligen gjort ett besök i rustkammaren vid Husarregementet Konung Carl XV samt tagit kännedom om det sätt, hvarpå passevolansen der är inrättad, och jag skulle för sakens skull önskat, att äfven herrarne haft detta tillfälle att erfara, huru utmärkt sqvadronschefen underhåller hvarje karl och huru väl persedlarne der skötas och vårdas. Alla äro der intresserade, att allt blir bra samt att persedlarne hållas vid makt så väl och så billigt som möjligt, och karlen kan, om han är ordentlig och vårdsam, derigenom bereda sig en icke så obetydlig inkomst till så väl sin egen samt sqvadronschefens fördel som till gagn för tjensten och för Kronan.

Jag kan således icke finna, att några skäl blifvit anförda, som förmå praktiskt ådagalägga, att det hos oss nu allmänt brukliga sättet att genom passevolans anskaffa och underhålla persedlarne vid den värfvade arméen, är fördömligt och bör upphävas. Och att endast på grund af en ren teori afskaffa något, som man vet vara praktiskt nyttigt, vill jag för min del icke medgifva, då jag är öfvertygad, att, om Kronan skulle öfvertaga anskaffningen, den blefve både *dyrare* och *sämre*. Jag anholder fördenskull om bifall till Stats-Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Grefve Posse: Herr Talman, mine Herrar! Jag skulle icke besvära Kammaren vidare i detta ämne, om jag icke borde bemöta en anmärkning, som blifvit framställd mot Stats-Utskottet. Herr Casparsson har nemligen förebrått Stats-Utskottet för inkonsequens mellan dess hemställande i förevarande afseende i fjol och i år. Jag erkänner villigt, att det lätt nog kan hända, att det ena årets Stats-Utskott icke respekterar hvad det andra haft såsom sin uppfattning, och detta torde Herr Casparsson finna förklarligt, i betraktande dels af den omständigheten, att personalen vexlar, och dels emedan förhållanden kunna inträffa, som föranleda, att en förändrad åsigt kan göra sig gällande. Emellertid föreställer jag mig ändock, att, om man icke alltför gerna vill det, man ej med skäl skall kunna mot Stats-Utskottet här rikta någon förebråelse för inkonsequens, ty den finnes icke. Stats-Utskottet har i fjol tillstyrkt Kongl. Maj:ts förslag om passevolansens upphörande vid Wendes artilleriregemente, och jag får för min del förklara --- hvad jag ej minnes, om Herr Casparsson det omnämnde i sin recit --- att jag gjorde det ganska mycket mot min vilja. Men om Stats-Utskottet lemnat ett dylikt tillstyrkande, hvad beträffar Wendes artilleriregemente, är det väl icke otänkbart, att Stats-Utskottet kan anse lämpligt, att man afbidar följderna af detta beslut, innan man fattar andra i samma riktning.

Herr Casparsson har vidare yttrat, att Stats-Utskottet i år grundat sin afstyrkande hemställan hufvudsakligen på ekonomiska skäl, men om Herr Casparsson med större noggrannhet genomläser betänkandet i denna del, skall han finna, att det ej står så, utan *afvakta resultaten af åt-*

gärder vid Wendes artilleriregemente“, och dermed afses ej blott resultat i ekonomiskt hänseende, utan jemväl det sätt, hvarpå beklädnadsanskaffningen m. m. blifvit bestridd under kronans direkta vård. För min del kan jag således icke medgifva, att Stats-Utskottet gjort sig skyldigt till någon inkonsequens i detta fall.

Emellertid var det rätt roligt att höra, att Herr Casparsson har den uppfattningen, att hvad Stats-Utskottet föreslår det ena året bör Utskottet äfven föreslå det andra, enär vi då kunna hoppas, att vi i Herr Casparsson skola erhålla en bundsförvandt vid behandlingen af frågan om anslag till ett exercishus för Lifgardet till häst. ty detta anslag afstyrktes i fjol och är afstyrkt äfven i år af Stats-Utskottet.

Herr Nyblæus: Herr Talman, mine Herrar! Att Stats-Utskottet vid behandlingen af fjerde hufvudtiteln gått till väga med stor välvilja mot regeringens förslag, är tydligt. För min del anser jag ock, att Stats-Utskottet härutinnan handlat rätt, och jag är personligen därför tacksam, likasom jag tror, att hvar och en, som lifligare intresserar sig för landets försvar, skall dela min tacksamhet.

Men Stats-Utskottet kan icke gerna bevilja all ting. Jag får ock erkänna, att, då jag läste detta betänkande, det föreföll mig, som skulle Stats-Utskottet hafva sökt sig någon punkt, der det kunde vara tjenligt att säga ett nej, och att Utskottet fäst sig vid den punkt, som nu föreligger Kammaren till afgörande såsom mera oskadlig. Nu hör jag emellertid, att saken varit allvarligare menad än jag tänkt. Men jag tror dock icke, att Stats-Utskottets bevisning är så stark, att den kan gälla.

Här har under öfverläggningen med mycken ifver kämpats för passevolansens bibehållande. Detta förundrar mig. Jag har hört i tio år, att detta vore en institution, som *icke* bör bibehållas. Den hvilat på omoralisk grund. Den sätter befälhafvaren i en falsk ställning till truppen och till kronan. Nu hör jag till min förvåning, att detta gamla system, som är öfvergifvet af hela den öfriga världen, bör, fastän bristfälligt, upprätthållas. Jag må säga, att denna inkonsequens tyckes mig vara något sökt. Att passevolanssystemet är utdömdt, lärar ej kunna förnekas, och att det blott är en tidsfråga, när det skall afskaffas, är gifvet. Att passevolansen vid artilleriregementena bör upphöra i sammanhang med den nya organisationen af artilleriet, har ansetts lämpligt. Stats-Utskottet har äfven förklarat sig dela denna mening, då Utskottet vid sistlidne riksdag tillstyrkte det då äskade anslaget till inlösen af persedlar vid Wendes artilleriregemente i följd af passevolansens upphörande derstädes, och man torde väl hafva rätt antaga, att full konsekvens i beslut borde af Stats-Utskottet iakttagas. Jag hemställer, huruvida, om den ena Riksdagen beslutar eu sak, hvilken den andra icke fullföljer, men den tredje måhända utan giltiga grunder helt och hållet lemnar å sido, detta icke är ett sätt att förfara, som, derest det egt rum från den andra statsmaktens sida, säkerligen skulle hafva blifvit strängt bedömdt af Stats-Utskottets ledamöter.

På grund af hvad jag sålunda anfört får jag på det lifligaste till-

styrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Stats-Utskottets betänkande i denna del.

Med Herr Nyblæus instämde Herr *Dickson*.

Herr Grefve Björnstjerna: Herr Talman, mine Herrar! Jag anhåller att med några få ord få bemöta Friherre Ericsons anförande.

Friherre Ericson förmenade, bland annat, att denna anskaffningsfråga icke skulle vara af beskaffenhet att inverka på artilleriets nya organisationsplan. Jag måste säga, att det för mig icke är möjligt att fatta, huru den ärade talaren kunnat leda sig till en sådan tankegång. Det är ju meningen att uppsätta flera batterier, än de som förut finnas. Om dessa icke komma att bestå uteslutande af rekryter, måste ju en del af det exerceerade manskapet utbrytas ur de gamla och fördelas på de nya batterierna. Men nu är detta gamla manskap anvärfvadt och beklädt af de förra passevolantörerne. Hela munderingen är således batterichefens egendom. Då man icke kan taga denna ifrån honom utan ersättning, måste ju en värdering deraf ske, med derefter följande aflevering till kronan. Kongl. Maj:ts förslag afser just att erhålla medel till en dylik persedelinlösen vid Göta artilleri — såsom han redan erhållit den för Wendes regemente. Utan detta anslag kan ingen inlösen ske, således icke heller den nya organisationen genomföras.

Hvad vidare beträffar talet om passevolansens förmenta militära fördelar, får jag, som haft lyckan att under hela min tid tjena vid värfvad trupp, förklara, att jag aldrig lyckats inse dem. Tvärtom! Jag vill härmed ingalunda antyda, att passevolantörerne icke på fullt redbart sätt uppfylla sina förbindelser, men, mine Herrar, sjelfva deras ställning så till kronan som till truppen är oriktig och i alla afseenden olämplig. Kronan säger t. ex. till batterichefen: "jag antager att karlen behöfver en och en half mundering om året. Här har ni betalning derför. Kan ni ställa så till, att soldaten blir väl klädd med mindre, så gör det mig detsamma!" Batterichefen lemnar då endast ut en mundering per år. Den andra halfva blir hans vinst. Karlen deremot, ehuru väl klädd, fäster sig blott vid, att kronan består en och en half mundering och anser sig då icke erhålla sin rätt. Deraf föranledes missbelåtenhet och misstro mot befälet. Det är *detta*, som utgör det oriktiga i systemet.

Å andra sidan torde väl det kända förhållandet, att passevolantören, oaktadt han håller manskapet väl klädt, dock gör vinst på sitt uppdrag, bevisa, att det icke kan lända till förlust för kronan att sjelf öfvertaga beklädnaden. Det bör åtminstone kunna antagas, att kronan skall kunna bekläda manskapet för samma summa, hvarpå passevolantören dessutom har en god inkomst. Hvad som blifvit anfördt angående rustkammaren och passevolansen vid Hussarregementet Konung Carl XV och som lika väl kunde tillämpas på Lifgardet till häst, är, så vidt jag kan finna, endast egadt att bekräfta min sats, den att karlen, om han sjelf får öfvertaga sin munderings underhåll, kommer godt ut dermed och kan bereda sig ett icke ringa öfverskott. Åtminstone finner jag detta mitt påstående fullt öfverensstämma med hvad Friherre Ericson omförmält derom, att

husarerna göra en vinst på den del af munderingen, som squadronschefen åt dem upplåtit. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Friherre Ericson: Herr Talman, mine Herrar! Jag anser mig pliktig att gifva ett kort svar på Grefve Björnstjernas sednaste yttrande, eftersom Herr Grefven till mig riktade snart sagdt en direkt fråga, då Herr Grefven hemställde, om jag icke ville medgifva, att passevolansens bibehållande vore oförenligt med genomförandet af den beslutade nya organisationen af artilleriet, derföre att redan anvärfvade karlar kunde komma att dervid förflyttas från de gamla till de nya batterierna. Nej, Herr Grefve, det kan jag icke medgifva och jag skall förklara orsaken. För nya batterier måste naturligtvis anvärfvas vid dem nya karlar. Om kronan får dessa karlar från förutvarande batterier och köper af vederbörande batterichef deras munderingar, eller om karlen tages från gatan och kronan genom direkt inköp förser honom med nödig beklädnad, blir väl från kronans synpunkt förhållandet enahanda. Möjligheten att uppsätta de nya batterierna med fulltalig numerär är här den uppgift, som skall lösas. Om karlarne till erforderligt antal erhållas från det ena hållet eller det andra eller från båda, är ju för kronan alldeles likgiltigt, derest blott detta sker och sker så billigt som möjligt. Att man kan sätta något annat i fråga, är förvånande.

Grefve Björnstjerna har äfven sagt, att kronan uträknat, att karlen skall hafva en och en half mundering om året, men att passevolantören endast består honom en hel beklädnad. Jag är, för min del, af annan mening. Jag är tvärtom öfvertygad, att passevolantören håller på rustkammaren flera persedlar, än han behöfde göra, och icke färre.

Slutligen har Grefve Björnstjerna förmenat, att passevolantören skulle göra en vinst på sitt ackord och att det derföre vore för kronan ofördelaktigt att bibehålla passevolansen. Detta är en så underlig sats, att den knappast behöfver bemötas. Om den, som handlar, gör någon vinst, följer väl ej deraf ovilkorligen, att den, som af honom köper vissa persedlar, derigenom kommer i ett ofördelaktigt förhållande. Sådant strider ju mot handelns begrepp och tendenser i ekonomiskt afseende. Den ene kan genom vana och erfarenhet i en viss branche af affärer samt i följd af sina derigenom förvärfvade relationer bereda sig vid de inköp han gör en avance, som eljest måhända icke kunnat erhållas, men icke är det väl derföre sagdt, att *hans* vinst länder till *andras* förlust.

Jag finner således ingen anledning att frångå mitt yrkande.

Herr A. P. Danielsson: Då föregående Riksdags beslut i detta hänseende, enligt hvad upplyst blifvit, endast afsåg, så att säga, ett experiment, men detta, på sätt Stats-Utskottet yttrar, möjligen kan komma "att vid tillämpningen visa sig medföra så betydliga ökade utgifter, att de fördelar, man velat vinna, icke finnas vara dermed jemnförliga"; och då jag i öfrigt hyser den tillit, att Stats-Utskottet i detta fall handlat fullt riktigt, får jag på grund häraf och med stöd derjemte af de skäl Friherre Ericson anfört, yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Åstrand: Herr Talman, mine Herrar! Om man utgår från det antagandet, att de officerare, som åtaga sig passevolans vid ett regemente, der sådan finnes, göra det af ren barmhertighet mot det allmänna, ungefärligen såsom barmhertighetssystrar i förhållande till lidande likar, då är det naturligt, att man måste önska, att desse herrars ädelmod måtte räcka allt framgent; men då jag är öfvertygad, att de på sina anskaffningar hafva en ganska betydlig vinst, synes det mig, som skulle statens kassa alltför väl kunna göra sig till godo denna vinst, helst då vi känna den noggrannhet, hvarmed vi numera kunna följa statens utgifter.

Jag må för öfrigt säga, att det ej varit med någon synnerlig ledsnad jag läst denna punkt i förevarande betänkande och funnit dess olikhet med den motsvarande vid förra riksdagen. Tvärtom! Det har i allmänhet icke varit regeln, att jag kunnat dela Stats-Utskottets uppfattning i aiseende å fjerde hufvudtiteln; och då nu Stats-Utskottet genom dess ordförande förklarat, att här icke föreligger någon inkonsequens, anser jag mig fastheldre hafva anledning till glädje, emedan jag således kan antaga, att de åsichter jag i detta hänseende hyser skola af Stats-Utskottet befrämjas och vinna framgång.

Herr ordföranden i Stats-Utskottet har vidare förmenat, att passevolansen icke skulle leda till missbruk af passevolantörerne. Detta tror jag ej heller, så till vida som jag icke betviflar, att dessa ju ej till punkt och pricka fullgöra sina skyldigheter, likasom att icke persedlarna befinna sig i bästa skick, men det är derföre icke sagdt, att de icke hafva *behållning* på sitt ackord och att denna skall vara ganska betydlig, hviskas man och man emellan. Jag kan fördenskull icke rätt fatta, huru Friherre Ericson kunnat komma till den åsigt, att staten, om den öfvertager passevolansen, skulle göra förlust. Ty om anskaffningen medför vinst på det ena hållet, bör den väl möjliggöra vinst äfven på det andra, vare sig att detta nu är en enskild person eller staten. Hela saken inskränker sig ju till en enkel bokföringsåtgärd och med de skarpa kontroller, som vi hafva för närvarande, kan jag ej inse, hvarföre icke staten kunde erhålla denna vinst.

Jag får i öfrigt erinra, hvad flere talare äfven framhållit, att, om passevolansen skulle fortsättas med Göta artilleriregemente, måste uppstå krångel vid utbrytningen af de gamla batterierna till nya batterier.

Friherre Ericson gisslade skarpt förra årets Stats-Utskotts majoritets åsichter, som gingo i motsatt riktning mot dem, som Utskottet nu förfäktar, då han kallade Herr Casparssons referat af dessa åsichter för "lustigheter". Jag tycker dock, att det vore bättre, om man i stället för att förlöjliga, sökte bereda allt större och större framgång åt dessa åsichter, hvilka synas mig vara tidsenliga och goda, än att med de herrar, hvilka här uppträda till försvar för det nuvarande Utskottets mening, äfvas att vilja fortsätta det "faderliga förhållande" mellan befäl och trupp, som de förmena vara en följd af passevolansen. Ty på samma gång jag håller före, att battericheferne visserligen icke tvinga truppen att gå beskedligt, att sitta ordentligt och afhålla sig från rörelser, som slita på munderingen, tror jag ändock, att detta faderliga förhållande icke befästes af medvetandet, att det vore deras fördel, att truppen

läge mellan lakan större delen af året, enär deras vinst derigenom skulle ökas.

Jag kan således icke finna något giltigt skäl för Stats-Utskottets *nu* gjorda hemställan, som strider mot den, som Utskottet afgaf i fjol, utan föreställer jag mig, att det allmänna bästa mest bevaras genom att hålla i helgd redan fattade beslut och låta inträda vid Göta artilleriregemente samma förhållande med afseende å persedlarnes anskaffning och underhåll, som förut blifvit bestämdt att vid Wendes artilleriregemente tillämpas. Jag yrkar alltså bifall till Kongl. Maj:ts förslag och afslag å den nu föredragna punkten af betänkandet.

Öfverläggningen var slutad. Under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan och dels att, med afslag å nämnda hemställan, Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna nådiga proposition måtte bifallas. Sedan propositioner å dessa yrkanden blifvit framställda, förklarade Herr Talmannen ja vara öfvervägande för den sednare meningen. Votering begärdes, och blef i följd häraf, samt med uppställande af Utskottets förslag såsom japroposition, en så lydande omröstningsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 35:te punkten af dess utlåtande N:o 6,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga framställning i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar.

Omröstningen utföll med 95 ja och 59 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets förslag.

I anseende till den långt framskridna tiden skedde nu afbrott i föredragningen af detta utlåtande, hvars återstående punkter alltså skulle blifva föremål för beslut vid denna dags aftonsammanträde.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr *Per Nilsson* från Örebro län

under. 6 dagar från och med den 12 dennes,

„ *Sven Magnusson* 8 „ „ 12 „

„ *Grenander* 14 „ „ 12 „

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu, klockan $\frac{1}{4}$ e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

§ 10.

Vid den fortsatta behandlingen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, förekom nu närmast till afgörande:

Punkten 36.

Hvad Utskottet hemställt i denna punkt under *litt. a, b* och *c* bifölles.

Rörande Utskottets förslag under *litt. d* anförde:

Herr Wedberg: Ut i sitt anförande till statsråds-protokollet, sid. 40 uti bil. N:o 3 till Kongl. Maj:ts proposition om statsverket, säger Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet, att vid 1872 års slut tillgången af infanterigevär enligt sednaste modeller uppginge till omkring 130,000 stycken, samt att, sedan Carl Gustafs stads faktori nu blifvit betydligt utvidgadt och, under antagande, att Husqvarna vapenfabriks aktiebolag åtog sig en årlig tillverkning af 15,000—18,000 gevär, 40,000 gevär skulle kunna tillverkas om året, och behofvet af erforderliga gevär för arméens räkning vara fylldt efter trenne års förlopp. Då jag kan vitsorda riktigheten af den uppgift, att Carl Gustafs stads faktori blifvit betydligt utvidgadt, och att ändamålsenliga förändringar, ledande såväl till, under vissa förutsättningar, ekonomisk fördel för staten, som till arbetets fortskyndande, blifvit der vidtagna, samt då jag antager, att man redan ifrån Husqvarna detta år har beställt ett antal af 15,000 gevär, så skulle vid 1873 års slut finnas 170,000 gevär, eller mer än 2 gevär per man af det antal soldater, som, efter hvad jag förmodar, i fält nu kan komma att uppställas. Då således det synes mig icke någon fara kan uppstå, om anskaffning af en del af det beräknade gevärantalet 246,000 stycken sedermera skulle komma att fördröjas ett eller par år, och man genom ett dylikt dröjsmål skulle kunna åstadkomma en besparing till statsverket sannolikt omkring 300,000 R:dr, så ämnar jag yrka nedsättning af det anslag, hvarom nu är fråga. Enligt den af Riksdagens Revisorer år 1870 afgifna berättelse, kostade hvarje vid Carl Gustafs stads faktori tillverkad gevär 26 R:dr 43 öre, och jag har anledning att antaga, att detta pris sedan dess nedgått. Vid Husqvarna deremot, kostade hvarje gevär, enligt hvad jag hört uppgifvas, omkring 36 R:dr, och en skillnad i tillverkningspris af omkring 10 R:dr för hvarje gevär. Jag tror, att denna proportion fortfarande bibehållit sig och, under antagande att lika många gevär som hittills, eller 15,000 stycken, skulle årlig-

gen beställas vid Husqvarna, och att således derifrån under nästpåföljande tvänne år skulle levereras 30,000 gevär, finge staten, i följd af den prisskilnad jag förut angifvit, en utgift af 300,000 R:dr mer än som behöft utgifvas, i händelse man velat uppskjuta ett eller högst två år med förfärdigandet af det antal gevär, som af förre chefen för Landtförvarsdepartementet ansetts erforderligt, och låtit gevärstillverkningen uteslutande bedrifvas vid Carl Gustafs stads faktori. Det torde vara klart, att den påskyndade gevärsanskaffning, man nu föreslagit, medför icke allenast den af mig nu omförmälda förlust i penningar, utan äfven den förlust, att kronans med stor kostnad uppförda gevärsfaktori i en framtid möjligen kunde komma att stå obegagnadt.

Jag finner mig således föränlåten att, på de skäl jag anført, yrka en nedsättning af det för 1874 till anskaffning af infanterigevär föreslagne anslagsbeloppet, 1,084,000 R:dr, med 200,000 R:dr, och att således det samma måtte bestämmas till 884,000 R:dr.

Här skulle möjligen kunna hos någon uppstå den tanken, att jag, såsom representant för Eskilstuna, ville förfäktat något slags ortintresse, men jag vågar dock försäkra, att så ej är förhållandet, ty af den manufakturidkande delen af befolkningen i Eskilstuna anses det icke som någon fördel att kronans gevärsfaktori der är förlagdt, emedan faktoriet vanligen höjer arbetslönerna för den öfriga enskilda manufakturen och borttager dess skickligaste arbetare. Det torde icke kunna bestridas, att staten, då den har tillgång dertill, företrädesvis bör anlita sitt eget etablissement, helst då, såsom nu är fallet, detta kan lemna tillverkningen billigare än en enskild verkstad, och jag dessutom ej kan tro, att den storartade och dyrbara utvidgningen vid faktoriet varit beräknad på användning under endast några år, för att derefter stå obegagnad.

Det skulle vara mig kärt, om någon af Stats-Utskottets ledamöter ville upplysa om, huruvida inom Utskottet den af mig nu anförda ekonomiska sidan af denna sak varit under ompröfning och möjligen gifva några skäl för det slut hvartill Utskottet kommit. Jag yrkar, som jag förut sagt, anslagets nedsättning till 884,000 R:dr, eller ungefär det belopp som vid kronans eget gevärsfaktori kan upparbetas.

Her Jöns Rundbäck: Då den siste ärade talaren har uppfordrat någon af Stats-Utskottets ledamöter, att svara på hans nu gjorda invändning och, så vidt jag kan se, af Utskottets ledamöter ingen mer än jag ännu är i Kammaren tillstädes, får jag försöka att lemna det äskade svaret, oaktadt jag icke deltagit i öfverläggningarne på den af Stats-Utskottets afdelningar, der frågan i första hand behandlats.

Det är mycket riktigt, att Carl Gustafs stads faktori nu är mera utvidgad och ärligen kan tillverka ett större antal gevär än förut, men kan det vara skäl, då vi numera uppdrifvit den inhemska gevärstillverkningen till 40,000 gevär om året, att säga: efter vi nu hafva kommit till denna punkt, så skola vi stanna. Hela tiden förut har man ju sökt komma derhän, att gevärstillverkningen skulle uppgå till detta antal, för att få arnéens behof af gevär på vissa år fylldt, och detta har äfven Riksdagen afsett med de anslag, den för ändamålet beviljat. Jag vill här icke tala om, vare sig Eskilstuna intresse, eller något annat intresse, men så mycket

kan jag säga, att Husqvarna faktori fått privilegium på tillverkning af ett visst antal gevär, hvilket af dess egare tagits i betraktande, när detta faktori för någon tid sedan utvidgades; och när så är förhållandet, tror jag, att Stats-Utskottet haft skäl att bifalla den summa, Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärt.

I följd häraf, och på de skäl, som i öfrigt blifvit i den Kongl. propositionen anförda, anser jag mig kunna med trygghet yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Wedberg: Jag måste hafva blifvit missförstådd af den siste talaren, då han kunde påstå, det jag sagt, att gevärstillverkningen borde inställas. Detta har jag visst icke sagt. Den nuvarande årliga tillverkningen vid Carl Gustafs stads faktori är minst 25,000 gevär, hvilken tillverkning kan än ytterligare uppdrifvas, och min mening med mitt förra anförande var endast att uttrycka, att man, genom att inskränka den beställning af gevär, som blifvit gjord vid Husqvarna, men låta gevärstillverkningen vid Carl Gustafs stad faktori oafbrutet fortgå, skulle vinna en besparing för statsverket, emedan högre pris måste betalas för Husqvarnagevären, än hvad de vid Carl Gustaf stads faktori tillverkade gevären kostade. Är det åter så, att Husqvarna faktori har fått sig tillerkändt privilegium på tillverkning af ett visst antal gevär, så är det en annan sak, men detta är något som för mig hittills varit obekant.

Jag anser mig emellertid icke af den siste talaren vederlagd, utan vidblifver därför det yrkande, jag förut framställt.

Herr Friherre Ericson: Jag har omöjligt kunnat följa den föregående talarens siffror, men jag skall hålla mig till saken. Det är af honom föreslaget, att ensamt åt Eskilstuna faktori skulle öfverlätas att tillverka återstoden af de gevär, som, för fyllande af arméens behof, ytterligare erfordras, samt att en inskränkning i beställningarne på gevär vid Husqvarna faktori borde ske, men jag får då erinra derom, att, då staten bestämde storleken af den gevärstillverkning, som ansågs vara af nöden, och 1871 års Riksdag beviljade ett anslag för gevärs anskaffning af 4,500,000 R:dr, samt staten dervid insåg, att denna tillverkning icke, så hastigt som erfordrades, kunde åstadkommas vid dess eget faktori, så lemnades, visserligen icke något bestämdt privilegium, men dock under hand meddelade löften till Husqvarna faktori, att detsamma skulle erhålla en viss del af denna gevärstillverkning. Följden häraf var, att faktoriets egare i betydlig grad utvidgade detsamma och derpå nedlade stora kostnader, i förhoppning på, att dessa löften skulle uppfyllas. Jag vet icke, om staten är juridiskt bunden vid berörda öfverenskommelse, men äfven om den icke är detta, så tror jag likväl, att staten icke gerna kan med heder rygga hvad den en gång utlofvat, och detta skulle blifva följden af det förslag, som Herr Wedberg framlagt. Jag har hört, att staten gjort en sådan uppgörelse med Husqvarna faktori, som jag förut omförmålt, och att en sådan egt rum är högst naturligt, ty annars skulle väl icke en enskild fabrik hafva i så väsendtlig grad utvecklat sig, om den icke haft säkerhet för, att dess fabrikation skulle fortfarande ega bestånd. Då anslaget till gevärsanskaffning en gång är beviljadt, och då hvarken

Herr Wedberg eller någon annan kan gå i god för hvilken tidpunkt gevären kunna vara mest af nöden, så torde det icke vara skäl att onödigtvis draga ut på tiden med deras tillverkning, helst tillfälle erbjudits att inom kort få gevärsbehovet fylldt. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Jöns Rundbäck: Den förste talaren och jag hafva icke missförstått hvarandra deruti, att ju icke det erforderliga gevärsantalet kan vid Eskilstuna fabriks tillverkas, men frågan är egentligen, om tillverkningen af gevär vid Husqvarna blir dyrare än vid Eskilstuna fabriks. Hvad talaren, i fråga om den vid dessa fabriker befintliga prisskilnad anmärkt, synes till en början vara riktigt, men kan mycket lätt vederläggas. Husqvarna fabriks tillhör enskildta personer, hvilka sjelfva hafva bekostat dervarande verkstäder och dyrbara maskiner, under det att de vid Eskilstuna fabriks befintliga verkstäder, maskiner och arbetsredskap, äro anskaffade af staten och statens tillhörighet. Följden häraf blir naturligtvis den, att man vid Husqvarna måste, vid beräkning af priset på der tillverkade gevär, taga i betraktande såväl de kostnader, som erforderats för fabriks uppsättande, som sjelfva arbetskostnaden, under det man i fråga om priset på de vid kronans fabriks tillverkade gevär endast tager i beräkning arbetskostnaden. Deri ligger förklaringen på de uppgifna olika prisen vid de olika fabriks, och jag är öfvertygad att, om samma beräkningsgrund användes vid båda verkstäderna, priset på de gevär, som levererades vid Eskilstuna fabriks, skulle ställa sig lika högt. om ej högre, än det pris, som betingats för de gevär som af Husqvarna fabriks levererats. I detta hänseende finner jag således icke något, som kan föranleda till ändring i Stats-Utskottets nu framlagda förslag.

Herr Anders Peter Andersson: För min del instämmer jag i allo med hvad Herr Wedberg i ännu yttrat, eller att man bör för tillverkningen af det antal gevär, som ännu återstår till fyllande af arméens behof, använda Eskilstuna gevärsfabriks. Såsom boende i närheten af Eskilstuna, har jag mig bekant, att för omkring 6 å 8 år sedan nämnda fabriks nästan saknade sysselsättning. Nu deremot är fabriks så upptrifvet, att arbetet derstädes fortgår, snart nog sagdt, både natt och dag. Om man nu, i fråga om användandet af det utaf Riksdagen beviljade gevärstillverkningsanslaget, fortgår på den bana man börjat, så blir följden den, såsom Herr Wedberg redan visat, dels att man får betala en del gevär dyrare, än som behöfdes, om man uteslutande anlitate statens gevärsfabriks, och dels att inom en icke långt aflägsen framtid statens verkstäder möjligen komma att stå tomma och öfvergifna af brist på arbete. Då dertill kommer, att man icke löper någon egentlig fara, genom att ett par år dröja med tillverkningen af de gevär, som ännu erfordras och denna tillverkning mycket väl kan bestridas af Eskilstuna fabriks, med den utvidgning detsamma nu fått, så kan jag icke finna något skäl att ej öfverlåta nämnda tillverkning åt denna verkstad, hvarigenom såsom Herr Wedberg ådagalagt, en besparing skulle kunna vinnas till belopp af 300,000 R:dr. Jag yrkar således, i likhet med Herr Wedberg, att det

af Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärda anslag måtte nedsättas till 884,000 R:dr.

Herr Lyttkens: Redan förlidet år, då fråga var om detta anslag, opponerade jag mig mot anskaffande af gevär i sådan massa på en gång, som Kongl. Maj:t föreslagit. Nu vill man åter att man, i fråga om gevärs anskaffning, skall fullfölja samma system. Vi hafva ingen säkerhet, att den af oss antagna gevärsmodellen är den bästa, och om icke redan några år härefter, någon ny gevärskonstruktion kan uppfinnas, som gör det nödvändigt att kassera alla de gevär, vi då hafva färdiga. Denna min farhåga utgör för mig ett skäl, att vi icke böra påskynda gevärstillverkningen så mycket som hittills skett. Ett annat skäl, är att gevären från Eskilstuna kosta cirka 12 R:dr mindre än Husqvarnagevären och genom att utsträcka tiden för tillverkningen kan det medhinnas att tillverka dem till största delen å Eskilstuna faktori. Hvad det åt Husqvarna faktori beviljade privilegium på tillverkning af gevär för statens räkning beträffar, så finnes verkligen ett sådant från äldre tider, ty då faktoriet under Carl XII:s tid öfverläts åt enskild person, erhöll detsamma något sorts privilegium eller förbindelse för tillverkning af 2,000 gevär om året. Detta är det enda privilegium för Husqvarna jag känner till, och jag vet icke, om detta faktori, i fråga om den vida större tillverkning för statens räkning, som det nu har, eger att åberopa sig på något bestämdt löfte från statens sida.

Hvad beträffar Herr Rundbäcks beräkning, att, om räntan på anläggningskostnaden för Eskilstuna faktori påföres de der tillverkade gevären, så blifva de lika dyra som Husqvarnagevären, så kan denna beräkning möjligen vara riktig, men man måste alltid dervid taga i betraktande att ju större antal gevär som tillverkas å Eskilstuna faktori, ju mer nytta man kan draga af de en gång redan anskaffade maskinerierna och verktygen, desto större vinst har man på anläggningskostnaden och desto mindre blir i följd eraf, den ränta på samma kostnad, som man å hvarje tillverkad, gevär har att beräkna. Det måtte väl för öfrigt alltid vara skäl att staten gör sig till godo de dyra maskiner som den anskaffat sig, och att staten icke låter de kostnader, den derpå nedlagt, vara räntelösa, om faktoriet efter några år skall stå sysslolöst. Om man nu emellertid anskaffar en sådan massa gevär som föreslagits, så har man likväl icke på långt när så mycket folk som skulle erfordras, i händelse ett krig utbröte, hvarföre det ej är farligt att något fördröja gevärs anskaffande. Jag anser således, att man mycket väl kan göra den inskränkning i anslaget som Herr Wedberg föreslagit. Jag skulle möjligen hafva velat gått ännu längre, men jag stannar vid hans förslag, eller att man bör utsträcka gevärstillverkningen till 6 år, och derigenom bespara staten en summa af ett eller annat 100,000 R:dr.

En annan orsak, som bestämmer min åsigt i denna fråga, är den öfvertygelse jag lyser, att man om 4 år, när det beviljade gevärstillverkningsanslaget är utbetaladt, skall säga, att man icke bör låta dessa staten tillhöriga dyrbara maskiner och verkstäder stå stilla och obegagnade, hvarpå man, för undvikande deraf, äskar nya anslag till gevär af samma eller af förändrad modell, och sedan fortgår anslagsbegäret med samma fart som förut.

Derföre yrkar jag bifall till det af Herr Wedberg framställda förslag att inskränka anslaget för gevärs anskaffning.

Herr Grefve Posse: Jag kan verkligen för min del icke inse något talande skäl för att fördröja ett ytterligare effektuerande af det antal infanterigevär, som Riksdagen en gång, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag, ansett vara erforderligt. Detta antal beräknades till 246,000 gevär, för hvilka anskaffande Riksdagen beviljat ett anslag af 4,500,000 R:dr. Jag har icke varit närvarande från början af denna diskussion, men jag kan icke föreställa mig, att man ifrågasatt någon återkallelse af det sålunda beviljade beloppet, utan att frågan inskränker sig till det antal gevär, som denna Riksdag anser böra under nästkommande år för statens räkning tillverkas. Skälet, hvarföre man skulle minska det nu begärda anslaget, var, att man skulle få gevären billigare än hvad af Kongl. Maj:t i dess nådiga proposition är beräknadt. Något sådant har åtminstone icke blifvit uppgifvet för Stats-Utskottet. Visserligen har man sagt, att en skilnad i pris förefinnes mellan de vid Eskilstuna faktori tillverkade gevär, och de gevär, som levererats från Husqvarna, men huru med denna prisskilnad förhåller sig har Herr Rundbäck redan utredt, nemligen, att vid Eskilstuna faktori staten bekostat alla maskiner och inredningar, som äro nödvändiga för gevärstillverkningen, och att man således bör till det uppgifna priset på der tillverkade gevär lägga räntan på faktoriet anläggningskostnad. Gör man detta, så ställer sig gevärspriset lika vid båda fabriekerna.

Det är efter min uppfattning så ordnad, att målsmännen för både Eskilstuna och Husqvarna fabriek böra vara betryggade att under loppet af 3 år hafva full sysselsättning med tillverkning af gevär för statens räkning, och när vi väl fått vårt behof af gevär fylldt, så kan man väl icke gerna antaga, såsom man här gjort, att vi då skulle kassera de gevär vi nyss förut låtit tillverka och skaffa oss andra af ny modell, ty icke är det troligt att vår nuvarande gevärsmoddell så hastigt skall förklaras oduglig. Sysselsättning behöfver dock icke fattas för dessa fabriek, ty infanterigevär behöfves öfver hela världen; och då jag tror man tryggt kan påstå, att de ingenstädes kunna tillverkas så billigt som här i landet, så kunna dessa fabriek, när svenska statens behof af gevär är fylldt, finna afsättning för sin tillverkning i utlandet.

Hvad som för ett lands försvar under alla omständigheter är det angelägnaste och mest nödvändiga är just gevär, och ehuru lyckligtvis allt ser fredligt ut omkring oss, så är det likväl skäl att vi så skyndsamt som möjligt fylla det gevärsbehof, som ansetts för ett minimum; och då den ekonomiska ställningen för närvarande icke föraleder, att man nu bör göra en inskränkning i de gjorda beställningarne på gevär, får jag säga, att jag icke finner något skäl, hvarför en minskning i det af Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål åskade beloppet bör ifrågakomma. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Weidenhielm: Herr Talman, mine Herrar! Med anledning af den diskussion, som uppkommit rörande den punkt i betänkandet

kandet hvarom nu är fråga, tillåter jag mig yttra några ord för att fästa uppmärksamheten på, att siffran 246,000 icke utmärker något maximum af det antal gevär vi för all framtid behöfva och dit det vore likgiltigt att komma för eller sednare. Med den utsträckning i gevärstillverkning våra faktorer numera kunna åstadkomma skulle vi genom att, i öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, fördela återstoden af det vid 1871 års riksdag beviljade gevärstillverkningsanslaget på åren 1874 och 1875, vid 1876 års början hafva något öfver 200,000 gevär af sednast antagna modell. Men om från denna summa räknas de gevär, som vid en mobilisering åtgå till den stående arméen jemte 5 klasser beväring och de trupper som höra till kustförsvaret, så återstår för det reservförråd som är nödvändigt att fylla i krig uppkomna förluster, för vårt ortförsvär, för målskjutningsöfningar som vi måste bereda landets ungdom m. m. ett så ringa antal, att man tryggt kan påstå, det den förutnämnda siffran kan betraktas såsom ett minimum af vårt behof. Innan detta minimibehof är fylldt kunna vi säga oss lida vapenbrist, och en vapenbrist bör väl icke det folk underkasta sig, som vill försvara sin sjelfständighet. Tvärtom bör det väl anse intet offer för stort, då det fordras för att med ett mördande kulregn öfverösa den fiende som vågar sträcka sin eröfringslusta till ett fritt folks dyrbara jord.

Att fördela det ifrågavarande anslaget på flera år, då ingen nöd tvingar dertill, vore alltså ett oförsigtigt försummande af tiden, förutom den förlust en inskränkning i gevärsbeställningen skulle förorsaka det enskilda faktori, hvilket i förespeglingen af den utsträckta gevärstillverkningens fortfarande under närmaste tvänne år, betydligt utvidgat sin rörelse.

Här hafva uttalats betänkligheter, att vår nu antagna gevärsmode'll skulle komma att i en nära framtid utbytas emot en annan. I detta afseende hyser jag, för min del, dock inga farhågor, ty Remington-geväret eger en sådan fulländning i afseende på både porté och eldhastighet, att, oaktadt de förbättringar som skjutvapnen redan undergått och utan tvifvel framdeles kommer att erhålla, vår nuvarande gevärsmode'll likväl städse skall bevara rangen af ett värdefullt och användbart vapen.

Jag hemställer, att Kammarén måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t uti ifrågavarande afseende föreslagit.

Herr Törnfelt: Jag anhåller att få erinra dem, som yrkat nedsättning af ifrågavarande anslag, derom, att erfarenheten från de krig, som i våra dagar blifvit förda, gifver vid handen, att för hvarje soldat erfordras icke mindre än 3 gevär. Om man utgår från denna beräkningsgrund, hvilken visat sig vara riktig, så finner man, att vi ännu icke kommit halfvägs i fråga om utrustningen af den armé, som, i händelse vi få krig, måste sättas emot fienden. Dessutom måste man taga i betraktande att, om någonsin en allmän värnepligt införes, och man vill, att den derigenom bildade arméen skall vinna skjutfärdighet, så blir det nödvändigt att utdela Remingtongevä'r till hvarje kommun, för att dervarande ungdom måtte komma i tillfälle att öfva sig åtminstone i att skjuta, innan den träder in i värnepligtsåldern.

Jag yrkar bifall till hvad Stats-Utskottet i denna punkt hemställt.

Öfverläggningen var slutad. Efter upptagande af de gjorda yrkandena och derå framställda propositioner, blef Utskottets hemställan bifallen.

Punkten 37.

Herr Clairfelt: Stats-Utskottet har i sitt betänkande, såsom grund för afslag å denna Kongl. Maj:ts proposition anført, att det icke synes vara tillförlitligen utredt, att den nuvarande ridhusbyggnaden är för ändamålet obrukbar, samt att stallutrymme för 10 hästar torde kunna med mindre kostnad än nu blifvit ifrågasatt beredas. Om måhända ätven Stats-Utskottet icke saknat skäl att komma till ett dylikt resultat, i följd af den något knappa utredning, frågan vunnit, så har jag likväl trott mig, såsom nära bekant med förhållandena på orten, böra lemna några upplysningar, som visa att saken icke förhåller sig så som Statsutskottet antagit. Redan i Augusti månad 1870, vid en besigtning, som då verkställdes på kronans hus och byggnader i Christianstad, funno besigtningmännen, att stora reparationer behöfdes, för att försätta ifrågavarande ridhus i brukbart skick, och att, bland annat, hela taket behöfde omläggas. Till följd af de anmärkta ganska stora bristerna, hvilka besigtningmännen ansågo icke kunna afhjelpas blott genom en mindre reparation, uppgjordes ett kostnadsförslag för bristernas botande, slutande sig å en summa af 5,375 R:dr och uttryckte besigtningmännen jemväl den åsigt, att om icke bristerna afhjelpes, kunde huset icke utan fara begagnas i mer än högst 2 år efter besigtningen. Kongl. Arméförvaltningen anvisade emellertid icke några medel till samma ändamål, utan anbefallde Chefsemetet för Wendes artilleriregemente, att uppgöra ritningar och kostnadsförslag till ett nytt ridhus. Med anledning deraf uppgjorde Chefsemetet de ritningar och kostnadsförslag, som nu ligga till grund för det af Kongl. Maj:t till uppförande af nytt ridhus nu begärda anslaget 38,369 R:dr. Vid uppgörande af dessa ritningar ansågo vederbörande nödvändigt, att det nya ridhuset, i motsats till det gamla, i hvilket funnes blott en volt, skulle byggas med utrymme för 2 volter, emedan det gamla ridhuset visat sig icke ens vara tillräckligt för öfvande af manskapet vid de då i Christianstad förlagda 4 batterier af Wendes artilleriregemente, och således ännu mindre kunde uppfylla sitt ändamål, om ytterligare 2 batterier till nämnda stad förlades. Redan under den tid då blott 4 batterier varit i Christianstad förlagda, har ridhuset visat sig så otillräckligt, att detsamma för manskapets öfvande oupphörligt hela dagen från kl. 6 på morgonen till kl. 6 på aftonen måst begagnas. Af detta ständiga begagnande har bottnen i ridhuset blifvit så slipprig, att det varit förenadt med stor fara för både hästar och manskap att fortsätta öfningarna. Då det sålunda visat sig, att ridhuset är otillräckligt för 4 batterier, hur vill man då begära att det skall motsvara behovet för 6 batterier.

Hvad nu beträffar frågan om att stallutrymme för de 10 hästarne skulle kunna beredas med mindre kostnad än här blifvit ifrågasatt, så torde jag få upplysa, att efter besigtningen 1870, och Arméförvaltningens derefter fattade beslut, general-fälttygmästaren anmodade chefen för Wendes artilleri, uti en enskildt skrifvelse, att föreslå det nuvarande ridhusets apterande till stall. För detta ändamål uppgjordes då ritningar och kost-

nadsförslag, hvarvid utröntes, att kostnaderna för denna ridhusets förändrade inredning skulle uppgå till ett belopp af omkring 5,000 R:dr, samt att, om i samma hus anbringades foderloft och pelare vid spiltorna, som gingo upp och stödde taket, detta icke behöfde omläggas och huset ännu länge skulle kunna ega bestånd, äfvensom att detta ridhusets aftröande till stall, skulle vara förenadt med mindre kostnader än dess reparation. Skulle man nu invända, att denna ridhusets inredning till stall skulle lemna utrymme för 30 hästar, och således för ett större hästeantal, än behovet kräfver, så ber jag att få upplysa, att i de stall, som artilleriet för närvarande har, finns icke mer än ett, som möjligtvis skulle kunna lemna utrymme för ett större antal hästar än det nu inhyser, nemligen det så kallade södra stallet. I detta stall inrymmas för närvarande 72 hästar. Det är fördeladt i 8 afdelningar med 9 hästar i hvarje afdelning, och med gångar mellan de olika afdelningarne. Hvarje spiltrum är 5 fot och 8 tum bredt, och man har sagt, att spiltrummen utan men skulle kunna inskränkas till 5 fot; men äfven om så sker, så vinnes icke utrymme för mer än ytterligare 8 hästar — 2 hästar skulle således ändock blifva utan stallrum. Hvad som likväl måste tagas i betraktande, är att vid denna förändring af stallet, hela byggnaden blir i väsendtlig mån försvagad, ty hvarje spilstolpe skulle omflyttas och de vid hvarje spiltrum inmurade jernkrubborna skulle uthuggas och slås in på annat ställe i väggen, hvaraf följdén blefve, att både tak och väggar skadades; och dertill kommer, att en sådan förändring antagligen skulle bli lika dyr, eller åtminstone föga billigare, än en inredning af ridhuset till stall.

Hvad slutligen beträffar den af Kongl. Maj:t föreslagna åtgärden, att de så kallade rusthållsstallen skulle sammanbyggas till ett, så vill jag icke derom göra något yrkande, enär, efter min uppfattning, icke mycket dermed vinnes, helst ett tillräckligt foderutrymme skulle ernås, om det gamla ridhuset förändrades till stall med foderlofter.

Då jag emellertid är viss om, att det gamla ridhuset är för det dermed afsedda ändamålet otillräckligt, samt att beredande af utrymme för 10 hästar skulle kosta lika mycket, som ridhusets inredning till stall, och då jag derjemte hyser den uppfattning, att Riksdagen, som beslutat omorganisation af Wendes artilleri, och att desamma fortfarande skall vara ridande, äfven har skyldighet att tillse, det samma artilleri kan såsom sådant på ett nöjaktigt sätt fungera och tillfredsställa de fordringar, man kan ställa på detsamma, så yrkar jag, att Kammaren, med underkännande af Stats-Utskottets hemställan, måtte biträda den mening, reservanterne inom Utskottet uttryckt, och således till det begärda ändamålet anvisa ett anslag af 44,100 R:dr.

Herr Friherre Ericson: Den föreliggande punkten i Kongl. Maj:ts proposition har, som Herrarne finna, blifvit af Stats-Utskottet afstyrkt. Orsaken dertill är, att Stats-Utskottet antett det vara nödvändigt att Riksdagen fästade Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på olämpligheten af det sätt att gå tillväga vid uppgörandet af förslag och beräkningar, som hitills i allmänhet varit vanligt inom Arméförvaltningen och ofta med skäl blifvit klandradt. Frågan gällde här ursprungligen ingenting annat än huru man på lämpligaste sätt skulle kunna fylla det lilla behovet af tio

nya spiltor för artillerihästarne, och för det ändamålet gör man ihop en lång historia, slutande med ett anslag å 52,000 R:dr. Det är nemligen icke visadt och Arméförvaltningen har icke heller i sitt utlåtande kunnat visa, att ridhuset icke är användbart för närvarande, men förklarar endast att det blir det inom några få år, att huset då blir farligt att begagna, och derföre skall nu ett stall med många flera spiltor än som behövas uppföras i ridhuset. Det behöfs endast 10 spiltor, men det nya stallet skall innehålla trettio. Vidare skulle det nya ridhuset förläggas på en annan plats, men då visar det sig, att det icke finns någon annan, än der andra byggnader redan ligga, hvarföre denna skulle undanröjas och hopbyggas med en annan byggnad för att slutligen åstadkomma ett särdeles olämpligt tilläppt stall för rusthållshästarne, fastän, som hvar och en vet, hästar under sommartiden befinna sig mycket bättre utaf att stå i öppna stall än inbygda.

På dessa grunder, och då Stats-Utskottet icke kunnat finna att någon våda eller olägenhet skulle uppstå genom frågans uppskjutande till nästa riksdag, har Utskottet ansett att Riksdagen borde fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå, att det verkliga behovet de tio nya stallspiltorna, skulle kunna på ett billigare sätt afhjelpas. Kommer Kongl. Maj:t till nästa riksdag in med ett förslag till vidare behofs fyllande på annat sätt, än som nu skett, torde hinder ej möta för anslagets beviljande och arbetets påbörjande redan under samma år, om också efter en litet mera anspråkslös plan, än den här projekterade. Jag anhåller om bifall Stats-Utskottets hemställan.

Herr Peter Olsson från Helsingborg: Jag skulle visserligen icke behöfva tillägga något till hvad den siste ärade talaren yttrat i afseende på det i min tanke olämpliga uti att bevilja det af Kongl. Maj:t här äskade anslaget till ridhus- och stallbyggnader i Christianstad, utan vill blott nämna att inom Stats-Utskottet utaf en fullt sakkunnig person blifvit upplyst, att det nuvarande stallet vore af sådan beskaffenhet, att det antagligen kunde utan svårighet inredas så, att de tio spiltorna som fattas, der kunna erhållas. Nu hör jag att representanten från nämnde stad själf medgifver att utrymme der kan beredas för åtta spiltor; det skulle således jemväl, enligt hans utsago, fattas endast två. Det upplystes vidare, att ridhuset vore uti något bristfälligt skick, men icke så bristfälligt att det icke kunde repareras och göras fullt brukbart. Då det vidare i det öfver den å ridhuset år 1870 verkställda besigtning upprättade instrument, icke yttras något annat än att ridhuset befunne sig i så bristfälligt skick, att det icke ansågs kunna utan våda begagnas mer än några få år, så vill det synas mig klart att en reparation skulle kunna fullkomligt ersätta dessa bristfälligheter, och alla anledningar till de nu öfverklagade olägenheterna således derigenom vara afhjelpa. äfvensom de felande stallrum på af Utskottet föreslaget sätt bör kunna erhållas.

Jag tror således att Kammaren för det närvarande med fullt fog kan afslå denna framställning och yrkar, på grund häraf, i likhet med den nästföregående talaren, bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Då jag för fyra eller fem

är sedan, såsom dåvarande Chef för fortifikationen, besökte Christianstad, hade Chefen för fortifikationen redan fått uppdrag af Kongl. Maj:t att, då tid och tillfälle sådant medgäfvos, låta uppgöra ett förslag till detta etablissemments fullständiga ordnande, något som dock, efter hvad jag tror, ännu icke medhunnits — det medhanns åtminstone icke så länge jag hade med saken direkte att göra. Ridhuset var redan då i det skick att det icke syntes hafva lång tid kvar att tjena, såsom äfven officiella handlingar visa. Det är ett korsvirkeshus, temligen angripet och farligt derföre att det har en stor areal med rätt uppstående väggar, men skulle genom anbringande af tvärväggar, spiltor, mellantak och stolpar, kunna göras brukbart till stall. Ett nytt ridhus är således i sjelfva verket det mest trängande behofvet. Tio nya spiltor behöfvas också. Om man nu, i stället för att bygga ett nytt stall, går en annan väg och, då det gamla ridhuset ovilkorligen ganska snart måste ombyggas såsom dels i dåligt skick och dels för ändamålet otillräckligt sedan antalet hästar vid regementet blifvit tillökadt, genom det nuvarande ridhusets inredning till stall, en förändring som icke kostar särdeles mycket, skaffar sig några flera spiltor än som behöfves, så måtte väl deri icke ligga någon skada. Vidare vill jag nämna en annan omständighet. Det fält, hvarå artilleriets etablissemment nu är under ordnande, utgöres till icke ringa del af utfyllningar i de gamla fästningsgrafvarne och är således icke fast mark; den andra delen är basen för de gamla fästningsvallarne, och der är fast grund. Det är här som de tvenne öppna skjulen ligga, i hvilka under exercisen sommartiden regementets rusthållshästar, de s. k. smålandshästarne, inrymmas. Skjulen äro vanprydliga och provisoriska. Nu ligger det i planen att bygga ihop dem till ett ordentligt stall, och äfven denna åtgärd synes mig ändamålsenlig. Förhållandet är visserligen att, såsom representanten från Christianstad redan upplyst det nu varande stallets botten-area skulle kunna medgifva inrättandet af ytterligare åtta spiltrum, men man måste då göra om inredningen, flytta de i muren insatta jernkrubborna, flytta stolparne och de stöd de gifva åt takresningen, allt reparationer, som icke kunna försiggå utan att bestämdt skada huset och som medföra kanske en större kostnad än de nu ifrågasatta 4,500 R:dr. Det har visserligen blifvit sagdt, att man kan skjuta upp arrangementet, att det icke gäller någon lifsfråga för regementet. Jag medger gerna att så är förhållandet, men jag kan icke finna någon fördel af uppskofvet, jag kan icke se att man kan gå någon annan väg än den Kongl. Maj:t föreslagit, skilnaden blir endast att, om den nu varande prisstegringen fortgår, Kongl. Maj:t nästa riksdag måste komma igen med en ännu högre siffra samt att regementet, som i år skall ökas, icke kan under tiden draga den nytta af ridhuset som det borde göra.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag är fullkomligt öfvertygad att frågan om beviljandet af ett anslag till ifrågavarande ridhusbyggnad endast är en tidsfråga, att ett anslag måste beviljas för ett ridhus åt Wendes artilleri, som till hästantal blifvit så betydligt ökad; tvisten gäller i min tanke endast huruvida man bör vänta eller nu genast anslå de af Kongl. Maj:t begärda medlen. Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, om jag icke hade hört att man här åberopat yttranden och upplysningar i ämnet meddelade af en utaf Stats-Utskottets ledamöter. Jag har mycken

aktning för samtliga ledamöter i Stats-Utskottet, men jag tror ändå att i detta fall med den kännedom jag har och de upplysningar jag fått om förhållandena i Christianstad, jag måste sätta de upplysningar, Stats-Utskottet inom sig fått, i sista rummet, detta så mycket mera som utaf diskussionen öfver denna punkt i Första Kammaren i dag tydligen framgått att den utskottsledamot, som meddelat Utskottet dessa upplysningar, icke ens vet hvar ridhuset i Christianstad är beläget. Jag är följaktligen icke öfvertygad af de yttranden som gjort sig gällande i Stats-Utskottet, utan finner mig föranlåten att förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Efter denna öfverläggning, som nu förklarades afslutad, blef punkten bifallen.

Punkten 38.

Herr Statsrådet Weidenhielm: Det måste vara en ganska giltig anledning som kan förmå mig begära ordet för att vidhålla ett anslag så ringa i jemförelse med de stora summor, vid hvilkas beviljande jag redan tacksamt erkänt Kammarens tillmötesgående, och denna anledning är, att uppförandet af ett ridhus på en plats der artillerivapnet skall utbildas, är ovilkorligen nödvändigt. Om detta ridhus först då behöfdes, när hela den för Carlsborg afsedda artilleristyrkan vore anskaffad, så skulle ett uppskof med dess byggande icke medföra någon stor olägenhet, men redan ett fåtal af rekryter och remonter behöfva för sina öfningar denna slags byggnad, och om man beaktar den prisstegring både i materialier och arbetslöner som nu är rådande och fortfarande är att emotse, så fruktar jag att om denna Riksdag afslår Kongl. Maj:ts proposition, skall den nästa tvingas att anvisa betydligt högre summa för detta oeftergiftiga ändamål och statsverket derigenom komma att förlora. Stats-Utskottet har afstyrkt den Kongl. propositionen derföre att Utskottet ansett den begärda summan för högt tilltagen i jemförelse med de 23,000 R:dr, som år 1871 äskades för både ett ridhus och ett stall på samma plats; men jag torde härvid böra upplysa, lurum som detta stall, endast afsedt att tjena till skydd för kavalleri-underbefälsskolans hästar under ett par månader om sommaren, var beräknadt att sammansättas af bräder och egentligen blifva endast ett slags skjul, hvadan dess kostnad med en ganska ringa siffra hade kommit att minska talet 23,000, jemför man vidare prisförhållandena 1871 och 1873, så förefaller mig förhållandet mellan de 23,000 R:dr, som då begärdes, och de nu äskade 28,000 R:dr, icke kunna antyda på att det sistnämnda beloppet vore för högt tilltaget. Jag anser mig på grund häraf hafva fullt skäl att hemställa om Kammarens bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Grefve Posse: Stats-Utskottet har, som Herrarne finna utaf betänkandet, visst icke velat underkänna behovet utaf ett ridhus på Carlsborg, då, som bekant är, en fördelning af artilleriet der kommer att förläggas, hvars hästar behöfva dresseras, liksom manskapet öfvas; orsaken hvarföre Utskottet nu tillstyrkt afslag å Kongl. Maj:ts förslag, är den att Utskottet ansett ridhuset vara tilltaget i större skala, än som behöfdes,

en uppfattning, till stöd för hvilken Utskottet åberopat det förhållandet, att vid 1871 års riksdag Kongl. Maj:t för ett ridhus å samma plats begärde endast 23,000 R:dr, således vida mindre än som nu blifvit äskadt, detta oaktadt byggnaden tillika var afsedd till stall och lokal för kasernservisen vid kavalleri-underbefälsskolan, således för flera behof än den nu ifrågasatta byggnaden. Jag tror väl ock att den ärade Krigsministern skulle kunna till nästkommande riksdag utarbета ett förslag till ett mindre stort ridhus, hvarigenom staten skulle göra en icke så obetydlig besparing, något som Herr Krigsministern ej heller, så vidt jag kunde höra, har bestridt. Beviljas anslaget nu, så att byggnaden redan nästa år kan påbörjas, vore detta visserligen bekvämare, men någon stor eller nämnvärd olägenhet lär väl icke kunna uppstå om arbetet skulle fördröjas ett år. Jag tror således att Kammaren utan våda kan bifalla Utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölles.

Punkterna 39—41.

Bifölles.

I anledning af hvad Utskottet hemställt i *punkten 42* anförde:

Herr Jöns Rundbäck: Det är nu cirka två år sedan, uti den i vår historia illa anskrifna Mars månad, en liflig diskussion i denna Kammare uppstod rörande huruvida Carlskrona skulle befastas eller icke befastas. Det fanns äfven en tredje åsigt, till hvilken jag hörde, som icke ville motsätta sig den första, eller den att Carlskrona skulle befastas, ehuru beslut derom icke då borde fattas. Jag hörde till dem, hvilka i Stats-Utskottet hade påyrkat och äfven genomdrifvit det förslaget, att innan denna befästning påbörjades, de planer, undersökningar och kostnadsförslag för densamma, hvilka varit för Riksdagen framlagda, måtte närmare skärskådas, emedan vi voro något villrådiga och misstänkte att, om Riksdagen ej i det afseendet gick grundligt tillväga, vi sedermera, oaktadt vi gillade ändamålet, likväl kunde få ganska dyrköpta skäl till ånger. Våra motståndare här i Kammaren — jag minnes det mycket väl — framkastade då mot oss de skarpaste beskyllningar för bristande patriotism och fosterlandskärlek, detta endast derföre, att vi ej kunna finna det alldeles klart huruvida de ifrågavarande befästningarne kunde fullbordas för det af regeringen då begärda anslaget. I enlighet med Stats-Utskottets hemställan beslöt Andra Kammaren emellertid dels att en ny plan för befästningarne skulle utarbetas och nya undersökningar verkställas, oaktadt detta, som vi veta, ej blef Riksdagens beslut, dels afslog Kammaren det äskade anslaget, ehuru det slutliga resultatet äfven här blef det motsatta. Vi stå i dag åter framför samma ärende. Frågan blir då: om de betänkligheter jag och de med mig liktänkande för två år sedan hyste, voro grundade eller icke, huruvida de blifvit af verkligheten bekräftade eller vederlagde. Den tid, som sedan dess förflutit torde kanske utgöra bästa beviset för den åsigt som då icke lyckades vinna representationens bifall. Jag vill derföre

endast med några få ord belysa frågan och beder att få börja med några anmärkningar.

Första planen till Carlskronas befästande uppgjordes redan år 1819, då ett fäste började anläggas på Kungsholmen, hvilket arbete afslutades på 1850-talet. Men derom vill jag nu icke tala, lika litet som om de gamla försänkingsarbeten, hvilka äfven en lång tid der pågingo, och för hvilkas fullbordande 1853 års Riksdag ansåg en summa af 91,000 R:dr tillräcklig. Jag vill endast hålla mig till de kostnadsförslag, hvilka ligga inom vår tid och som vi nu hafva framför oss. 1867 tillsattes en befästningskomité, som beräknade kostnaderna för befästningarna vid Carlskrona till 4,300,000 R:dr, men några sakkunnige reservanter ansågo att, med någon ändring i dessa siffror, man kunde få befästningarna ändamålsenligt och betryggande verkställda för 3,400,000 R:dr. Vapen- och befästningskomitén i sitt förslag till Carlskronas befästande, ansåg att platsen icke kunde befästas med en mindre kostnad än 5,600,000 R:dr. Kongl. Maj:t beräknade dock 1871 att befästningsarbetet kunde utföras för ett belopp af 3,750,000 R:dr, hvilket också af samma års Riksdag beviljades. Anledningen hvarför Kongl. Maj:t ansåg att arbetet kunde verkställas för detta billiga pris var, såsom dåvarande Chefen för Landtförsvars-departementet under debatten i denna Kammare den 4 Mars sistnämnda år, sedan han i korthet resumerat de olika kalkylerna i de särskilda förslagen, upplyste följande:

”Skilnaden i den nu uppgifna kostnadssumman och den af 1867 års komité beräknade, har sin förklaringsgrund dels i åtskilliga förändringar i sjelfva befästningsverken, dels i förändrade anordningar i afseende å försänkningarne, dels ock i den omständigheten att i den ifrågasatta planen icke ingår de af 1867 års komité föreslagna befästningarne på Hjortgrundet eller järne Tjurkö och Aspö”.

Af de anförda orden framgår att Kongl. Maj:t vid detta tillfälle sjelf ansåg att befästningarne kunde för detta pris utföras, och derföre föreslog dessa inskränkningar i den af befästningskomitén beräknade kostnad. Men om ock en nedsättning hade varit möjlig, så kunde det ju, såsom en annan talare under samma diskussion anmärkte, ändå vara möjligt att beräkningarne icke varit fullt riktiga och planen icke tillfredsställande. Sedan Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet i början af samma anförande i korthet framställt planen för de blifvande befästningarne, yttrar han vidare: ”Dessa äro hufvuddragen i den befästningsplan, som befälhafvaren för fortifikationen på, såsom mig synes goda skäl, ansett motsvara sin bestämmelse och sålunda i och för sig utgöra ett fullständigt helt, och för hvilken de sammanlagda kostnaderna, bestyckningen likväl ej inbegripen, beräknats uppgå till 3,750,000 R:dr. Beräkningarne äro uppgjorda med all den noggranhet, som omständigheterna kunnat medgifva, och ingen anledning förefinnes antaga, att den uppgifna kostnadssumman skall behöfva öfverskridas”. Att efter ett sådant vittnesbörd från Departements-chefens sida, något vitsord ej skulle tillerkännas de invändningar som af mig och liktänkande framställdes, var helt naturligt. Planen var således, som vi se, af Kongl. Maj:t gillad, kostnadsberäkningarne ansedda fullt tillförlitliga. Sistnämnda förhållande beder jag ytterligare få styrka med några ord af en annan auktoritet, fullt ut lika sakkunnig som

den nyss citerade, nemligen f. d. Chefen för fortifikationen, numera Chefen för Sjöförsvars-departementet. Han yttrade vid samma tillfälle, bland annat: "Mina egna åsikter i denna fråga äro tillräckligt kända, och jag har, såsom det äfven omnämnes i Utskottets utlåtande, redan förut såsom Chef för fortifikationen varit i tillfälle att närmare uttala desamma". Sedan han derefter talat om de olika meningarne i frågan, kommer han till planen, kostnadsberäkningarne och undersökningarne. Då lyda orden sålunda: "Samme talare ansåg äfven, att vi nu borde uppskjuta hela frågan tills vidare samt under tiden verkställa nya undersökningar, enär planerna för Carlskronas befestande voro hvarandra mycket olika. Äfven detta är ett misstag. Planerna kunna visserligen i åtskilliga detaljer vara varierande, det är sannt, men i sjelfva saken strida de dock icke mot hvarandra. Det förhåller sig nemligen härmed ungefär på samma sätt, som om tio byggmästare skulle uppgöra hvar sin ritning till en och samma byggnad. Otvifvelaktigt komma alla ritningarne att i ett och annat blifva hvarandra olika, men detta hindrade ju ej, att de alla kunde vara öfverensstämmande i hufvudgrunderna. Så ock med fästningsbyggnader. Jag har sjelf deltagit i 1867 års befästningskomités arbeten, och om den nu uppgjorda ritningen i åtskilligt skiljer sig från nämnda komités, så innehåller dock båda samma hufvudelementer, nemligen en försänkning af stora inloppet och pansarbrytande kanoner på fästningsverk till försvar af den genomfart som lemnas för navigationen". Detta var om sjelfva planen. Sedan yttrar Herr Statsrådet angående undersökningarne: "Hvad för öfrigt en ny undersökning beträffar, så tror jag att *om någon plats undergått en noggrann undersökning så är det just Carlskrona*. Noggranna kartor äro på sednaste åren uppgjorda, utvisande djupen och *bottens beskaffenhet i alla sund*. Afvägningskartor äro upprättade öfver de angelägnaste öarne och å dem är utsatt huru marken kan beskutas ej endast från fästningsverken, utan äfven från batterier, anlagda å hvar och en mera dominerande punkt. *Jag kan således icke inse hvad ny upplysning man kan åstunda*". Jag frågar: hvad göres oss mera vittne behof? Är det icke tillräckligt att här är sagdt, att dessa planer äro skärskådade och riktiga befunna, alla undersökningar verkställda, att således inga betänkligheter förefinnas mot beviljandet af den summa som begäres? Och denna summa blef också af Riksdagen beviljad.

Jag vill nu, med ledning af den nuvarande Chefen för Landtförsvars-departementet i frågan afgifna underdåniga utlåtande, se till huru dessa beräkningar stämma öfverens med dem som i år blifvit uppgjorda. 1867 års befästningskomité, som 1871 af dåvarande Chefen för Landtförsvars-departementet äfvensom af Chefen för Sjöförsvars-departementet åberopades som auktoritet, beräknade kostnaden för försänkningen af stora inloppet till 432,000 R:dr. Komitén ansåg att denna försänkning kunde ske dels genom grus dels genom stenfyllningar: nederst på botten ända till 20 fot under vattenytan skulle läggas en grusbank och deröfver en bank af kullersten till 6 fot under vattenytan. Kostnaden för grusfyllningen beräknades till 7 R:dr 50 öre per kubikfamn eller 34 R:dr 72 öre per kubikstång, samt för stenfyllningen till 15 R:dr kubikfammen eller 69 R:dr 44 öre pr kubikstång, jemte 15 procent för bankens nedsjunkning i botten och för faux frais. Förslaget granskades af Chefen för fortifika-

tionen, som i sitt den 16 Mars samma år afgifna underdåniga yttrande förklarade sig, "icke ega anledning att, rörande försänkningens beskaffenhet frångå ofvanbeskrifna förslag eller att uti grunderna för kostnadsberäkningen göra någon annan förändring, än att han antog kostnaden per kubikstång, för grusfyllningen till 35 R:dr och för stenfyllningen till 80 R:dr; de femton procenten för sjunkning i botten och faux frais, hade han nödgats bibehålla, helst — — — de svåra undersökningarne af bottenens beskaffenhet ännu icke (den 16 Mars 1871) voro avslutade."

Den Kongl. propositionen upplyser sedermera, att till denna försänkning hädanefter icke skulle användas grus, ty detta fyllningssätt hade visat sig oändamålsenligt, utan sten. Den härför erforderliga fyllnadsmassan beräknas af fortifikationsbefälhafvaren till 19,000 kubikstänger. Fyllningen af detta inlopp skulle således, kostnaden nu som förut för hvarje kubikstång sten beräknad till 80 R:dr kubikfot, kosta 1,520,000 R:dr, samt, de femton procenten för bankens nedsjunkning i botten och för faux frais inberäknade, 1,748,000 R:dr, i stället för de ursprungligen beräknade 432,000 R:dr. Skilnaden emellan 1872 års kostnadsförslag och det nu framlagda är således öfver 1,300,000 R:dr.

Vid sådant förhållande hemställer jag till eder, mine Herrar, litet hvar, huruvida jag och de med mig liktänkande år 1871 hade rätt eller ej. Kostnaden för det stora sundets igenfyllande kommer att, enligt hvad af den i år framlagda Kongl. propositionen utvisas, mera än tre gånger öfverskrida det ursprungligen beräknade beloppet, och ändå sade man oss för två år sedan, att alla undersökningar voro verkställda, att allt hvad som i det afseendet kunde göras, vore undanjordt. Den Kongl. propositionen till detta års Riksdag säger till och med att de svåra undersökningarne om bottenens beskaffenhet ännu icke äro avslutade. Huru skall man kunna förklara dessa motsägelser, huru skall man kunna förlika sig med dessa beräkningar.

Hvad jag nu sagt innebär icke någon anmärkning mot den nuvarande Chefen för Landtförsvarsdepartementet eller mot den nuvarande Fortifikationschefen: tvärtom, jag är dem tack skyldig derför, att de icke velat bygga på en så lös grund som den, hvarpå 1871 års förslag hvilade, utan verkligen sökt få kännedom om hvad som behöfves för fyllningen af detta inlopp. Djupet som skulle fyllas var, enligt planen af år 1871, — 85 fot, derunder skulle det finnas fast botten, men genom sedan dess verkställda borringar har man fått reda på ett ytterligare lager af lös botten några fot derunder af ända till 30 fots mäktighet. detta visste man ej 1871. Huruvida under detta lager det icke finnes ännu ett eller flera af samma beskaffenhet, vet jag lika litet som någon annan; men hvad jag vet det är, att, såsom förhållandena nu gestaltat sig, kostnaderna för fyllningen nu beräknats till mera än tre gånger mot för två år sedan, och det kan derföre ej förefalla underligt, att jag, för min del, hyser de största betänkligheter att bevilja det för dessa försänkningar nu begärda anslaget. Jag vet sauerligen icke hvad jag skall trygga mig till sedan jag fått detta sorgliga vittnesbörd för riktigheten af den åsigt jag för två år sedan hyste och ännu hyser, men som jag då ej kunde bevisa. De upplysningar vederbörande nu själfva lemnat, äro verkligen så tillräckliga, att man med fullt fog kan säga att man åtminstone har rättighet att hysa

sina betänkligheter. Huruvida det ens stannar vid de upplysningarne, kan jag icke säga och vederbörande ej heller, ty undersökningarne äro ju, efter hvad i statsrådsprotokollet säges, ännu icke afslutade, utau fortgå alltjemt. Då emellertid försänkningen i det stora sundet kostar så mycket och det äfven finnes andra sund, om ock smärre, hvilka måste fyllas, och då fyllningarne äfven i dem möjligen kunna sjunka, så är det åtminstone ingen omöjlighet att alla anslag till Carlskronas befästande äro förspillda, i ordets egentliga bemärkelse kastade i sjön.

Vi hafva till Carlskronas befästande utom dessa summor, som omedelbart dertill varit afsedda, beviljat 1,100,000 R:dr till jernvägsanläggning, som äfven kan räknas med till befästningskostnaderna. Sedermera hafva 30,000 R:dr, hälften af besparingar å fjerde hufvudtiteln och hälften af handels- och sjöfartsfondens medel, blifvit använda för att vid Carlskrona anlägga en bro, som vid förekommande behof skulle kunna sprängas i luften. Jag vill icke klandra detta, men jag tror icke, att handel och sjöfart vunnit något på tillkomsten af en sådan bro.

Jag får säga, att om jag slår upp denna Kongl. Maj:ts proposition och jemför densamma med de planer och kostnadsförslag, som förut varit för oss framlagda, så stannar jag vid något, som jag icke kan förklara, och jag måste på de skäl jag anført, yrka afslag å Kongl. Maj:ts begäran, så vidt den afser anslag till försänkningsarbetenas fortsättande. Hvad åter beträffar Kungsholms ombyggnad, så hyser jag angående detta arbetes lämplighet icke så stor misstro, ty jag har icke varit i tillfälle att se, huruvida de derom uppgjorda beräkningar så ofta måst förändras.

Jag förutser att man mot mig skall invända, att Riksdagen icke eger taga tillbaka ett redan beviljadt anslag. Jag vill med några ord söka bemöta en sådan invändning på samma gång jag söker besvara den framkastade frågan, om för Carlskronas befästande någon säker och välgrundad plan visat sig vara följd eller icke. Jag vill i afseende härpå ordagrant upprepa hvad jag i ämnet yttrade vid 1871 års riksdag. Intet har sedermera inträffat, som varit egnadt att häfva eller rubba de tvifvelsmål jag då hyste. Jag yttrade vid nämnde riksdag: "Planen att befästa Carlskrona afgjordes redan år 1819 då ett fäste började anläggas på Kungsholmen hvilket arbete afslutades på 1850-talet. Nya planer uppgjordes, granskades och ändrades från år 1856 till 1865, då man ansåg, att Carlskronas befästande skulle kosta 2,400,000 R:dr, 1867 års befästningskomité fann att icke mindre än 5,000,000 R:dr behöfdes för Carlskronas försättande i tidsenligt skick. Nu har Kongl. Maj:t äskat ett anslag af 3,750,000 R:dr. Äfven andra summor hafva här blifvit nämnda. Jag känner icke Carlskrona och hyser icke någon antipati deremot, men då Chefen för Landtförsvars-departementet uppgifvit, att en fullständig plan för Carlskronas befästande finnes, ber jag att få lemna bevis på den tveksamhet, som herrskat vid uppgörande af plan för Carlskronas befästande, genom att ur det vid 1865-1866 års riksdag af Stats-Utskottet afgifna betänkande N:o 51 punkten 37, rörande anslag till en befästning vid Carlskrona, uppläsa följande: "För försvaret af inloppet till Carlskrona och af rednen innanför de dervarande yttre befästningarne hafva olika och särdeles skiljaktiga planer tid efter annan blifvit framställda. Enligt det

år 1820 uppgjorda förslaget borde befästningen å Drottningsskär iständsättas och på Hästholmen uppföras en tillräckligt stark skans för stängande af inloppet till Aspö samt i öfrigt med särskilda befästningar för ses åtta skär" — — — "Då sedermera möjligheten att forcera inloppet ansågs ökad genom ångkraftens användning och kostnaden för byggande å undervattensgrunden borde undvikas, blef en annan plan uppgjord och vid riksdagen 1856—1858 framlagd. Den afsåg att endast ett af de ofvannämnda skären, eller det som har namnet Länsmän, skulle befästas, men att deremot fem andra skär skulle med befästningar förses, hvarjemte tillkännagafs att Hästholmens befästande af militärmyndigheter på stället ansetts öfverflödigt. Anslag beviljades vid nämnda riksdag för påbörjandet af berörda befästningar och vid den följande för fortsättande deraf" — — — "Vid sistlidna riksdag förekom icke frågan om de öfriga skärens befästande, men deremot förklarades det högst angeläget att det af militärmyndigheterna nyss öfvergifna förslaget om Hästholmens befästande blefve antaget och i verket satt, hvartill ock anslag beviljades. Nu föreslås jemte fortsättande af nyssberörda befästning samt förstärkning af Kungsholms fästning, befästning å undervattensskär Dynan — — hvarjemte anmäles behovet af befästningar dels på Aspö och dels till försvar af jetéen vid Djupasund, af hvilka åtminstone de två förstnämnda förut icke finnas omförmälda."

Så yttrade sig Stats-Utskottet vid 1865—1866 års riksdag och följden blef, att det af Kongl. Maj:t då begärda anslag enhälligt afslogs. Som Herrarne finna, har jag icke hemtat mina betänkligheter ur egen fatatur, utan jag har studerat de bästa auktoriteter, yttranden af Chefen för fortifikationen, från statsrådsbänken, af Stats-Utskottet och befästningskomiteén. Och hvilken annan väg kan den icke sakkunnige gå för att bilda sig ett omdöme? Då emellertid jag i alla dessa källor icke lyckats finna något, som, enligt min åsigt, anger, att en säker och ändamålsenlig plan för detta befästningsverk blifvit funnen, anser jag ännu såsom vid 1871 års riksdag uppskof för vidare undersökningar nödigt, innan nya anslagssummor utgå, åtminstone för fortsättande af försänkingsarbetena, angående hvilka planer och beräkningar synas vara företrädesvis osäkra. Då jag således yrkar uppskof med beviljande af den till försänkingsarbetena äskade summa, anser jag mig icke dermed hafva förordat återkallande af det anslag Riksdagen en gång beslutat för Carlskronas befästande och tror mig härmed hafva bemött den vanliga invändningen härom.

Jag yrkar bifall till min reservation.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Den siste ärade talaren utropade ett par gånger: "huru skall jag förstå detta;" och derefter tillade han: "jag känner icke förhållandena i Carlskrona;" samt slutligen: "en man som jag, hvilken icke är sakkunnig, måste bilda sitt omdöme efter de upplysningar, han hos de tillförlitligaste auktoriteter kan finna." Så var åtminstone innehållet af hans ord äfven om uttrycken icke föllo sig fullkomligt på detta sätt. Jag tror också, att den värde talaren härigenom riktigt angifvit orsaken till sin svårighet att finna klarhet i denna

fråga. Jag vill derföre göra ett försök att hjälpa honom i någon mån till rätta.

Det är fullt riktigt, att med afseende på Carlskrona likaväl som med afseende på hvarje annan fästning i verlden icke alltid samma befästningsplan varit följd. Den plan som gällde 1820, kan icke gälla 1870. Ville vi behålla 1820 års plan finge vi en oduglig fästning; vilja vi icke detta, återstår ej annat val än att följa med vår tid och göra modifikationer i den gamla planen. I hufvuddraget har planen för dessa befästningar dock alltid varit densamma. Meningen har alltid varit den att lägga försvaret vid inloppet, eller rättare sagdt vid inloppen, och att derjemte anlägga ett par fasta punkter vid hamnen. Detta var utgångspunkten, och så länge endast segelfartyg begagnades, ansåg man sig kunna försvara inloppen utan försänkningar. Men sedan örlogsfartyg med ånga och pansar tillkommit, är försvaret omöjligt utan försänkningar i sunden vid inloppet. För att vinna fullständig utredning om bästa sättet att anlägga de nödiga försänkningarne tillsattes 1867 års komité, och denna uppgjorde den plan som sedermera i hufvudsak följts. Det af befälhafvaren för fortifikationen år 1871 afgifna förslag, som låg till grund för den då af Kongl. Maj:t hos Riksdagen äskade anslagssumma, innehöll dock den afvikelse från komiténs plan, att den stora försänkningen skulle förläggas på ett något nordligare ställe, der sundets bredd är mindre men dess djup större än på den af komitéen antagna sträckning. Till följd af det större djupet blef försänkningen dyrare, men befästningskostnaderna i det hela blefvo snarare mindre än större till följd deraf, att, enligt det sednare förslaget, en af komitéen föreslagen befästning på Hjortsgrundet, med en beräknad kostnad af 1,700,000 R:dr, bortföll och i det stället åtskilliga förändringar föreslogos i Kungsholms fästning. Emellertid ansåg man då ännu försänkningarne böra utföras med en grusbank. Men vid undersökning, anställd af en för ändamålet ditskickad geolog, befanns, att grus i tillräcklig mängd icke kunde anskaffas på så nära håll, man hoppats, hvadan den förändring antagits att i stället för grus använda sten.

Hvad vidare beträffar det af mig vid 1871 års riksdag fällda yttrande som Herr Rundbäck anförde, att fullständig undersökning då skett, så får jag påminna om att frågan då var, huruvida tillräckliga undersökningar blifvit gjorda för att afgöra, om Carlskrona borde befästas eller icke. På denna fråga svarade jag och svarar fortfarande: ja. Men frågar man, om sådana undersökningar skett, att hvarje detalj i arbetsmetoden kan bestämmas, måste derpå svaras: nej. Ty sådant kan endast på praktisk väg af erfarenhet under arbetets fortgång bestämmas. Jag hemställer till dem, som hafva någon kunskap om andra fästningsbyggnaders eller jernvägsanläggningars fortgång, att vitsorda, huru ofta förändringar i arbetsmetoden måste vidtagas, huru omöjligt det är att förekomma, att en och annan bank sjunker eller på annat dylikt sätt arbete förspilles, innan den rätta arbetsmetoden finnes. Det kan derföre mer än väl hända, att dessa försänkningar komma att kosta ett par hundra tusen riksdaler mera än från början beräknats, men icke kan deri ligga skäl att afbryta hela befästningsföretaget. Då det är en afgjord sak, att befästningarne utan försänkningar icke skulle motsvara sitt ändamål, hoppas jag, att Kammaren skall oinskränkt bifalla Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Hjelm: När jag begärde ordet, var det för att efter denna Kammares protokoll för 1871 års riksdag anförä, hvad dåvarande krigsminister från statsrådsbänken svarade på ordförandens i Stats-Utskottet till honom framställda spörsmål i fråga om Carlskronas befästade. Jag tror nemligen att detta krigsministerns svar bestämde många för att rösta för anslag dertill. Men det åberopade svaret har sedan dess icke visat sig bestå profvet vid befästningsarbetets utförande. Då emellertid den föregående ärade talaren framhållit dessa omständigheter bättre, än jag förmått göra, och jag icke vill upprepa hvad redan i detta sorgliga ämne yttrats, inskränker jag mig till att instämma med Herr Rundbäck. Derjemte vill jag dock erinra derom, att under sista tysk-franska kriget, det icke var ointagliga fästningar, som höllo Frankrikes stora sjömak på afstånd från Tysklands kuster vid Nord- och Östersjön, utan det var användande af minsystemet.

För att befästa Carlskrona fordras icke blott tre och en kvarts million riksdaler utan väl tio, tjugo kanske trettio millioner. Ligger detta inom gränsen för landets förmåga? Jag tror det icke och är viss, att ett halfgjordt arbete härutinnan är sämre än alldeles intet, ty derigenom riskera vi att få ett Gibraltar i landets sydöstra hörn. Jag vill visserligen respektera ett redan fattadt beslut, men det är ingen brådska nu med fyllningarnes verkställande, utan jag tror, att vi böra se tiden an och tillsvidare taga i öfvervägande, om icke minsystemet i vårt land skulle vara det ändamålsenligaste och billigaste att använda till våra hemmans försvar. Jag yrkar derför afslag på Utskottets förslag och bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr Grefve Posse: Vi minnas nog alla från 1871 års riksdag de strider rörande Carlskronas befästade, om hvilka Herr Rundbäck nyss erinrat oss. De voro icke små, och slutet blef, att de här afgjordes så, att Kammaran afslög det af Kongl. Maj:t begärda anslaget, hvilket dock vid den gemensamma voteringen blef bifallet. De röster, som i denna Kammaran utgjorde minoriteten, vunnos — det vill jag påstå — genom det yttrande om anslagets tillräcklighet, som dåvarande Chefen för Landt-försvars-departementet, på framställd fråga, från statsrådsbänken afgaf. Jag beder att få i Kammarans minne återkalla de uppgifter, han då lernade oss. Enligt Kammarans protokoll yttrade Herr Statsrådet Abelin: "Herr ordföranden i Stats-Utskottet har, för att vinna stöd för sitt omdöme i den föreliggande frågan, begärt mitt yttrande, huruvida den för Carlskronas befästade äskade anslagssumman må vara för sitt ändamål tillfyllestgörande. Då emellertid denna fråga — frågan om beräkningarnes riktighet — står i sammanhang med frågan om de åsyftade befästningarnes skola komma att motsvara sin bestämmelse och jag icke tvekar att jakande besvara både den ena och den andra, torde jag härvid böra redogöra ej mindre för befästningarnes ändamål än deras omfång."

Således, mine Herrar, vi vände oss då till den, som vederborde, vi begärde svar på dessa frågor: är kostnadsförslaget tillförlitligt — är planen för befästningarna tillfredsställande? Och krigsministern svarade: ja till båda spörsmålen. Jag tror, att vi, som då understödde planen, på vår ståndpunkt hade tillräckligt säker grund för vårt handlingsätt.

Ty man lär väl icke vilja fordra af representationen, att den i sitt bedömande skall gå längre än till att öfverväga, om företaget är gagnande, men icke derhän att afgöra i detalj, huruvida förslag om arbetets konstruktion och förslag till kostnader äro riktiga och tillfredsställande. Om då — såsom verkligen det nu till Riksdagen öfverlemnade statsrådsprotokollet synes gifva vid handen — det skulle bekräfta sig, att åtminstone kostnadsberäkningarne varit oriktiga och icke uppgjorda med den noggrannhet, som vederborde, så faller felet icke på representationen utan på den konungens föredragande, som icke tagit bättre reda på saken, innan han hänsköt den till Riksdagen. Framtiden kommer att afgöra, huruvida dessa beräkningar varit riktiga eller icke. Att planen för utförandet i afseende på försänkningar varit felaktig, synes framgå af statsrådsprotokollet. Sådant vore beklagligt, men det är dock icke ännu bevist. Härmed må emellertid förhålla sig huru som helst, så kan icke någon af dessa omständigheter på frågans nuvarande stadium berättiga Riksdagen att bryta ett gifvet ord, att taga tillbaka ett anslag, som en gång är beviljadt. En sådan åtgärd har icke heller blifvit påyrkad. Så vida nemligen jag rätt fattat Herr Rundbäcks anförande, var hans mening endast, att den del af anslaget, som för i år skulle anvisas att utgå, borde nedsättas från det af Kongl. Maj:t begärda belopp 950,000 Rdr till 450,000 Rdr, d. v. s. att det för försänkningararbetena påräknade belopp icke borde utanordnas. Jag kan icke understödja denna uppfattning. Först och främst är det min tanke, att, om någondera delen af befästningsarbetena skulle uppskjutas, så borde det snarast vara Kungsholms ombyggnad såsom oväsendtligast. Ty ingen fästning kan konstrueras så, att den kan hindra vår tids pansarfartyg från att gå fram, men intet pansarfartyg kan bana sig väg öfver ändamålsenliga försänkningar. Under förutsättning, att befästningsarbetet bör fortgå, anser jag derför att försänkningarne böra ställas i främsta runnet, äfven om hafsbotten skulle vara så lös, att betydligt större sjunkning skulle inträffa, än man från början tänkt. För öfrigt och under förutsättning, att vi äro ense derom, att det engång beviljade anslaget successivt skall utgå, finner jag intet giltigt skäl, att i år minska den begärda summan. Det torde vara uppenbart, att ett så stort arbete som Carlskronas befästande fullbordas för jemförelsevis mindre kostnad, om det bedrivs fort, än om det går långsamt. Statsrådsprotokollet visar, huru stort och ytterst kostsamt förarbetet varit, och kostnaden för detsamma drabbar sedermera årsarbetet med allt större procent, ju ringare dettas resultat blifver. Då härtill kommer, att den närvarande ekonomiska ställningen icke påkallar minskning af ifrågavarande anslagssumma, synes mig intet skäl för sådan minskning återstå, och jag tror mig derför böra önska bifall till Stats-Utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Adlersparre: Då den förste talaren nyss anfört åtskilligt af hvad i denna fråga yttrades vid 1871 års riksdag, är jag förvissad om att han i Herrarnes minne återkallat jemväl min ställning till denna fråga; och jag är derför så tillvida tacksam, att icke någon nu skall kunna misstänka mig för något slags rätthafveri, då jag härmed tillstyrker att den föredragna punkten af Utskottets utlåtande måtte odelad bifallas.

Jag vill härmed icke hafva sagt, att den värde talarens siffror och beräkningar äro felaktiga. Jag erkänner tvärtom, att desamma äro fullkomligt riktiga, och jag tror till och med, att han vid dessa beräkningar skulle hafva kunnat gå ännu längre än han gjort. Hela denna befastfråga har från början till slut icke varit annat än en kedja af svikna förhoppningar, och jag är öfvertygad, att den ännu en lång tid skall så förblifva. Men oaktadt denna min uppfattning, anser jag dock, att, sedan Riksdagen medgifvit att 3,750,000 R:dr skola anslås till Carlskronas bestående, Riksdagen icke har något annat val, än att stå vid sitt en gång gifna ord. Icke heller synes det mig vara klokt eller välbetänkt om Riksdagen, i strid emot Kongl. Maj:ts propositioner, skulle göra en förminskning uti utportioneringen af dessa millioner, ty derigenom blefve regeringen måhända tvungen att bryta redan ingångna kontrakt med privata entreprenörer, hvarförutom anslaget i alltför små delar utportioneradt komme att göra arbetet dyrare. Jag tillstyrker att Kongl. Maj:t härvidlag får sköta sig sjelf, att de 3,750,000 riksdalerna måtte utgå i den mån Kongl. Maj:t requirerar, och att arbetet må utföras oberoende af Riksdagens ingrepp, ty härigenom vinner Riksdagen den stora fördelen att för sin del fritagas från allt ansvar för frukterna af detta arbete. Framför allt beder jag, att Riksdagen icke måtte göra sig skyldig till något löftesbrott. Några millioner riksdalers förlust utan påräknad nytta är visserligen att beklaga; men ännu värre vore det om Riksdagen handlade så, att förtroendet till dess en gång gifna ord och löften rubbades.

På dessa grunder kan jag icke annat än på det varmaste tillstyrka, att Riksdagen låter det engång beviljade anslaget till oförändradt belopp utgå, i den mån Kongl. Maj:t derå framställer proposition. Jag anhåller följaktligen att den nu föredragna punkten, som är i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition, måtte odelad och oförändrad af Kamraren bifallas.

Herr Liss Olof Larsson: Om det hade varit fråga om att nu återtaga hvad som en gång redan blifvit beviljadt, så skulle jag icke hafva understött ett sådant förslag. Men då här icke något annat yrkande blifvit framställt, än att, under afvaktan af en ytterligare utredning af frågan, göra en nedsättning uti det af Kongl. Maj:t äskade beloppet till fortsättning af befattningsarbetena vid Carlskrona, så förenar jag mig, på de skäl som af Herr Jöns Rundbäck blifvit framställda, och till hvilka jag knappast tror att några nya sådana behöfva läggas, uti hans yrkande. Men jag beder derjemte att få tillägga ännu några ord. På de af nyssnämnde talare framställda anmärkningar derom, att vid 1871 års riksdag från statsrådsbanken blifvit yttradt, att redan vid den tiden alla möjliga undersökningar angående denna fråga blifvit fullbordade, har Herr Sjöministern genmält, att detta yttrande afgafs endast med hänsyn till de betänkligheter, som vid denna tid kunde förefinnas, huruvida Carlskrona verkligen på ett tidsenligt sätt kunde befästas eller icke, men att dessa Herr Statsrådets ord icke hade afseende på vare sig kostnaden i dess helhet för dessa befattningar, eller särskildt de nu ifrågasatta försänkningarne utanför stora inloppet till Carlskrona. Såvidt jag

jag kan erinra mig, fanns det vid 1871 års riksdag icke någon inom denna Kammare som framställde yrkande derom, att intet anslag till Carlskronas befästande borde beviljas; utan det som hufvudsakligen yrkades af dem, som då motsatte sig detta anslag, var att en ytterligare undersökning angående kostnaderna för de ifrågasatta befästnings- och försänkingsarbetena först borde göras. För egen del får jag säga, och jag tror äfven att många andra inom denna Kammare skola dela denna min mening, uppfattade jag ofvannämnda yttrande från statsrådsbänken, såsom om alla rörande dessa befästningsarbeten erforderliga undersökningar redan före 1871 års riksdag hade blifvit fullbordade, men till min förvåning finner jag dock nu, att Herr Sjöministern velat förringa betydelsen af de ord han vid detta tillfälle i frågan yttrade.

Utaf Stats-Utskottets ordförande har blifvit sagdt, att det snarare vore anledning att förminska anslaget till Kungsholms fästning, än att nu uppskjuta försänkingsarbetena utanför Carlskrona, samt att inga fästningar kunde byggas så starka att icke pansar-fartyg vågade sig fram emot dem, under det att deremot inga fartyg kunde tränga sig fram öfver försänkningar. Jag beder härvid få erinra om den osäkerhet, som förefinnes i den Kongl. Propositionen angående planen för dessa försänkingsarbeten. Man har förut ansett, att sunden som leda intill Carlskrona borde fyllas med grus; på den korta tid som förflutit sedan 1871, har man åter kommit till den öfvertygelsen, att i detta hänseende grus icke längre duger, utan att denna fyllnad nu helt och hållet skall bestå af kullersten. När man blifvit så mycket klokare på en så kort tid, så är det ju möjligt att man ganska snart härefter blifver ännu klokare och måhända finner, att icke heller sten längre är ett lämpligt fyllningsämne i detta fall. Då sålunda härutinnan en ganska stor osäkerhet ännu å vederbörandes sida är rådande, så tror jag det skulle vara godt, om ännu någon ytterligare utredning, än den som finnes i den Kongl. propositionen, kunde komma till stånd. Man ser nemligen lätt, på hvilken löslig grund hela detta förslag är uppgjordt. I början ville man, såsom sagdt, verkställa denna utfyllnad med grus och sand, men sedan man omsider funnit att detta fyllningssätt är på engång för dyrt och ändamålslost, har man beslutit sig för att utföra dessa försänkningar med sten. Af statsrådsprotokollet finner man äfven, hurusom ingenjörsvetenskapen på sista tiden måtte hafva gått betydligt framåt, ehuru på samma gång det måste medgifvas, att den ännu före år 1871 icke torde hafva stått på särdeles goda fötter.

Sedan 1871 års riksdag har man nemligen kommit under fund med, att det för verkställandet af dessa arbeten vore lämpligt, att bygga jernvägar, på hvilka man skulle kunna föra gruset direkte ut på sjelfva bankarne och tömma det i sanden; men under den sista vintern har man åter fått veta, att det stora inloppet till Carlskrona ligger alldeles öppet för vissa hafsvindar, stormar och strömsättningar m. m., så att man måste iakttaga den största försigtighet vid bestämmande af försänkningens beskaffenhet och byggnadsmetoden. Jag tror sålunda, att då man först under sistlidet år kommit under fund med dylika saker, man med fullt skäl kan vara berättigad att önska, det frågan om anslaget till dessa för-

sänkingsarbeten måtte uppskjutas, till dess en närmare utredning angående denna sak blifvit verkställd. Då härtill kommer, att befälhafvaren för fortifikationen förklarar sig ej förr än på grund af innevarande års erfarenhet kunna uppgöra något bestämdt kostnadsförslag i detta afseende, så finner jag äfven häruti ett ytterligare skäl för uppskof med afgörandet af denna del af fragan.

På grund af hvad jag nu anfört, förenar jag mig i det af Herr Jöns Rundbäck framställda yrkandet.

Herr Jöns Rundbäck: Jag beder om ursäkt att jag åter nödgas begära ordet i denna fråga i anledning af de anmärkningar, som blifvit framställda mot hvad jag i mitt förra yttrande i ämnet anfört, och hvilka anmärkningar troligen tillkommit på den grund att jag vid mitt förra uppträdande måhända icke i alla delar lyckats uttrycka mig nog tydligt. Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvars-departementet yttrade nemligen, att den af 1867 års Befästningskomité utarbetade plan för försänkingsarbetena i någon mån afviker från den som sedermera blifvit följd. Detta är mycket riktigt. Denna komité föreslog nemligen, att försänkingslinien skulle gå något sydligare mellan Kungsholmen på Tjurkö och öfver inre Hjortgrunden till Dynan på Aspö, mellan hvilka begge ställen hafvets djup är sjutio fot, då man deremot nu vill lägga dessa försänkningar något nordligare, eller mellan Kungsholmen och Drottningsskär, på ett djup af 85 fot, således på 15 fots djupare vatten. Denna omständighet talar, så synes det, för att försänkingsarbetet öfver den sednare linien skulle blifva större än öfver den förra. Härvid är dock att märka, att afståndet mellan de båda ändpunkterna i det af komiterade uppgjorda förslaget utgör 5,200 fot, då deremot den nordligare försänkingslinien blott är 4,000 fot bred. Huruvida åter sjöbottnens beskaffenhet på det sydligare stället är lämpligare än på den nu ifrågasatta linien, derom tillåter jag mig ej uttala något omdöme, då denna sak icke blifvit tillräckligt undersökt. Om man nu antager att bottenens beskaffenhet på dessa båda linier är ungefär enahanda, och då man tillika vet, att den sydligare delen af detta sund är 1,200 fot bredare än den norra, så skulle följaktligen äfven kostnaden för försänkingsarbeten på den förra sträckan blifva dyrare än på den sednare. Härmed vill jag dock icke klandra, att man nu förlagt försänkningarne i den nordligare riktningen.

Hvad vidare beträffar det förhållande att man numera öfvergifvit den första planen att verkställa detta fyllningsarbete med sand och grus, så anser jag att man deri handlat ganska klokt; ty huru mycket af dessa lätttrörliga ämnen tror man väl skulle komma att stadna qvar på det ställe dit de blifvit kastade i detta inlopp, som ligger alldeles öppet för ett ofta våldsamt upprördt haf och svårt strömdrag? Största delen skulle naturligtvis spolås bort från detta sund och t. ex. drifvas ned mot Tysklands och Danmarks kuster, men icke stadna på det ställe, dit det nedstörtades i vattnet. Jag har således icke heller någon anmärkning att i detta fall göra, utan håller tvärtom vederbörande räkning för att de vid närmare besinnande funnit sten vara ett lämpligare fyllningsämne än grus och sand.

Herr Statsrådet bemötte mina anmärkningar angående ofullständig-

heten af redan verkställda undersökningar i detta afseende, med den förklaring, att undersökningarna väl i det hela vore fullständiga, men att desamma ej alltid vore utarbetade i detalj. Jag förmodar att härmed menas, det man t. ex. vid undersökning funnit hafvets djup på en viss sträcka utgöra 85 fot; men hurudan deremot samma hafsbottens beskaffenhet vore, derom har man ej hittills förskaffat sig kännedom, utan behagat kalla detta en detalj-undersökning, som ännu icke blifvit fullständigt färdig. Det är onekligen ett bekvämt sätt att gå till väga, om man vid ett dylikt byggnadsföretag endast behöfver göra den ytligaste undersökning och ändock kalla densamma fullständig. Man säger helt enkelt: den och den hafsarmen är så och så djup och bred, och dermed har man trott sig göra fullständig undersökning; men huruvida man kan lägga en försänkning öfver densamma, det måste komma att bero på en närmare detalj-undersökning.

Vidare har det blifvit sagdt, att dessa arbeten till följd af den allmänna prisstegringen numera måste blifva betydligt dyrare än förut. Ja, detta är något som man dagligen får höra talas om; men hvem tror man väl verkställer detta arbete? Jo, kronoarbetareskorpsen, och denna skall ju i allt fall sysselsättas med något, och icke kan väl, vid sådant förhållande, den allmänna prisstegringen så synnerligen inverka på detta arbetes fördyrande. Eller har måhända priset på sten stigit? Jag tror sannerligen icke att man, förutom på sjelfva sprängningsarbetet och förslingen af denna vara, behöfver nedlägga någon penningesumma. Snarare skulle man då kunna säga att priset på krut i och för sprängningen möjligen kan hafva stigit. Jag vet visserligen icke huru härmed förhåller sig, men kan dock aldrig tro, att härigenom en förökad kostnad till ett belopp af 1,000,000 R:dr skulle kunna uppstå. Man medgifver emellertid att, om än försänkningarna komme att kosta särdeles mycket, så skulle man deremot kunna göra åtskilliga indragningar i afseende på sjelfva befästningarna. Jag har för min del icke bestridt att ju befästningsarbetena efter nuvarande prisförhållanden måste fördyras; men om det är en sanning att en prisstegring i ena fallet inträffat, så måste detta äfven gälla för alla öfriga fall. Samma förhållande eger äfven rum i afseende å befästningsarbetena vid Waxholm och Carlsborg. Det är helt naturligt, att om härvidlag några inskränkningar skola göras, dessa böra träffa försänkningarbetena och icke sjelfva fästningsbyggnaderna; ty om man t. ex. i och för försänkningar skulle vilja, så att säga, kasta de 3,750,000 R:dr i sjön på samma gång man förklarade sig vara sinnad att vidtaga inskränkningar i afseende på fästningsbyggnader, så blefve det naturligtvis inga fästningsarbeten utaf.

En annan talare har sagt, att väl fästningar men icke försänkningar kunde intagas och forceras. Jag vill icke närmare inlåta mig på detta ämne, men jag tror dock, att äfven en försänkningsslinje, sådan som den nu ifrågasatta eller hvilken annan sådan som helst kan genom nutidens minor sprängas eller på annat sätt oskadliggöras om den ej försvaras af batterier. Slutligen har man äfven ifrågasatt, huruvida det vore lämpligt eller om det ens låte sig göra, att Riksdagen skulle frångå ett redan en gång förut fattadt beslut. Jag beder att härvid få ånyo erinra, det Riksdagen särskildt i fråga om anslag till Carlskronas befästande flera gånger vidtagit en dylik åtgärd. Samma förhållande har, såsom vi veta,

helt nyligen egt rum i fråga om anslaget till den s. k. lagbyrån. Härvid böra vi sålunda icke hysa någon betänklighet; men om nu ändtligen Kam-maren nödvändigt vill kasta ut 1,000,000 R:dr i Östersjön, så skall jag icke på ringaste vis söka hindra det. Jag skall icke ens begära votering derom, såvida icke någon annan gör det. Men jag har af min pligt såsom representant känt mig manad att här öppet framlägga mina betänkligheter mot det ifrågasatta anslags-förslaget för försänkingsarbetena vid inloppen till Carlskrona.

Jag vidblifver fortfarande mitt förra yrkande.

Herr Statsrådet, Friherre Leijonhufvud: Jag har änyo begärt ordet i denna fråga endast för att lemna ännu några ytterligare upplysningar åt Herr Jöns Rundbäck, hvilken synes hafva gjort sig mycken möda för att samla sådana anmärkningar, som, enligt hans föreställning, äro af beskaffenhet att tala för ett afstyrkande af bifall till en del af det anslag, som i den nu föredragna punkten af Stats-Utskottet blifvit förordadt.

Hvad nu först vidkommer försänkningarnes längd, så har denne talare rätt deruti att den af 1867 års komité föreslagna försänkingslinie är längre än den som ingår uti 1871 års plan. Men om den värde talaren hade något närmare tagit kännedom om de kartor, som åtföljde 1867 års komitébetänkande i denna sak, så skulle han hafva funnit, att den af komiterade förordade sydligare försänkingslinien öfver inre Hjortgrundet och Dynan på det djupaste stället endast uppnår 70 fot, och detta endast på en kortare sträcka, hvaremot de delar af inloppet, som finnas emellan dessa grund och de närmaste stränderna hafva ett djup af endast 8—20 fot. Den norra försänkingslinien åter emellan Kungsholmen och Drottningsskär har ett djup af ända till 85 fot i midten och äfven resten af det 4,000 fot breda sundet, som ej anbrytes af några grund, har här ett mycket betydligare djup än i den södra linien. Då man nu vet, att massan af erforderliga fyllnadsämnen vexer i samma proportion som quadraten på djupet, så inses lätt, att äfven kostnaden för den norra försänkingslinien måste blifva betydligt dyrare än för den södra. Hvad vidare beträffar Herr Liss Olof Larssons anmärkningar derom, att tillräckliga undersökningar angående de lämpligaste arbetsmetoder och fyllnadsämnen ännu icke blifvit afslutade, så får jag säga, att det under arbetets fortgång dels befunnits olämpligt att till fyllnadsmassa använda sand och grus, emedan dessa ämnen, som måste hemtas på flera mils afstånd upp i land, till följd af transportkostnaden blifva alltför dyra, samt dels ock att det icke genom något slags undersökning kan erhållas fullständig upplysning om den under alla förhållanden lämpligaste arbetsmetoden, hvarom endast på rent praktisk väg tillförlitlig kännedom kan vinnas. I detta afseende har äfven Chefen för fortifikationen anlitat en skicklig officer vid Våg- och Vattenbyggnadskorpsen, hvilken för ändamålet blifvit anställd såsom arbetsbefälhavare. Sedan denne officer under vistelse på stället förra vintren ledt detta arbete, har han tvänne särskilda gånger här i Stockholm ytterligare rådgjort sig med erfarne män och bland dem Chefen för statens jernvägsbyggnader, hvarefter de af honom inhemtade råd och upplysningar vid arbetets vidare fortsättning

blifvit följda. Kammaren torde häraf finna, att man härvidlag på rent praktisk väg sökt åstadkomma all den utredning och undersökning, som varit möjliga. Slutligen begår Herr Rundbäck ett misstag, då han tror att kronoarbeitskorpsen användes för utförande af dessa försänkingsarbeten. Så är icke förhållandet, ty denna arbetskorps är förlagd ute på öar i skärgården och är förhryd af enskilda personer till att hugga sten, som sedan utskeppas till utlandet. Det nu ifrågavarande arbetet åter utföres, såsom jag tror mig veta, af ett stensprängningsbolag här i Stockholm, hyllket på ackord utför detsamma till billigaste pris. I anledning af en talares förmodan derom, att minor skulle kunna förstöra försänkningar, får jag nämna, att jag, med all respekt för dessa förstörelseverktyg, dock tror mig känna, att de ej äro dertill lämpliga eller i stånd till att undanröjda sådana försänkingsarbeten, hvarom nu är fråga.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Jag kan så mycket heldre nu tala för bifall till Utskottets förslag, som jag var en af dem, som ifrigast motsatte sig anslaget till befästningsarbeten vid Carlskrona, emedan platsen icke kan befästas på sådant sätt, att de medel, som dertill anslås, kunna anses väl använda. En talare har yttrat, att år 1871, d. v. s. då frågan första gången förevar, ingen inom denna Kammare motsatte sig förslaget om nya befästningar vid Carlskrona. Jo — jag och många andra voro vid det anförda tillfället fullkomligt öfvertygade, att de pennningar, som nedläggas der i och för befästningsarbeten, äro förspillda, och jag framhårdar i min åsigt. Jag kan icke bedöma, huruvida Carlskrona kan befästas fullständigt från sjösidan, men betvivlar det. Att befästa detsamma från landsidan deremot är icke möjligt, och de försök dertill, som nu göras äro nästan att stämpla såsom lekverk. Den karta, som är bifogad befästningskommittéens utlåtande visar, att det finnes positioner betydligt närmare Carlskrona än Hvita Krog. Hvem som helst kan finna, att om fienden har landstigit, han troligen icke gör sig något besvär med Hvita Krog, utan kör upp sitt fältartilleri på närmare håll, t. ex. vid Skillingsnäs, som är 9,000 fot från staden, och derifrån skjuter ner densamma, som är bygd af trä. Dessutom talar ett annat viktigt skäl mot Carlskronas befästande från landsidan. Der saknas dricksvatten. Sådant är genom en $\frac{1}{2}$ mil lång vattenledning inledt från Lyckeby. En vattenledning är likväl för fienden ganska lätt att afskära och endast af denna anledning anser jag de summor vara bortkastade, som användas för befästningar på Carlskronas landsida. Detta hindrar mig icke tillstyrka, att, då Riksdagen för ändamålet utlofvat 3,750,000 R:dr, Riksdagen bör hålla sitt ord och gifva regeringen den andel häraf, som nu blifvit begärd. Regeringen får då ensam bära ansvaret om pengarne bortkastas på ändamålslösa befästningsföretag, föreslagna och påbörjade utan att fullständiga och tillförlitliga undersökningar förut skett. Ja — jag skulle till och med önska, att hela återstoden af anslaget så snart som möjligt beviljades, för att låta Regeringen använda summorna medan jag är kvar i Kammaren. Jag blefve då — sedan 3,750,000 R:dr stoppats ner och det visade sig att, det oaktadt, endast början vore gjord — i tillfälle att bestrida alla vidare anslag för ändamålet. Saken kan för framtiden äfven vara af nytta för landet, ty exemplet att anslå sådana summor som 3,750,000 R:dr på så

lösa grunder, som då skedde, skall verka afskräckande. Jag röstar således för bifall.

Herr Gummesson: Det torde icke vara delade åsikter om att befästningar äro nödvändiga för att hindra en påträngande fiende. Knapast någon riksdag förgår utan att anslag till en eller flera byggnadsföretag i den vägen beviljas, men så snart det är frågan om Carlskrona, möter motstånd, liksom den platsen vore alldeles olämplig eller ovärdig att befästas. Platsen är förut befästad, och då man en gång kommit till den öfvertygelsen, att fästningar böra finnas, måste väl Carlskrona liksom alla andra fästningar upprätthållas i tidsenligt skick. Ombyggande af Kungsholms fästning synes derföre vara en ganska välbeträkt åtgärd och hvad beträffar den ifrågasatta nya befästningen, nemligen försäkningsarbetena, så kan väl ingen neka till att de äro nödvändiga för hamnens försvar mot nutidens pansarflottor. Dessa arbeten äro dessutom af den beskaffenheten att — en gång färdiga — icke vidare fordra något underhåll.

Förslagets motståndare hafva såsom hufvudsakligt argument endast anført, att befästningarna anses blifva dyrbarare än från början var beräknadt. Om så är, hör det ju till de menskliga svagheterna att icke vara fullkomlig. Misstag kunna visserligen hafva blifvit begångna vid undersökningarna, men jag vill fästa Kammarens uppmärksamhet på det kända förhållandet, att under sednare år en stor prisstegring i alla riktningar egt rum, hvarigenom naturligtvis arbetet i betydlig mån fördyrats.

En så utmärkt hamn, som Carlskrona erbjuder, finnes knappast uti Europa, och i händelse af krig vore den för fosterlandet af sådan betydelse, att dess befästande synes mig vara af största vikt. Derför tror jag icke — såsom en talare på skånska bänken försäkrat — att de penningar, som för ändamålet användas, äro bortkastade. Vi hafva ju i alla tider underhållit en stående armé. Då skulle ju de millioner, som för densamma blifvit använda, äfven vara förspillda.

Jag yrkar således bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Lyttkens: Jag vill erinra Kammaren om den säkerhet med afseende å kostnaderna för Carlskronas befästande, som vid 1871 års riksdag gjorde sig gällande på statsrådsbänken. Krigsministern yttrade då bland annat: "Herr ordföranden i Stats-Utskottet har, för att vinna stöd för sitt omdöme i den föreliggande frågan, begärt mitt yttrande, huruvida den för Carlskronas befästande äskade auslagssumman må vara för sitt ändamål tillfyllestgörande. Då emellertid denna fråga — frågan om beräkningarnes riktighet — står i sammanhang med frågan om de åsyftade befästningarna skola komma att motsvara sin bestämmelse, och jag icke tvekar att *jakande* besvara både den ena och den andra, torde jag härvid böra redogöra ej mindre för befästningarnes ändamål, än deras omfång." Herr Krigsministern har — såsom Herrarna torde finna — med den största tvärsäkerhet uttalat sig i frågan. Vidare yttrade en annan ledamot af Statsrådet vid samma tillfälle följande: "Hvad för öfrigt en ny undersökning beträffar, så tror jag, att om någon plats undergått en noggrann undersökning, så är det just Carlskrona. Nog-

granna kartor äro under sednare åren uppgjorda, utvisande djupen och bottenens beskaffenhet i alla sund. Men huru mycket än blifvit undersökt, har man glömt att undersöka, huruvida det materialgrus, som då ansågs såsom det tjenligaste fyllnadsämne för att fullborda de nödiga försänkningarne, finnes och på hvad afstånd från de blifvande bankarne. Sådant bör väl anses höra till en noggrann undersökning samt vara nödvändigt för en tillförlitlig kostnadsberäkning. Nu upplyses man, att grus alldeles icke är att tillgå och att några andra undersökningar ej behöfva göras, fastän äfven djupförhållandena visat sig vara i verkligheten betydligt annorlunda än undersökningarne förut gifvit för handen, och derföre säges nu från statsrådsbänken, att alltså kan man med skäl anse de nu begärda anslagen till Carlskronas bestående för ett slags lärpennningar, och det synes mig derföre vara orätt att på en gång gifva så mycket som nu är ifrågasatt. Praktiken (eftersom teorien ej kan säga det) borde först få visa hvad som bör göras och icke göras. Jag vill icke, att Riksdagen upprifver ett en gång fattadt beslut, men yrkar att af för ändamålet anslagna medel ej för närvarande så mycket anvisas. Att — såsom talaren på skånska bänken nyss yttrade — kasta ut dessa 3 å 4 millioner blott för att framtiden skall draga nytta af ett varnande exempel mot slöseri, påminner om historien angående Slaverna eller Helloterna i Sparta, som man lät vid vissa tillfällen suppa sig fulla för att dermed afskräcka ungdomen från att hängifva sig åt dryckenskap. Att bortkasta 4,000,000 blott för att gifva ett varnande exempel mot slöseri torde svenska folket finna mindre angenämt och ej nyttigt, helst som det förut icke saknas tillräckligt med praktiska varningar mot slöseri med statens medel och prof på illa uppgjorda kostnadsförslag.

Hvad åter beträffar Herr Rundbäcks förslag att nedsätta anslaget för i år till 450,000 R:dr i och för Carlskronas befästaude, gillar jag detsamma; men att dervid fästes det villkor, att arbetena blott utföras i och för Kungsholms fästnings ombyggnad, kan jag för min del ej gilla, ty jag tviflar att Riksdagen kan hafva nog sakkännedom för att inlåta sig på sådana detaljbestämmelser, och om den äfven har en sådan sakkännedom, bör Riksdagen dock ej inlåta sig på sådana föreskrifter, då den ej kan veta hvilka och hurudana förarbeten, som äro gjorda, utan öfverlåta till regeringen att pröfva och bestämma detaljerna af arbetet, men för sin del blott bestämma anslagets storlek.

På anförda skäl yrkar jag, att endast ett belopp af 450,000 R:dr ställes till Kongl. Maj:ts disposition, för att efter Kongl. Maj:ts bepröfvande användas på befästningsarbeten vid Carlskrona.

Herr Gumælius: Jag erkänner gerna att jag, i brist på sakkännedom, icke, strängt taget, är berättigad att yttra mig i denna fråga, men jag måste deltaga uti den blifvande voteringen och bör således, så godt jag kan, på grund af hvad jag kunnat inhemta, söka åtminstone för mig sjelf uppställa några skäl.

Med jemmod har jag icke kunnat höra flere representanter, som vid 1871 års riksdag stodo på samma sida som jag och yrkade afslag å allt befästningsarbete vid Carlskrona, här i afton yttra, att de penningar, som der användas, "äro förspillda", att det befästandet der

är ett dyrbart "lekverk", att summorna kunna anses såsom "bortkastade" o. s. v., men ändock tillstyrka det nu begärda anslaget beviljande, ehuru utredningen medgifves och förklaras vara ofullständig och alldeles otillfredsställande. Kongl. Maj:t erkänner, att de planer, som för två år sedan försäkrades vara pålitliga och fullständiga, nu äro mindre användbara, och att de kostnadsförslag, som då uppgjordes, voro otillförlitliga. Framför oss ligga i dessa fall sakförhållanden, som icke låta resonnera bort sig, och ännu återstår troligtvis åtskilligt att erfara. Man vill nu "söka lärdom af praktiken", och denna skall efter all anledning utvisa, att man missräknat sig kanske betydligt mera än som nu erkännes. Vid sådant förhållande kan jag icke annat än förvåna mig öfver Herr Adlersparres, Herr Sven Nilssons i Österlöf uppträdande nyss. Dessa ärade representanter voro bland dem, som vid 1871 års riksdag ifrigast motsatte sig Carlskronas bestående, men nu yrka de bifall till det af Kongl. Maj:t för år 1874 äskade beloppet, och talaren från Skåne säger sig gerna vilja gifva hela återstoden af de anslagna millionerna ju förr dess heldre, just derföre, att han anser penningarne bortspilda och vill för framtiden skaffa ett varnande exempel. För min del kan jag icke gilla ett dylikt resonnement. Tvärtom anser jag klokt att under närvarande försökstid inskränka anslaget så mycket som möjligt, för att derigenom minska tilläufventyrs gagnlösa uppoffringar, och då jag icke hyser hopp om att få afslag å hela den begärda summan, så her jag att få förena mig med Herr Jöns Rundbäck, då han yrkat anslaget nedsättning till 450,000 R:dr, och med Herr Lyttkens deruti, att medlen ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för att vid Carlskrona användas efter omständigheterna.

Herr Anders Svensson: Enär en föregående Riksdag till Carlskronas bestående anslagit 3,750,000 R:dr, skulle det förefalla högst besynnerligt, om innevarande Riksdag nekade Kongl. Maj:t större eller mindre del utaf det begärda beloppet. Jag yrkar derföre, att Stats-Utskottets förslag i denna punkt bifalles.

Herr A. P. Danielsson: Med afseende å försvaret af vårt land är hela nationen att betrakta såsom en stor familj, som i mån af krafter och tillgångar bör söka att åstadkomma ett tidsenligt försvar. Hvad nu särskildt beträffar försänkningar vid Carlskrona, har ingen bevisat att sjelfva planen är olämplig, men det återstår att få ett fullt tillförlitligt kostnadsförslag, ty det redan uppgjorda har visat sig alldeles otillförlitligt. Så har man t. ex. funnit, att stora försänkningen, beräknad till ett djup af 85 fot, i sjelfva verket är 30 fot djupare, om man inberäknar det lösa bottenlagret. Vi veta äfven att det är stor risk att bygga i vatten. Uti bilagan till Kongl. Maj:ts proposition underrättas man om, att det inlopp, som genom stora försänkningar skall stängas, är öppet för vissa hafsvindar samt att en stark strömsättning äfven på djupet förekommer. Det kan således lätt inträffa att hela försänkningen, då den blifvit färdig, plötsligen sjunker eller rasar till följd af den lösa botten eller starka strömsättningen. Klokheten bjuder oss derföre att uppskjuta arbetet, till dess regeringen hunnit undersöka platsen på nytt. Då ingen fara för krig står för dörren, kunna vi gerna vänta en tid, hvarigenom möj-

ligen besparing uti kostnaderna till följd af säkrare planer kunna uppstå. Vi kunna icke anses berättigade att slösa med medel, som hela landet sammanskjuter, utan vi skola svara för att statsmedlen rätt användas. Att, såsom en talare på skånska bänken yttrat, helt föraktligt gifva ut 3 à 4 millioner till ett företag, som man anser alldeles förfeladt, detta är en åsigt, hvaremot jag protesterar.

För min del instämmer jag derföre med de talare, hvilka yrkat uppskof med arbetets fortsättande; och yrkar derföre afslag i Utskottets förslag i så måtto att endast 450,000 R:dr må under nästkommande statsreglering till befästningarne i Carlskrona utgå.

Herr *Jonas Peter Nilsson* instämde med Herr Danielsson.

Vidare yttrade:

Herr Leijer: Då denna fråga vid 1871 års riksdag behandlades af Andra Kammaren, tog jag mig friheten yttra: "Enligt min tanke, gäller det här icke blott frågan om uppskof med Carlskronas befästande eller etablissemangets flyttande, utan det ligger bakom äfven en annan sak, som bidrager att förvilla åsigtarna, nemligen frågan om Sverige skall hafva ett sjöförsvaret eller icke." Och jag har icke något skäl att nu frångå denna åsigt. Jag tog mig äfven då — i full öfverensstämmelse med hvad en talare hade utlätit sig vid ett dagen förut af begge Kamrarna hållet möte å börsen, då han nemligen sagt, att det blodiga drama som nyligen uppförts på Europas teater, hade varit den impuls, som framkallat denna ifver för utvecklingen och ordnandet af vårt landtförsvaret — friheten att yttra följande: "Jag föreställer mig att, om detta drama utspelas på sjön, ifvern hade fått en annan, men bestämdt lika berättigad riktning". Jag försökte vidare visa att, så vidt jag kunde fatta, Sveriges geografiska läge hänvisar oss till att hafva ett åtminstone proportionsvis lika starkt sjöförsvaret som landtförsvaret. emedan jag ansåg det vara bättre att mota fienden innan han hade beträdd svensk mark, än att strida med honom der. Och i följd deraf betraktade jag också Carlskronas befästande såsom särdeles viktigt, i synnerhet som, enligt hvad jag äfven sökte frauthålla, ingen kunde visa en svensk hamn, som bättre lämpade sig till centralpunkt för vårt sjöförsvaret än just Carlskrona.

Erkänner man denna åsigt vara riktig, nemligen att Sverige bör lägga an på sjöförsvaret och hafva en centralpunkt derför i Carlskrona, då kommer man först in på frågan om kostnaderna för detta ändamål. Kostnadsförslag voro då också uppgjorda, och det är mot dessa kostnadsförslag, som åtskilliga talare i dag uppträdt med så skarpt klander och i synnerhet mot den "*tvärsäkerhet*", såsom ett par talare hafva uttryckt sig, hvarmed samma förslag blifvit framställda. Dåvarande chefen för Landtförsvars-departementet är här icke närvarande och således icke i tillfälle att försvara sig. Men då jag går i samma riktning som han i denna fråga, skall jag taga mig friheten söka att i någon mån förminska verkan af det anlopp som blifvit gjordt mot honom, och det helt enkelt genom att anföra hans eget yttrande i ämnet. Två föregående talare hafva citerat de första orden af samma yttrande, men ingen af dem har gått vidare.

Jag åter ber att få fullfölja citatet. Han sade då — vid 1871 års riksdag nemligen: — "Då emellertid denna fråga — frågan om beräkningarnes riktighet — står i sammanhang med frågan om de åsyftade befästningarnes skola komma att motsvara sin bestämmelse, och jag tvekar icke att *ja-kande* besvara både den ena och den andra, torde jag härvid böra redogöra ej mindre för befästningarnes ändamål, än deras omfång." Så långt citerade de föregående talarne. Men sedermera säger han: "ändamålen äro: att skydda svenska flottans hufvudstation och der upplagda förråd af alla slag; att gifva en säker tillflyktsort för de våra handelsfartyg, som under ett pågående krig kunna deraf blifva i behof; att lemna en allierad flotta tillträde till en väl belägen och försvarad hamn, der den må kunna bilda sina depåer och reparera sina sjöskador och derifrån den må ega en lämplig utgångspunkt för sina operationer, att — hvaraf fördelen ej heller bör förbises — lemna en sluten fast plats till förråd samt för en i södra delen af riket opererande armé; men, först och sist, att förhindra en fiendtlig makt att sätta sig i besittning af denna för en sådan makt, så väl i militäriskt som politiskt hänseende, högst vigtiga plats."

Detta öfverensstämmer ju helt och hållet med hvad jag nyss anförde såsom skäl för Carlskronas befästande. Längre fram i sitt yttrande säger han: "Beräkningarne äro uppgjorda med all den noggrannhet, som omständigheterna kunnat medgifva, och ingen anledning förefinnes antaga, att den uppgifna kostnadssumman skall behöfva öfverskridas."

Kan man kalla detta att yttra sig med tvärsäkerhet. Tvärtom har han, som ju icke uppgjort kostnadsförslagen, utan blott, sin pligt likmåttigt, stödt sig på andra vederhörandes beräkningar, i dessa ord ganska visligt inlagt en reservation i händelse af möjligen uppstående nödvändighet att öfverskrida de beräknade kostnaderna. Jag ber att härvid få fästa uppmärksamheten derpå, att precis enahanda förhållande egt rum vid många andra tillfällen, då allmänna arbeten skolat utföras. Vi hafva t. ex. ett nationalmuseum, som, sådant det nu befinner sig, kostat långt mer än hvad ursprungligen varit beräknadt. Skulle det, då detta upptäcktes och arbetet ännu ej var halfärdigt, hafva varit Riksdagen värdigt att säga: vi vilja icke hafva något museum, om vi icke kunna få detsamma för det och det priset? Eller, då det var fråga om anläggandet af jernväg mellan Stockholm och Göteborg, och det visade sig, att kostnadsberäkningarne för dess dragande öfver en sjö eller något dylikt, som ej kunde undvikas, voro mångdubbelt för låga, skulle Riksdagen då heldre hafva bort afstå från jernvägen och säga: det är icke vår mening att få en jernväg mellan Stockholm och Göteborg, om vi icke få den för det eller det priset; då låta vi heldre de hittills nedlagda penningarne vara bortkastade? Jag tror att ett sådant resonnement hvarken har ifrågakommit eller någonsin bör ifrågakomma från Riksdagens sida. Jag tror ej ens att den enskilda industrimens målsmän resonnera så.

Jag anser således, på sätt jag nyss antydtt, befästandet af Carlskrona vara af *så stor* vigt, att vi icke böra fästa så synnerligt stort afseende på den förhöjda summa, som därför må vara erforderlig, och jag ämnar därför yrka bifall till det för ändamålet nu begärda anslaget, oafsedt detsamma i en framtid möjligen kommer att visa sig vara otillräckligt, hvaremot det aldrig kunde falla mig in att votera för ett anslag, om jag vore

fullkomligt öfvertygad att det vore bortkastadt, såsom några talare här föreslagit.

Herr Friherre Ericson: De tvifvel, som här i afton råda i fråga om möjligheten att för de beräknade kostnaderna kunna verkställa arbetet med Carlskronas befästande, läto äfven höra sig inom Stats-Utskottet. Men Utskottets majoritet ansåg att Riksdagen, då den en gång beslutat dessa befästningar, genom att nu ingripa i eller nedsätta det af Kongl. Maj:t derför i år begärda anslaget, skulle ådraga sig ett ansvar, som den hvarken finge eller skulle vilja bära. Det är nemligen gifvet att om nedprutning i anslaget nu eger rum, och det sedan visar sig att det dermed afsedda ändamålet icke vinnnes eller att resultatet i allmänhet icke blir godt, så skall man med skäl eller åtminstone med sken deraf kunna förebrå Riksdagen att i sin mån dertill hafva bidragit. Det gifves måhända berättigad anledning tro, att de planer och beräkningar i afseende på Carlskronas befästande, som först framlades, icke varit af den stabla beskaffenhet, att de numera visa sig hålla streck. Men, mine Herrar! Om dessa planer varit oriktiga och om beräkningarne och undersökningarne varit lösliga, så må vi låta den eller dem som vilseledt Riksdagen, härför ensamme bära ansvaret inför nationen, och låtom icke oss genom att nu vägra det af Kongl. Maj:t äskade anslaget påtaga oss någon del af detta ansvar.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr O. Nilsson: Utan att förlänga diskussionen ber jag endast att få till protokollet antecknadt, att jag på de skäl den förste talaren anfört yrkar afslag å den föredragna punkten.

Herr Nils Nilsson i Asarum: Då denna fråga vid 1871 års riksdag förevar, röstade jag mot allt anslag till Carlskronas befästande. Men då nu Riksdagen en gång beviljat anslag för ändamålet, så vill jag icke vara med om att uppriva detta beslut; och jag kan icke annat än förvåna mig öfver att något förslag i den riktningen kommit fram i denna Kammar.

Jag yrkar derför bifall till Utskottets hemställan.

Herr Gjerling: Här har mycket, vidlyftigt, ordats, i synnerhet af den förste talaren, angående nu till behandling föreliggande fråga. De flesta af de många orden hafva dock enligt min tanke varit alldeles öfverflödiga, enär man i Kongl. Maj:ts proposition i ämnet samt de dertill hörande bilagorna haft tillfälle att läsa nästan detsamma, som, särskildt hvad den förste talarens uppgift beträffar, blifvit Kammaren meddeladt. I allmänhet har dock ingen af denna Kammares ledamöter, med undantag af en, uttalat den mening, att Carlskronas befästande är obehöftigt; och hvad som dervid förekommer lugnande är, att denne ende vid uttryckandet af sådan mening dock förordat beviljandet af det nu för ändamålet begärda beloppet. Detta ingifver mig den tanken, att han, oaktadt sitt yttrande i detta hänseende, dock icke kan annat än på samma gång

i viss mån i sjelfva verket medgifva riktigheten af de åtgärder som i fråga om Carlskronas befästande blifvit vidtagna.

Jag för min del är lifligt öfvertygad om nödvändigheten af Carlskronas befästande. Jag yttrar icke detta derföre att jag är representant för nämnda stad, men såsom sådan har jag haft klart för mig skyldigheten att här uttala min mening i saken, enär jag, såsom varande från Carlskrona, der haft tillfälle att blifva bekant med förhållanden, som just betinga nödvändigheten af befästningars utförande derstädes.

På sätt jag redan nämnt, har ingen af Kammarens ledamöter yttrat sig om obehöfligheten af dessa befästningar, med undantag af den talare jag antydt. Deremot finner jag att diskussionen rört sig hufvudsakligen kring kostnadsförslagen, deras mer eller mindre tillförlitlighet eller huruvida kostnaderna komma att uppdrifvas till högre belopp än som blifvit angifna. Jag tillhör den sidan inom Kammaren, hvilken anser, att derpå nu icke kan komma an. Detta kunde vara fallet endast om man önskade att angripa person; då tvingas man att på detta sätt söka framdraga de felaktigheter i beräkningar, som tilläfventyrs kunna förefinnas. Väl veta vi, att de nu auförda kostnadsberäkningarne äro högre än hvartill de ursprungligen blifvit upptagna. Men förklaringsgrunden till detta förhållande torde i viss mån vara lätt funnen i den prisstegring, som på sednare tider egt rum beträffande såväl arbetskrafter som material.

Här har, ytterligare mycket talats om, att man kastat sig fram och tillbaka i afseende å dessa befästningsplaner. Jag finner detta helt naturligt; det kan icke vara annorlunda. Ty samma planer, som, hvad den förste talaren omnämmt, redan för 30, 40, ja, till och med 50 år tillbaka uppgjordes, kunna väl icke, under ändrade tidsförhållanden, fortfarande gälla, utan måste ändras. Härtill kommer att, om — en plan må vara än så väl uppgjord — andra personer än dess grundläggare blifva de afgörande vid utförandet, det då väl låter tänka sig, att dessa personer icke i alla riktningar godkänna den ursprungliga planen och att ändringar deri äfven sålunda komma att göras. Jag finner derföre en stor del af de gjorda anmärkningarne mera ådagalägga en ospard möda att genomse alla möjliga akter för att utfinna anklagelsepunkter än att något egentligt motstånd mot utförandet af sjelfva befästningarne dermed varit afsedt.

Huruvida dessa befästningar skola utföras eller icke, det är *en sak*. Misstag, som kunna hafva blifvit begångna, är *en annan*. Vill man saken — och det hafva de fleste talare förklarat sig vilja — så bör man icke bedöma frågan på det sätt, som en och annan här gjort.

Det vore onekligen ganska mycket i afseende på densamma att tillägga. Men här har så många gånger dels nu, fastän i mindre mån, dels under föregående riksdagar talats om huru och om Carlskrona skall befästas, att jag icke anser något vidlyftigare ordande derom vara erforderligt. Men då Riksdagen emellertid för tvänne år sedan redan gifvit medel till nu ifrågavarande ändamål, så har *den* också dermed uttalat *sitt* beslut härutinnan. *Detta* beslut vill jag hålla i helgd samt åtminstone icke med min röst bidraga att minska giltigheten af detsamma. Jag kan derföre, lugnt stödjande mig på denna min, äfven af åtskilliga andra ledamöter uttalade uppfattning, att Riksdagens beslut måste hållas i helgd,

och hvilken åsigt jag är öfvertygad vara flertalets inom denna Kammare, endast yrka bifall till Stats-Utskottets i nu föredragna punkt gjorda hemställan.

Herr Carl Aron Jönsson: Det synes som representanten från Carlskrona, äfvensom öfriga representanter från Blekinge, uppfattat yrkandet om nedsättning med 500,000 R:dr i det åskade anslaget vara detsamma som att upprifva ett af Riksdagen förut fattadt beslut. Så har emellertid icke jag fattat saken, utan anser jag afsigten dermed endast hafva varit att man icke måste så mycket forcera arbetet med de ifrågavarande befastningarne, för att få tillfälle till erhållande af noggrannare undersökningar och vinnande af flera upplysningar i frågan. Vi hafva ju nu både hört från statsrådsbänken och sett i Kongl. Maj:ts proposition, att någon säkerhet häruti icke står att finna; till bevis hvarför jag endast vill nämna, att man i det ursprungliga förslaget hade beräknat att verkställa fyllningen med grus, men att, då detta arbete skulle utföras, något grus icke fanns att tillgå.

Hvar och en som var närvarande vid 1871 års riksdag påminner sig utan tvifvel, hvilka de voro, som då stredo för detta anslag, äfvensom att ordföranden i Stats-Utskottet lika ifrigt som nu arbetade för detsamma. Men hvad var det som förorsakade denna ifver? Jo, det stora fransktyska kriget, som då upprörde allas sinnen, såväl regeringens som representationens, och man beviljade snart sagdt hvad som helst af räddhåga för krigsbussen. En annan icke oväsentlig orsak till den frikostighet, som då visades, var det då förestående stora arméorganisationsförslaget, som man ansåg att man icke kunde godkänna, ehuru man å andra sidan ansåg sig böra, såvidt landets tillgångar sådant tillät, i öfrigt göra allt hvad man kunde för att värna ett dyrbart fosterland. Jag för min del var då, likasom nu, af den mening, att alla summor, som beviljades till Carlskronas befastande, innan tillförlitliga planer och kostnadsförslag voro uppgjorda, vore bortspilda penningar. Jag kan därför icke heller nu med tystnadens vältalighet låta frågan afgöras, utan yrkar bifall till Herr Rundbäcks förslag med den modifikation deraf, som af Herr Lyttkens blifvit framställd.

Herr Wigardt: I en för hela landet så vigtig fråga som denna och som väckt så mycket uppmärksamhet i följd af de stora summor den gäller, anser jag det vara representantens skyldighet att yttra sin mening. Ehuru jag icke kan annat än beklaga 1871 års Riksdags beslut att anvisa omkring fyra millioner riksdaler till Kungsholmens befastande samt till inloppens försänkande — hvilken summa, i synnerhet hvad den angår försänkningarne, jag hört flera fackmän förklara endast vara en droppa i hafvet — vill jag likväl icke att Riksdagen frångår sitt redan fattade beslut. Långt derifrån. Men jag anser uppskof med arbetet utan olägenhet kunna ega rum, hvarigenom man får tillfälle att förvissa sig om den plan, hvarefter arbetet skall utföras, samt om de kostnader, hvilka därför kunna vara erforderliga. Jag slutar därför med att yrka bifall till Herr Rundbäcks förslag, med den ändring deri, hvarom Herr Lyttkens gjort framställning i sitt yttrande.

Öfverläggningen förklarades afslutad. Sedan Herr Talmannen upptagit de olika yrkanden, som derunder förekommit, begärdes ordet af:

Herr Jöns Rundbäck, som yttrade: Då mitt förslag nästan är detsamma, som det af Herr Lyttkens framställda, så förenar jag mig jemväl i det tillägg han gjort till min reservation.

Herr Hjelm: Äfven jag afstår från mitt första yrkande och förenar mig med Herr Lyttkens.

Då äfven öfriga talare, hvilka instämt i det af Herr Jöns Rundbäck först framställda yrkandet, nu derifrån afstodo och förenade sig om Herr Lyttkens' förslag, återstodo endast tvänne skilda meningar, i öfverensstämmelse med hvilka propositioner af Herr Talmannen gäfvos dels på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick och dels på bifall till Herr Lyttkens' yrkande. Herr Talmannen förklarade ja vara öfvervägande för bifall till Utskottets förslag, men då votering begärdes blef i anledning deraf uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 42:dra punkten af dess utlåtande N:o 6,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är det ifrågavarande anslaget af Kammaren beviljad till nedsatt belopp af 450,000 R:dr att, för befästningsarbeten vid Carlskrona, ställas till Kongl. Maj:ts disposition.

Omröstningen utföll med 80 ja och 83 nej; och hade Kammaren alltså beslutit i enlighet med nej-propositionen.

Punkterna 43—45.

Biföllos.

Beträffande *punkten 46* yttrade:

Herr Törnfelt: Med uttalande af min tacksamhet mot Utskottet, derföre att det tillstyrkt detta anslag, får jag upplysa, att vid den skarp-skytteförening jag tillhör, hågen för vapenöfningar, synnerligast målskjutning, under sistlidne sommar i hög grad tilltagit i följd af statsmakternas beslut, att någon friköpning eller lega för beväringssyngling icke vidare får ega rum. Då numera i detta afseende någon undflykt icke finnes, har ungdomen, åtminstone i min hemort, med allt större ifver egnat sig åt skarpskyttesaken. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkten 47.

Blef äfvenledes bifallen.

Punkten 48.

Lades till handlingarne.

Punkten 49.

Härvid antörde:

Herr Grefve Björnstjerna: Herr vice Talman, mine Herrar! Jag ber Kammaren om ursäkt, om jag under några ögonblick tager dess tid i anspråk. Jag gör det derföre, att jag haft den äran att föra befalet öfver ifrågavarande regemente under ganska lång tid. Då jag sålunda eger någon sakkännedom i frågan, anser jag mig befogad intyga behovet af det anslag Kongl. Maj:t föreslagit. Det är nogsammt bekant, att vid öfriga garnisonsregementen i hufvudstaden hafva sedan lång tid funnits exercishus; orsaken hvarföre Lifgardet till häst icke erhållit samma fördel är troligen den, att en tid fanns, då man vid ett kavalleriregemente ansåg endast hästen behöfva öfning, icke karlen. Denna åsigt är numera förändrad, man fordrar nu att kavalleristen icke blott skall kunna styra sin häst, han måste äfven veta sköta sina vapen och ega den fysiska kroppsutveckling som i icke ringa mån befordrar intelligens och hurtighet.

Ett exercishus är derföre nu mera äfven för Lifgardet till häst en nödvändighet. Jag har hört framkastas den tanke, att man skulle kunna till detta ändamål använda befintliga ridhus, såsom förhållandet är i Malmö. En stor skilnad förefinnes dock mellan förhållandena här och på sistnämnda ställe. Under det att i Malmö endast 120 man af Husarregementet Konung Carl den XV äro i vintertjenstgöring, äro vid Lifgardet till häst minst 300 man ständigt närvarande, mera utrymme behöfves naturligtvis för en större truppstyrka än för en mindre, dessutom hafva Sqvadronscheferne vid Husarerna enligt passevolanskontrakten rättighet att hålla ett stort antal hästar utfodrade på landet under vintern. Följden är att ingen ridning då kan ega rum med gamla folket. Vid hästgardet deremot finnes alltid fulla antalet hästar hela vintern om att tillgå. Ridning pågår derföre vid detta regemente denna tid hvarje söckendag, så länge det är ljus, regementets ridhus kunna således icke der begagnas till fotexercis eller gymnastik. Sannt är, som Utskottet säger, att man anskaffat andra lokaler; ja, man har tagit två höskullar och inredt dem till gymnastiksalar, men då dessa icke äro eldade, tror jag att, om några af Stats-Utskottets ledamöter behagat gå dit en kall vinterdag, skulle jag fått flertalet på min sida. Säkerligen hade intrycket af nämnda inrättning blifvit ett helt annat, än det en ärad ledamot af Utskottet förmådde sig hafva fått af ett besök på en rustkammare i Skåne. Att timtals stå och öfva sig på en oeldad skulle, iklädd, icke kappa, utan en lätt dräkt, en sådan, hvori man kan röra sig och sköta sina vapen, detta är i sanning föga afundsvärdt. Att afslå anslaget derföre, att regementet, oaktadt

dessa svårigheter, är väl öfvadt, förefaller mig orätt; regementets brukbarhet är vunnen på bekostnad af såväl truppens som instruktörernes helse, en i sanning obillig fordran.

För bifall till Kongl. Maj:ts proposition anholder jag slutligen att få framdraga äfven ett ekonomiskt skäl, som är temligen talande. Genom nödvändigheten att inreda tvänne af regementets sex skullar till exercishus har möjligheten att upplägga fourage minskats med så stort utrymme som erfordras för förvarande af 4,000 kubikfot hafre och 4,000 centner hö. Följden är att kronan icke kan uppköpa hela behofvet af nämnda artiklar under den tid, då desamma stå i lägsta pris, utan måste på våren anskaffa den del, som förut icke fått rum att uppläggas. Jag har här i min hand af regementsskrifvaren verkställd uträkning å den förlust som härigenom drabbar kronan, och uppgår densamma för år 1870 till 2,000, för år 1871 till 1,820, för år 1872 till 2,800 samt kommer att för innevarande år utgöra omkring 2,880 R:dr eller i medeltal för år 2,375 R:dr. Detta belopp är något mer än 5 procents ränta på det belopp Kongl. Maj:t för exercishuset begärt. Man kan således få ett exercishus för ett kapital, hvars ränta motsvarar den förlust statsverket årligen gör på den nuvarande anordningen. När man med så liten uppoffring kan slippa att tvinga befäl och trupp att tillbringa flera timmar dagligen i oeldadt rum, och derjemte kan kraftigt befordra regementets utveckling, vågar jag tro att goda skäl tala för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, hvarom jag anholder.

Herr Grefve Posse: Stats-Utskottet har erkänt att exercishus för Lifgardet till häst visserligen kan vara af en viss nytta, men likväl ansett uppbyggande af ett sådant icke alldeles nödvändigt. Under sådana omständigheter har Stats-Utskottet tillstyrkt afslag å Kongl. Maj:ts proposition i denna del. Jag tillåter mig att sluta mig till denna uppfattning och yrkar för min del bifall till Stats-Utskottets utlåtande.

Herr Nyblæus: Jag ber att få instämma med Herr Grefve Björnstjerna och tillåter mig att tillägga, att det gör ett särdeles intryck att, när man kommer för att se öfningarne vid arméens första kavalleri-regemente, Konungens Lifgarde till häst, man bjudes att stiga upp på en höskulle. Ett godt intryck gör det icke; det är hvarken vackert eller passande. Utrymmet är väl någorlunda tillräckligt, dock icke öfver sig. Den största olägenheten är, att befälets och manskapets helse sättes på spel genom att år efter år vistas i oeldadt rum under öfningstimmarne, och när så är, så anser jag att behofvet af ett exercishus är fullt konstateradt, hvadan jag anser att det begärda anslaget bör beviljas, helst som det icke är af någon betydighet. Att hala ut på tiden år efter år, i stället för att gifva bifall till det begärda anslaget, kan väl icke vara någon berömvärd statshushållning. Jag yrkar, med anledning af hvad sålunda anförts, bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition och afslag å Utskottets utlåtande.

Herr Gumælius: Den sednaste talaren yttrade något om "märkliga intryck". Ett märkligt intryck har också jag erfarit vid genomläsande af

af Utskottets utlåtande i den nu förevarande 49 punkten, der Utskottet afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Villigt erkänner jag, att jag är lika litet sakkunnig i afseende på denna fråga, som beträffande frågan om Carlskrona; men då jag icke har någon bättre auktoritet att lita mig till än Stats-Utskottet, så måste jag fästa vikt vid hvad Utskottet anført. Och här föreligger det förhållande, att Utskottet, efter att hafva bifallit i det närmaste allt, hvad Kongl. Maj:t i år begärt på denna dryga fjerde hufvudtitel, omsider i den sista, den 49 punkten tilltrott sig för en gång säga ett nej, som icke ens vid den mer än besynnerliga Carlskrona-frågan blifvit i någon mån af Utskottet försökt. I sanning måste då Utskottet hafva haft goda och talande skäl för sitt afstyrkande, hvari jag förenar mig.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats såväl bifall till Utskottets hemställan som jemväl, att med afslag å berörda hemställan, Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna nådiga proposition måtte bifallas. Herr Talmannen afgaf propositioner å dessa yrkanden och förklarade ja vara öfvervägande för Utskottets förslag. Votering blef emellertid begärd och egde rum enligt en så lydande, nu justerad omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 49 punkten af dess utlåtande N:o 6,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej; har Kammarén, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga framställning i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar.

Vid sammanräkning utvisade röstsedlarne 109 ja och 40 nej, hvadan Utskottets hemställan i förevarande punkt af Kammarén bifallits.

Slutligen blefvo de vid utlåtandet fogade tabeller godkände, med förbehåll om de ändringar deri, som påkallades af Kammaréns här ofvan antecknade, från Utskottets förslag afvikande beslut.

§ 11.

Föredrogs Andra Kammaréns Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 13), i anledning af väckt förslag derom att Kongl. Maj:ts den 9 December 1871 meddelade beslut, angående de Hvitfeldtska stipendiehemmanen, icke måtte vinna tillämpning i fråga om exekutiv försäljning af åborätten till dessa hemman:

Herr Johannes Andersson från Göteborgs och Bohus län: Då Utskottet har afstyrkt det förslag, som jag i motionen har framställt, så har jag föga hopp om bifall till min motion; men då jag tror att jag vid densammas framställande handlat rätt och i öfverensstämmelse med arrendatorernes sanna intresse, så finner jag mig det oaktadt föränlåten att yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Billström: I motsats mot min ärade länskamrat till höger, får jag tillkännagifva, att jag till alla delar godkänner Utskottets utlåtande. Der finna vi en utmärkt väl gjord och fullständig utredning af ämnet, och jag vet intet att tillägga. Såsom vi der se, har under 20—30 år varit fråga om att kunna få skatteköpa de s. k. Hvitfeldtska stipendiehemmanen, och detta har lyckats endast med det vilkor, att endast den förändring i institutionen vidtogs, hvaröfver motionären i sin motion klagar. Och jag hemställer om det skulle vara lämpligt att för en så ringa fördel rifva upp det stadgaende vi nu hafva. Jag har intet vidare att tillägga, utan yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Under densamma hade yrkats, dels att Utskottets hemställan måtte godkännas och dels att, med afslag å nämnda hemställan, motionen i ämnet måtte bifallas. Sedan propositioner gifvits å dessa yrkanden, biföll Kammarén Utskottets förslag.

§ 12.

Vid dernäst skedd föredragning af Andra Kammaréns Fjerde Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 5 (i samlingen N:o 14) angående Herr O. Olssons från Wermlands län motion, om åtgärders vidtagande för åvägbringande af större likstämmighet emellan svenska och norska presterskapets attester och öfriga embetsåtgärder, blef ifrågavarande utlåtande af Kammarén bifallet.

§ 13.

Ledighet från riksdags-göromålen beviljades:

Herr <i>Fahlén</i>	under	6 dagar från och med	den 12 dennes	
„ <i>Tranchell</i>	„	14 „	„	12 „ och
„ <i>Thorell</i>	„	14 „	„	18 „

§ 14.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden, nemligen:

Konstitutions-Utskottets utlåtanden:

N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om ändring af § 1 mom. 1, 3 och 9 i Tryckfrihets-förordningen;

N:o 6, med anledning af väckt motion om tillägg i 3 § Tryckfrihetsförfordningen;

N:o 7, med anledning af väckt motion om ändring af 53 § Riksdagsordningen;

Konstitutions-Utskottets memorial N:o 8, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll;

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 9, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens sjunde hufvudtitel;

N:o 17, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af 1872 års riksdag;

N:o 18, i anledning af Riksdagens år 1872 församlade revisorers berättelse, om verkställd granskning af de under Kongl. Kommers-kollegii förvaltning ställda fonder och medel;

N:o 19, i anledning af Riksdagens år 1872 församlade revisorers berättelse, angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1870;

N:o 20, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om eftergift af Henrik Nilsson i Ullarp och Johannes Nilsson i Lynga ådömd ersättning för Kronans förlust å arrende af indragna bostället Kärreberg N:o 3 i Alfshögs socken och Faurås härad af Hallands län;

N:o 21, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om upplåtelse till staden Halmstad af tomter. tillhörande de forna fästningsverken derstädes;

N:o 22, i anledning af väckt motion om anvisande till disposition af hospitalet i Wadstena af ett årligt anslag, från och med år 1864, till så stort belopp, som svarade emot grundröntan å qvarnen N:o 12 Öjebro i Herrberga socken, Wifolka härad;

N:o 23, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om eftergift till förmån för staden Halmstad af kronans rätt till dana-arf efter enkan Helena Stjernström, född Höök; och

N:o 24, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om indragning på vissa vissa villkor till statsverket af den för närvarande åt Christianstads stad upplåtna rätt öfver Skillinge fiskeläge;

Banko-Utskottets memorial N:o 7, i anledning af Ombudsmannen vid Göteborgs länekontor C. F. Jacobssons ansökan om eftergift af honom åliggande betalningsskyldighet för falska länehandlingar;

Lag-Utskottets utlåtanden:

N:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående åtgärder för betryggande af skogens framtida bestånd och bevarande af Lapparnes renbetesrätt inom Wester- och Norrbottens läns lappmarker;

N:o 12, i anledning af väckt motion om ändring i gällande lag angående tio-årig preskription; och

N:o 13, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande lags stadganden angående dels mannens målsmansrätt öfver hustrun och dels giftorätt i bo; samt

Kansli-deputerades memorial N:o 3, i anledning af framställning om aflåtande af underdånig skrifvelse angående Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning under innevarande riksdag.

Uppå framställning af Herr Talmannen beslöts, att dessa nu bordlagda ärenden skulle sättas främst å föredragningslistan vid Kammarens nästa sammanträde.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag rörande de beslut, som under detta sammanträde blifvit fattade.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem.

H. Husberg.